

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Finansal İstikrar Raporu

MAYIS 2008

SAYI: 6

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

İstiklâl Cad. 10 Ulus, 06100 Ankara, Türkiye

Telefon: (90 312) 310 36 46 (74 Hat)

Faks: (90 312) 310 26 00

Teleks: 44033 mrbrt tr; 44031 mbdı tr

World Wide Web Home Page: <http://www.tcmb.gov.tr>

E-mail: bankacilik@tcmb.gov.tr, info@tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8584 (Basılı)

ISSN 1305-8576 (Online)

Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanan bu rapor esas olarak Aralık 2007 verilerine dayanarak hazırlanmakla beraber, raporun yayımlandığı tarihe kadar yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri de içermekte olup tüm içeriği ile TCMB internet sayfasında yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından Bankamız sorumlu tutulamaz.

ÖNSÖZ

Finansal İstikrar Raporunun altıncı sayısını yayımladığımız bu dönemde 2007 yılının ikinci yarısında başlayan finansal dalgalanmanın etkilerinin belirginleşmeye başladığı görülmektedir. Finansal mimarinin temel taşlarının sorgulandığı bu zor dönemde finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi merkez bankalarının öncelikli hedefleri haline gelmiş, otoriteler arasındaki koordinasyon ve işbirliğinin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Küresel ekonomik konjonktürdeki tehditler sürmekle beraber, dalgalanmanın etkilerinin ülkemiz açısından bugüne kadar sınırlı kaldığını ifade edebilmemiz sevindiricidir. Ülkemiz finansal otoriteleri arasındaki sıkı işbirliği, ihtiyatlı düzenlemelerin varlığı, bankacılık sektörümüzün risk farkındalığının yüksek olması ile para ve maliye politikalarının uyumlu bir biçimde kararlılıkla uygulanmış olması bu gelişmede önemli rol oynamıştır.

Bununla birlikte, var olan belirsizlik ortamında enflasyon hedefine ulaşılmasının öngörülenden daha uzun bir zaman alma ihtimali yükselmiş olup, cari açıktan kaynaklanan riskler önemini korumaya devam etmektedir.

Bu çerçevede, yapısal reformların hızla hayata geçirilmesi ve etkin risk yönetiminin tavizsiz uygulanması önümüzdeki dönemde de ekonomimizin küresel çalkantıların olumsuz etkilerinden korunması açısından önem arz etmektedir.

Bu raporda yer verdiğimiz değerlendirmelerimizin faydalı olmasını dilerim.

Durmuş YILMAZ
Başkan
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	i
Genel Değerlendirme	iii
I. Makroekonomik Gelişmeler	1
I.1. Dış Alem	1
I.1.1. Uluslararası Gelişmeler	1
I.1.2. Ödemeler Dengesi	7
I.2. Büyüme ve Enflasyon	13
I.2.1. Büyüme	13
I.2.2. Enflasyon	16
I.3. Kamu Maliyesi	17
I.4. Özel Kesim Gelişmeleri	20
I.4.1. Hanehalkı	20
I.4.2. Reel Sektör	26
I.4.2.1. Reel Sektör Mali Analizi	26
I.4.2.2. Yabancı Para Pozisyonu	30
I.4.2.2.1. Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu	30
I.4.2.2.2. İMKB’de İşlem Gören Reel Sektör Firmalarının Yabancı Para Pozisyonu	32
II. Mali Sektörün Genel Yapısı	35
II.1. Bankacılık Sektörü	35
II.2. Bankacılık Sektörü Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği	37
II.2.1. Kârlılık	37
II.2.2. Sermaye Yeterliliği	41

III. Bankacılık Sektörü Riskleri	45
III.1. Kredi Riski ve Senaryo Analizi	45
III.1.1. Kredilerin Gelişimi	45
III.1.2. Tahsili Gecikmiş Alacakların Gelişimi	51
III.1.3. Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi	56
III.1.4. Kredi Riski Senaryo Analizi	56
III.2. Piyasa Riski ve Senaryo Analizleri	57
III.2.1. Piyasa Riski Gelişmeleri	57
III.2.2. Senaryo Analizleri	59
III.2.2.1. Faiz ve Kur Artışları	59
III.2.2.1.1. Kur Artışı	61
III.2.2.1.2. Faiz Artışı ve Değer Azalışı	61
III.3. Likidite Riski	63
III.4. Finansal Sağlık Endeksi	65
IV. Finansal Altyapı	69
IV.1. Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi	69
IV.2. Çek Takası Sistemi	72
IV.3. Kartlı Ödeme Sistemi	74

GENEL DEĞERLENDİRME

ABD eşikaltı ipotekli konut finansmanı piyasasında 2007 yılında yaşanan sorunların finansal piyasalar üzerindeki olumsuz etkileri 2008 yılında da devam etmektedir. Bu dönemde finansal istikrar gelişmiş ülke merkez bankalarının önceliği olmayı korumuştur. Öte yandan, gıda, enerji ve emtia fiyatlarında yaşanan hızlı yükselişe bağlı olarak gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde enflasyon artış göstermekte, aynı zamanda büyüme oranları tüm dünyada yavaşlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin küresel büyümeye olumlu katkısı ve bu ülkelere yönelik sermaye akışı devam etmekle birlikte, gelişmiş ülkelerdeki durgunluğun uzun sürmesi durumunda küresel ekonomi olumsuz etkilenebilecektir.

Ülkemiz gayri safi yurtiçi hasılasındaki büyüme, özellikle yılın son çeyreğinde küresel belirsizliklerdeki artışa bağlı olarak 2007 yılını yüzde 5'lik beklentinin altında, yüzde 4,5 düzeyinde tamamlamıştır. Diğer taraftan, özellikle enerji fiyatlarındaki yüksek artışların etkisiyle cari işlemler açığı artmaya devam etmiştir. Cari açık 2007 yılında da büyük ölçüde uzun vadeli sermaye girişleriyle finanse edilmiştir. Ancak, uluslararası piyasalardaki dalgalanmanın etkisi henüz belirsiz olduğundan, bu alandaki riskler önemini korumaktadır.

2007 yılında faiz dışı harcamaların vergi gelirlerinden daha fazla artmasına bağlı olarak konsolide kamu sektörü faiz dışı fazlası hedefin altında kalmıştır. Buna karşılık, özelleştirme gelirlerinde görülen olumlu performans ile faiz giderlerinin öngörülenin altında gerçekleşmesi sonucunda merkezi yönetim bütçe hedefi tutturulmuştur. Kamu borç stokunun gayri safi yurtiçi hasılaya oranı azalmaya devam etmektedir. Ayrıca, Hazine'nin uygulamakta olduğu borçlanma stratejisi sayesinde faiz oranları ile döviz kurlarındaki dalgalanmalara duyarlı borç stoku payı düşmeye devam etmiştir.

Hanehalkının, finansal hizmetlere erişimindeki artışa işaret eden finansal yükümlülüklerinin GSYH'ye oranı artmakla beraber, bu oran halen AB ülkeleri ortalamalarının çok altındadır. Hanehalkı finansal yükümlülüklerinin büyük kısmı sabit faizli olduğundan faiz riski taşımamaktadır. Bununla birlikte, toplam tüketici kredileri içindeki payı sınırlı da olsa dövize endeksli tüketici kredilerinin artış göstermesi hanehalkının kur riskini artırmaktadır. Bu çerçevede, döviz geliri elde etmeyenlerin döviz cinsinden borçlanmaması gerektiği konusu önemini korumaktadır.

Hanehalkı yükümlülükleri içinde payı azalmakla birlikte faize tâbi kredi kartı bakiyeleri artmaktadır. Hanehalkının, kredi ihtiyacını diğer tüketici kredilerine göre faizi daha yüksek olan

kredi kartlarıyla karşılması borç geri ödeme kapasitesini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle, kredi kartlarının bir ödeme aracı olarak kullanılması ve kredi ihtiyaçları için tüketici kredilerinin tercih edilmesi hanehalkının menfaatine olacaktır.

Firmaların 2007 yılında kaldıraç oranı düşmüş, kârlılık oranlarındaki artış eğilimi devam etmiştir. Brüt satışlardaki sınırlı artışa rağmen kârlılığın artışında finansman giderlerinin düşmesi etkili olmuştur. Özellikle imalat sanayi sektöründe finansman giderlerinin aktiflere oranının azalması ve faiz karşılama oranının artması bankacılık sektörü açısından firmaların borç geri ödeme kapasitesinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Yurtdışından kredi kullanımındaki artışa bağlı olarak reel sektörün pozisyon açıkları artmaya devam etmektedir. Döviz geliri olmayan firmaların döviz cinsinden borçlanmaması veya türev ürünleri kullanarak risklerini yönetmeleri önem taşımaktadır. Pozisyon açığı yüksek olan ancak döviz geliri olmayan firmalara kredi kullandırırken bankaların ihtiyatlı davranması riskleri azaltacaktır.

2007 yılında bankacılık sektörü büyümesini sürdürmüş, sektördeki yabancı payı artmıştır. Bankaların aracılık fonksiyonlarının gelişimini ve sektörün derinliğini gösteren mevduat ve kredilerin GSYH'ye oranı ile kredilerin mevduata oranı artmaya devam etmektedir.

Kredilerin bankacılık sektörü aktifleri içerisindeki payı artışını sürdürmüştür. Ancak, önümüzdeki dönemde kredi hacminin gelişimi uluslararası piyasalardaki gelişmelere ve dolayısıyla bankaların likidite tercihlerine bağlı olacaktır. Diğer yandan, temel olarak kredilerdeki artışın daha fazla olmasından kaynaklansa da tahsili gecikmiş alacak (TGA) dönüşüm oranındaki düşüş eğilimi devam etmekle birlikte, tüketici kredilerinin TGA dönüşüm oranında artış görülmektedir.

Bankacılık sektörünün açık pozisyon taşımama eğilimi devam etmektedir. Türk parası cinsinden kredilerin bir kısmının yabancı para kaynaklarla fonlanması nedeniyle oluşan bilanço içi açık pozisyon, bilanço dışında türev ürünlerle dengelenmektedir.

Küresel dalgalanmanın devam etmesi nedeniyle likidite riski önemini korumaktadır. Türk bankacılık sektörünün toptan fonlama kaynaklarına bağımlılığı görece düşük ve likidite yeterliliği oranları yasal oranların oldukça üzerinde olmakla birlikte, küresel piyasalara daha fazla entegre olan sektörün likidite yönetiminde daha ihtiyatlı davranması gerekmektedir.

Yaşanan küresel dalgalanma nedeniyle dünyanın önde gelen bankalarının yüksek zararlar açıklamasına karşın 2007 yılında Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı olumlu gelişme göstermiş ve sektörün gerek aktif, gerekse özkaynak kârlılığı artmıştır. 2008 yılı Mart ayında ise kârlılık performansında bir miktar düşüş gözlenmektedir. Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu, artan kredi hacmi ve Basel II'ye yakınsama süreci çerçevesinde yapılan düzenlemelere bağlı olarak azalan bir eğilim izlemekle birlikte, 2007 yılında yasal sınır olan yüzde 8'in ve hedef rasyo olan yüzde 12'nin belirgin biçimde üzerinde gerçekleşmiştir. Senaryo analizleri sonuçlarına göre sektörün mevcut sermaye yapısının çeşitli şok varsayımları altında oluşabilecek kayıpları karşılayacak düzeyde olduğu görülmektedir.

Bankacılık sektörünün sağlamlığının bir göstergesi olarak izlenen Finansal Sağlamlık Endeksi, kârlılık, sermaye yeterliliği ve faiz riski endekslerindeki gerilemeye bağlı olarak 2008 yılı Mart ayında sınırlı bir düşüş göstermekle birlikte olumlu seviyesini korumuştur.

Küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmanın devam etmekte olması, gıda, enerji ve emtia fiyatlarında yaşanan hızlı yükselişin enflasyonist riskleri artırması ve gelişmiş ekonomilerin karşı karşıya olduğu durgunluk tehdidi ülkemiz için önümüzdeki dönemde finansal istikrar açısından tüm ekonomik birimlerin kararlarında ihtiyatı elden bırakmaması gereğine işaret etmektedir. Küresel dalgalanmanın Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri hâli hazırda sınırlı kalmakla birlikte, dış finansmana bağımlı olan ülkemizin uluslararası risk iştahındaki olumsuz gelişmelerden etkilenmesi söz konusu olabileceğinden, dış kaynak temininin istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesi, risk primi artışlarının önlenmesi ve kırılganlıkların azaltılması için mali ve parasal disiplinin korunmasının kritik önemde olduğu düşünülmektedir. Tüm ekonomik birimlerin risk farkındalıklarını artırmaları ve gerekli önlemleri almaları risklerin sınırlandırılması ve mali piyasaların sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından büyük önem arz etmektedir.

I. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

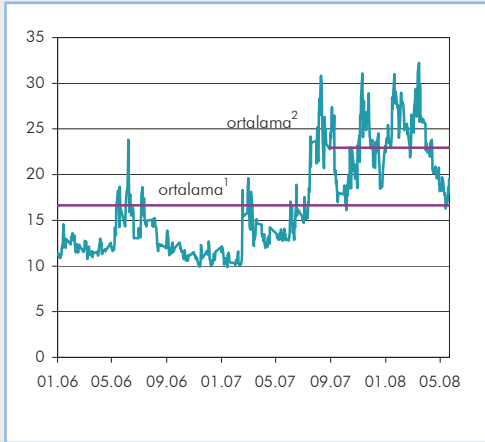
Makroekonomik gelişmelerin finansal istikrar açısından önemi göz önüne alınarak, bu bölümde makroekonomik gelişmeler incelenecektir.

I.1. Dış Alem

I.1.1. Uluslararası Gelişmeler

Rapor'un önceki sayısında ABD eşikaltı ipotekli konut finansmanı piyasasında yaşanan sorunların olumsuz etkilerinin gelişmiş ülke merkez bankalarının müdahaleleri ile sınırlandırıldığı; ancak bunun sorunların tamamen çözümlendiği anlamına gelmediği, finansal piyasalar üzerindeki baskının 2008 yılında da sürebileceği ve buna bağlı olarak finansal piyasalarda istikrarsızlık yaşanmasının söz konusu olabileceği belirtilmişti.

Grafik I.1.
VIX Endeksi

Kaynak: Bloomberg

(1) Ocak 2006-Mayıs 2008 dönemini kapsamaktadır.
(2) Eylül 2007-Mayıs 2008 dönemini kapsamaktadır.

Grafik I.2.
iTraxx Europe Crossover Endeksi

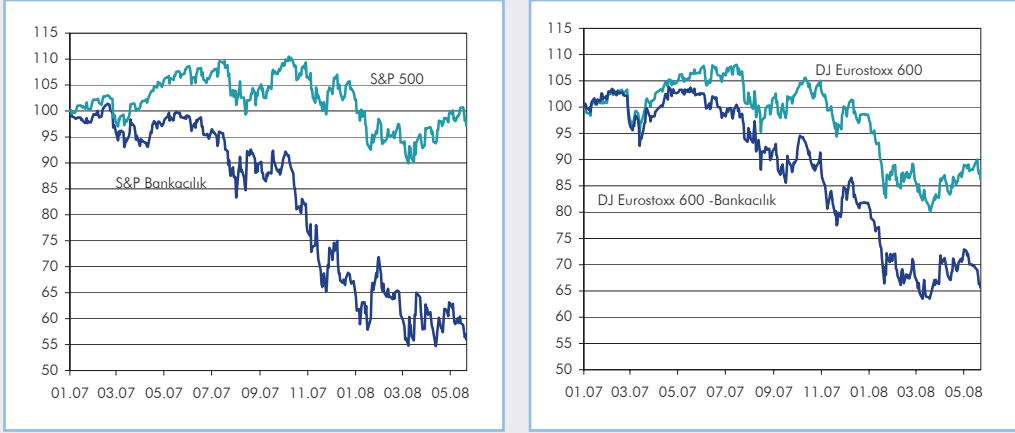

Kaynak: Bloomberg

(1) Mart 2007-Mayıs 2008 dönemini kapsamaktadır.
(2) Eylül 2007 sonrası dönemi kapsamaktadır.

Nitekim, ABD hisse senedi piyasalarının temel oynaklık göstergesi olarak kabul edilen VIX endeksi değeri 2006-2008 yılları arasında ortalama 16,6 iken, 2007 yılının ikinci yarısında ortaya çıkan dalgalanma sonrasında yaklaşık 23'lük bir ortalama değere ulaşmıştır (Grafik I.1). Benzer şekilde Avrupa piyasalarında işlem gören yüksek riskli 50 firma tahvilini içeren bir sepet olan iTraxx Europe Crossover Endeksinin de Mart 2007-Mayıs 2008 dönemi ile dalgalanma sonrası dönem için ortalamaları sırasıyla 343 ve 384'dür (Grafik I.2).

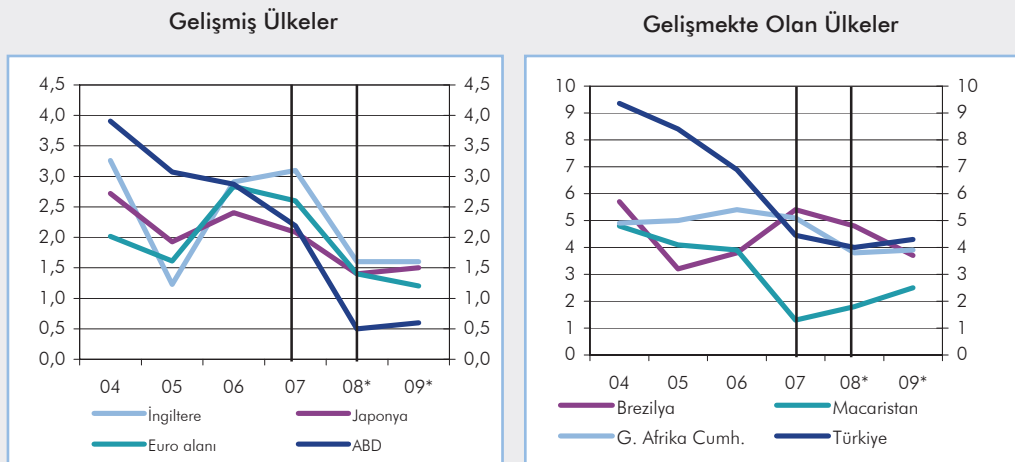
Grafik I.3.
Gelişmiş Ülke Borsa Endeksleri

Kaynak: Bloomberg

Finansal kuruluşlar açısından dalgalanmanın ortaya çıkardığı zarar artmaya devam etmekte olup, Bloomberg'in derlediği rakamlara göre 100'ü aşkın banka ve menkul kıymet şirketinin varlık fiyatlarındaki düşüş ve geri dönmeyen kredi nedeniyle maruz kaldıkları zararın toplamı 323 milyar ABD dolarına ulaşmıştır¹. IMF söz konusu zararların 945 milyar ABD dolarına ulaşabileceğini tahmin etmektedir². ABD ve Avrupa borsalarının genel endeksleri görece iyileşme göstermekle birlikte, açıklanan ve beklenen zararların da etkisiyle, bankacılık alt endekslerinde süren düşüş eğilimi devam etmektedir (Grafik I.3).

Grafik I.4.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Büyüme Oranları (%)

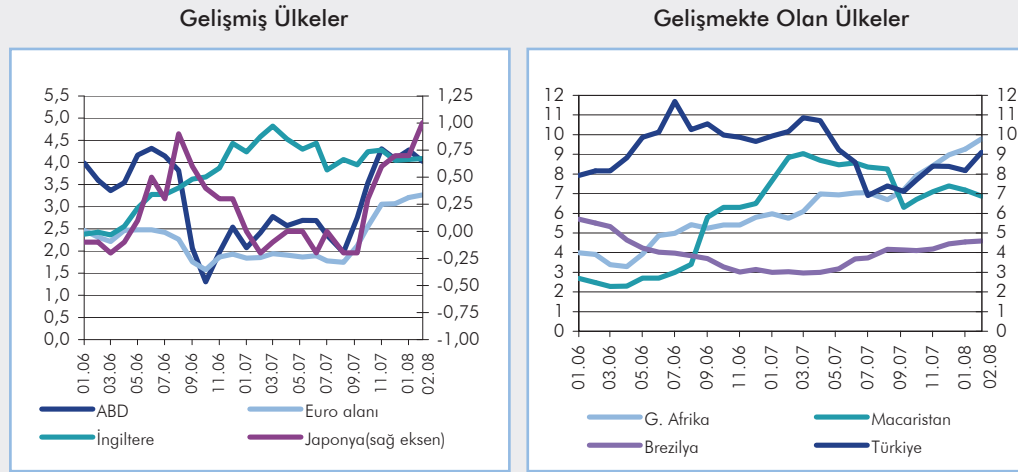
Kaynak: IMF IFS, IMF WEO, EU European Economy
(*) Öngörü (IMF)

¹ Bloomberg, 9 Mayıs 2008, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=af5QKJvhUzKY#>.

² Söz konusu potansiyel zararın 565 milyar ABD doları konut kredileri, 240 milyar ABD doları ticari konut kredileri, 120 milyar ABD doları ticari krediler (teminata bağlanmış kredi taahhütleri dahil) ve 20 milyar ABD doları tüketici kredilerinden oluşmaktadır. IMF Global Financial Stability Report, Nisan 2008.

ABD’de eşikaltı ipotekli konut finansmanı piyasalarında ortaya çıkan sorunların kredi piyasalarının bütününe sirayet etmeye başlamasıyla, finansal piyasalardaki gerilimin ekonominin geneli üzerinde olumsuz yansımaları görülmeye başlanmıştır. Nitekim IMF, 2008 yılı Nisan ayında yayımladığı son Dünya Ekonomik Görünümü Raporu’nda gelişmiş ülkelerin 2008 ve 2009 yılı GSYH büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir (Grafik 1.4).

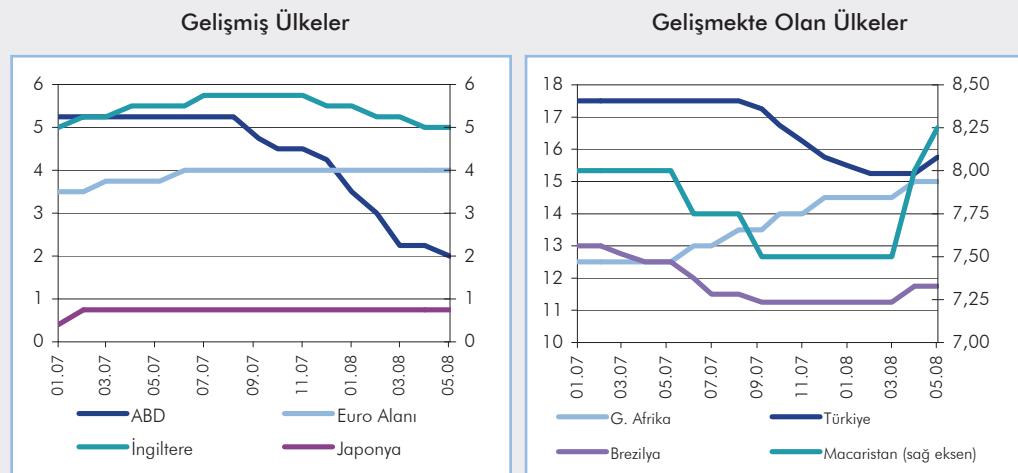
Grafik 1.5.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Enflasyon Oranları (TÜFE yıllık % değişim)

Kaynak: IMF IFS

Büyüme oranlarındaki yavaşlamanın yanı sıra, son dönemlerde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde enflasyon da artış eğilimi içerisine girmiştir (Grafik 1.5). Enflasyonist risklerin artmasında gıda ve petrolün yanı sıra emtia fiyatlarında yaşanan hızlı yükselişin önemli bir rolü bulunmaktadır.

Grafik 1.6.
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Politika Faiz Oranları (%)

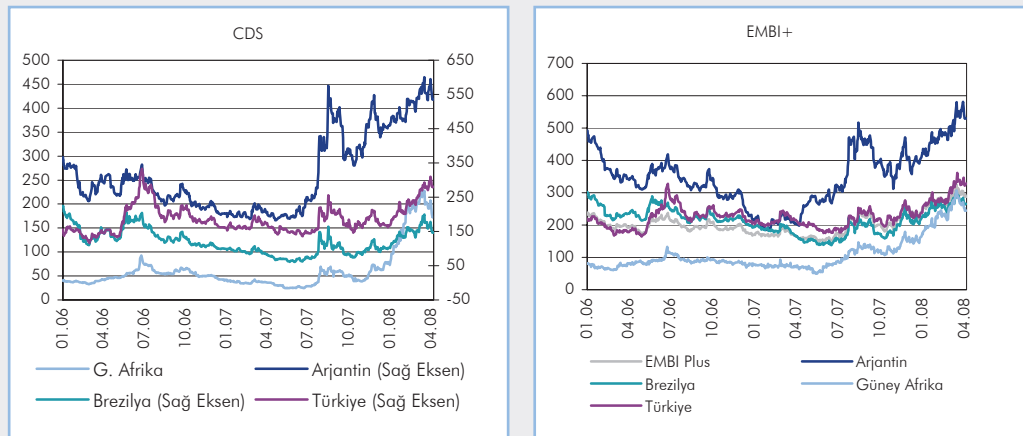

Kaynak: Merkez Bankaları

Gelinen bu noktada, gelişmiş ülke merkez bankalarının finansal istikrar ve ekonomik büyüme kaygılarının ön plana çıktığı görülmektedir. Nitekim, Fed finansal piyasaları desteklemek üzere bir yandan yeni enstrümanlarla sisteme likidite sağlarken, diğer taraftan gösterge faiz oranlarını büyük oranda indirmiştir. İngiltere Merkez Bankası Fed'i izleyerek genişletici para politikası benimserken, Avrupa ve Japonya merkez bankalarının para politikasında temkinli konumlarını korudukları görülmektedir (Grafik 1.6). ABD merkez bankasının bu politika tercihinin ise dünyanın geri kalan ekonomilerine enflasyon ihracına neden olacağı anlaşılmaktadır. Euro Alanı üyesi ülkeler arasında ekonomik büyüme performansı ve enflasyon farklılıkları da ECB'nin para politikası yönetimini güçleştirmektedir. Diğer taraftan, gelişmiş ülkelerin aksine gelişmekte olan ülkelerin büyüme performanslarına ilişkin öngörüler hala görece yüksek seviyededir. Gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikalarını gevşetmelerine karşın, gelişmekte olan ülkelerin para politikası duruşlarını korudukları ve/veya sıkılaştırmaya başladıkları görülmektedir (Grafik 1.6).

Gelişmiş ülke borçlanma piyasalarındaki aksaklıklar ve belirsizlikler devam etmekte ve gereksinim duyulan likiditenin büyük bir bölümü merkez bankalarından sağlanabilmektedir. Kamu otoriteleri ve özel sektör temsilcileri, küresel piyasalardaki belirsizliklerin devam ettiğini ve bu bağlamda merkez bankalarınca piyasalara likidite sağlanmasının ötesinde daha kapsamlı tedbirlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadır. ABD'de para politikası tedbirlerinin yanı sıra ekonomiyi canlandırmak üzere sınırlı da olsa vergi ertelemeleri ve indirimleri gibi maliye politikası tedbirlerine başvurulduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, ABD'de ekonomik durgunluktan çıkışın beklenenden uzun sürmesi halinde, küresel ekonominin de durgunluğa sürüklenmesi tehlikesi söz konusudur.

Grafik 1.7.
Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Ülke Risk Primleri^{1,2} ve Kredi İflas Takası (CDS) Spreadleri³ Gelişimi (Baz Puan)

Kaynak: Bloomberg

(1) Ülke risk primi, ilgili ülkenin EMBI+ endeksi ile ABD Hazine kağıtlarının getirileri arasındaki farktır.

(2) EMBI+ endeksi, gelişmekte olan 17 ülkenin Eurobond'larını, Brady tipi tahvillerini (Brady bonds) ve ikinci el piyasası olan kredilerini (traded loans) içermektedir. EMBI+ endeksinde Brezilya'nın ağırlığı yüzde 21,43; Türkiye'nin yüzde 11,28; Arjantin'in yüzde 3,07 ve Güney Afrika'nın yüzde 1,72'dir. Ayrıca, her ülke için ayrı ayrı EMBI+ endeksi de hesaplanmaktadır.

(3) 5 yıllık ABD doları cinsinden CDS sözleşmeleri referans alınmıştır.

Son yıllarda küresel ekonomiyle gerek ticari gerekse finansal bağları güçlenen gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerdeki olumsuz gelişmelerden etkilenmesi ise kaçınılmaz görülmektedir. Nitekim, ülkemizin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin risk primleri yükselmiştir (Grafik 1.7).

Öte yandan, gelişmekte olan ülkelere olan sermaye akışının devam ettiği ve gerek portföy gerekse doğrudan yatırımların ağırlığı dikkate alındığında sürdürülebilir bir yapı arz ettiği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, gelişmekte olan ülkelerin gösterdikleri büyüme performansı, son yıllarda gerçekleştirdikleri yapısal reformlar ile izledikleri ihtiyatlı ekonomi politikaları önemli rol oynamaktadır.

Ancak, küresel dalgalanmanın şiddetinin artması gelişmekte olan ülkeler açısından riskleri artırmaktadır. Yatırımcıların risk iştahlarında veya portföy kararlarındaki değişiklikler nedeniyle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerinde ortaya çıkacak istikrarsızlıkların, bünyesinde kırılğanlıklar bulunan ülke ekonomilerini daha olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Bu çerçevede, dış kaynak temininin istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesi ve risk primindeki artışların önlenmesi bakımından, söz konusu ülkelerin mali ve parasal disiplini korumalarının kritik önem taşıdığı düşünülmektedir.

Kutu 1.

Finansal İstikrar Forumu'nun Politika Önerileri

Finansal İstikrar Forumu (FİF)¹, 7 Nisan 2008 tarihli Raporunda², finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmanın nedenlerini, ortaya çıkardığı zayıflıkları ve finansal sistemin güçlendirilmesi için yapılması gerekenleri ele almıştır.

Forum, kısa vadede, varlık piyasalarına ilişkin likidite koşullarının ve kredi mekanizmasının sağlıklı işleminin önkoşulu olarak, varlıkların gerçekçi bir şekilde fiyatlanmasının gerekliliği ile finansal kuruluşlar ve bağımsız denetim şirketlerinin beraber çalışarak risklerin açıklanması ve fiyatlanmasında uygulanan yöntemlerin geliştirmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Forum, denetim otoritelerince finansal kuruluşların sermaye ve likiditelerinin aniden realize olabilen risklere karşı yeterli düzeyde olduğunun ve gerektiğinde artırılabilmesinin yakından izlenmeye devam edilmesinin önemini vurgulamış ve Merkez bankalarının gerektiğinde koordineli biçimde hızla ve esnek müdahalelerine devam etmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Orta vadede, denetim çatısı ve gözetim hususunda, sermaye yeterliliği için Basel II uygulamalarının yaygınlaşmasının; likidite yeterliliği için risk yönetimi standartlarının güçlendirilmesini teminen şeffaflık, gün içi risklerin kontrolleri, stres testleri uygulamaları ve acil fonlama planlarının oluşturulmasının önceliği belirtilmiştir. Bu çerçevede, büyük bankaların, acil likidite planlarını merkez bankaları ile paylaşmalarının; denetim otoritelerinin finansal kuruluşların risk yönetimi kapasitesine odaklanmasının; bilanço dışı işlemler konusunda ise Basel II uygulamalarının, finansal sistemdeki risklerin uygun bir şekilde yönetilmesinin sağlanması ve yüksek oranda bilanço dışı işlemler aracılığıyla arbitraj yapılmasının engellenmesi bakımından önemi vurgulanmıştır.

Bankaların finansal sistemden mevduat başta olma üzere topladıkları fonları krediye dönüştürmeleri ve ardından menkul kıymetleştirme gibi yöntemlerle bilançolarındaki riski transfer etmeleri işlemi, "Paketleme ve pazarlamaya dayalı iş modeli", olarak adlandırılmaktadır³. Forum, bu alanda, menkul kıymetleştirme sürecinde sözleşmenin yazılması ve sigortalanması ilişkisi standartlarının geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Söz konusu menkul kıymetleştirme sürecinin her aşamasında kredi notunun rolü ve uygulamasının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte yer alan sözleşmeyi yapanlar, sigortalayanlar, derecelendirme

kuruluşları ve yatırımcılar daha şeffaf olmalıdır. Denetim otoriteleri ise menkul kıymetleştirmeye konu olmuş varlıklara ilişkin bilgiyi artıracak düzenlemeler yapmalıdır.

Raporda ayrıca kredi notunun rolü ve kullanımı hususunda, yatırımcıların, sadece derecelendirme kuruluşlarının notlarına güvenerek yatırım yapmaması ve derecelendirme kuruluşlarının, yapılandırılmış ürünler hakkında daha fazla bilgi sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, düzenleme ve denetleme otoritelerinin riskleri anlaması ve koordinasyonun artırılması ile otoritelerin krizlerdeki yönetim yeteneklerinin artırılması konuları raporda detaylı şekilde incelenmiştir.

(1) Finansal İstikrar Forumu, bilgi alışverişi ve işbirliğine dayalı olarak uluslararası finansal istikrarı geliştirmek ve desteklemek amacıyla 1999 yılında kurulmuştur. 12 ülke merkez bankası, gözetim otoritesi ve maliye bakanlıkları ile 11 uluslararası organizasyonun üye olduğu FSF, finansal sistemi etkileyen kırılganlıkları tanımlamakta, değerlendirmekte ve alınacak tedbirleri soptamaktadır.

(2) Report of the FSF on Enhancing Market and Institutional Resilience Report, http://www.isforum.org/publications/FSF_Report_to_G7_11_April.pdf.

(3) "Originate to distribute" modeli, bankaların kredilerini bir paket haline getirip diğer yatırımcılara satması nedeniyle riskleri ekonomi geneline yaymaktadır. Tüm riskler, diğer bankalara, sigorta şirketlerine ve yüksek kaldıraçlı yatırımcılara transfer edilmektedir. Bu kuruluşlar, aynı zamanda yapılandırılmış finansal ürünlerin ve kredi türevlerinin en büyük alıcılarıdır. Yakından izlenememesi, şeffaf olmaması ve kısa vadeli fonlanıp uzun vadeli yatırımlara dayalı olması nedeniyle kuruluşlarda likidite sorununa yol açması modelin en önemli zayıflıklardır.

Kutu 2.

ABD Hazine Bakanlığı'nın Finansal Hizmetler Gözetim ve Denetim Reform Taslağı

ABD Hazine Bakanlığı tarafından 2007 yılı Mart ayında ülkedeki finansal hizmetler sektörünün mevcut denetim yapısını iyileştirmek amacıyla başlatılan çalışma, 2008 yılı Mart ayında kamuoyuna açıklanmıştır.

Taslaktaki kısa vadeli öneriler, denetim otoriteleri arasındaki koordinasyonu iyileştirmeye ve bu otoritelerin gözetim fonksiyonunu geliştirmeye odaklanmıştır. Orta ve uzun vadeli öneriler ise ABD'de halen yürürlükte bulunan gözetim ve denetim yapısındaki bazı ikilik ve karmaşaları gidermeyi, özellikle de finansal hizmetler sektörünün bankacılık, sigortacılık, menkul kıymetler ve vadeli işlemler gibi alt segmentlerini ilgilendiren mevcut denetim yapısını modern ihtiyaçlara uygun hale getirmeyi hedeflemektedir.

ABD Hazinesi hazırladığı taslakta, ülkede yeni oluşturulacak denetim ve gözetim yapısının amaç bazlı olmasını ve bu çerçevede aşağıda belirtilen 3 temel amaca hizmet edecek 3 farklı ana otoritenin olmasını öngörmektedir:

- 1) Piyasa istikrarının gözetimi ve denetimi (Market Stability Regulation)
- 2) Devlet garantisinin söz konusu olduğu faaliyetlerde güvenilirlik ve sağlamlığın gözetim ve denetimi (Prudential Regulation)
- 3) Ticari davranışların uygunluğunun gözetim ve denetimi (Business Conduct Regulation)

Genel olarak bakıldığında, tasarıda Fed'in düzenleme ve denetimle ilgili yetki ve fonksiyonlarının artırılmasının öngörüldüğü dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, taslağa göre;

- a. İpotek kredilerinin kullanılmasında ülke çapında düzenleme yapma yetkisi, halen olduğu üzere, münhasıran Fed'e ait olmalıdır.
- b. Mevduat kabul etmeyen finansal kuruluşlar, piyasa istikrarı için önem arz ettiğinden

Fed'in likidite sağlama ile ilgili düzenlemeleri bu kuruluşları da kapsayacak şekilde genişletilmeli, daha şeffaf hale getirilmeli, likidite sadece belirlenen koşulların oluşmasında verilmeli ve kredi alan kuruluşlarla ilgili Fed'in ihtiyaç duyduğu bilgiler tam ve zamanında sağlanmalıdır.

c. Eyaletlere kayıtlı ve federal garanti altında olan bankaların denetimi ya tamamen Fed'e, ya da tamamen FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation)'ye verilmelidir.

d. Ödeme ve takas sistemlerinin gözetim ve denetimi için federal üstünlüğü olan bir düzenleme oluşturulmalı ve Fed bu konudaki uygulamalarda tek yetkili olmalıdır.

Kurulacak yeni gözetim ve denetim yapısında piyasa istikrarının gözetim ve denetiminden Fed, devlet garantisinin söz konusu olduğu finansal hizmetlerde güvenilirlik ve sağlamlığın denetiminden yeni kurulacak PFRA (Prudential Financial Regulatory Agency) ve finansal kuruluşların uygun ticari davranışlarda bulunduğu gözetim ve denetiminden ise yine yeni kurulacak BCRA (Business Conduct Regulatory Agency) sorumlu olmalıdır.

I.1.2. Ödemeler Dengesi

Tablo I.1. Ödemeler Dengesi (Milyar ABD Doları)

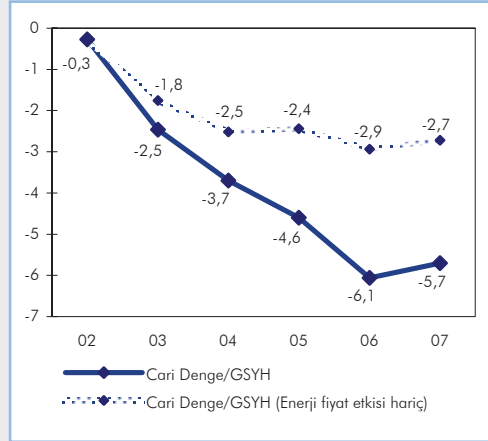
	2004	2005	2006	2007	Mar.08*
CARİ İŞLEMLER HESABI	-14,4	-22,1	-31,9	-37,6	-40,4
Dış Ticaret Dengesi	-22,7	-33,0	-40,9	-46,7	-49,9
Toplam Mal İhracatı	68,5	78,4	93,6	115,3	125,5
Toplam Mal İthalatı	-91,3	-111,4	-134,6	-162,0	-175,4
Karşılama Oranı (%)	75,1	70,4	69,6	71,2	71,6
Hizmetler Dengesi	12,8	15,3	13,8	13,9	14,0
Gelir Dengesi	-5,6	-5,9	-6,7	-6,9	-6,9
Cari Transferler	1,1	1,5	1,9	2,2	2,4
SERMAYE VE FİNANS HESABI	13,4	20,3	32,1	36,5	40,4
Doğrudan Yatırımlar	2,0	9,0	19,0	19,9	15,8
Portföy Yatırımları	8,0	13,4	7,4	0,7	-5,1
Diğer Yatırımlar	4,2	15,8	11,8	23,9	31,3
Rezerv Varlıklar	-0,8	-17,8	-6,1	-8,0	-1,7
NET HATA VE NOKSAN	1,0	1,8	-0,2	1,1	0,0

Kaynak: TCMB

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

2007 yılının ilk yarısında, 2006 yılı sonuna göre önemli bir değişim göstermeyen yıllıklandırılmış cari işlemler açığı, 2007 yılı Haziran ayından itibaren ithalattaki görelî hızlanmayla birlikte artmaya başlamış ve 2008 yılı Mart ayı itibarıyla 40,4 Milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Diğer taraftan, 2006 yılında yüzde 6,1 olan cari işlemler açığının GSYH'ye oranının 2007 yılı sonunda yüzde 5,7'ye gerilediği görülmektedir. Aynı oranlar enerji fiyat etkisinden arındırıldığında sırasıyla yüzde 2,9 ve 2,7 olmaktadır (Tablo I.1, Grafik I.8).

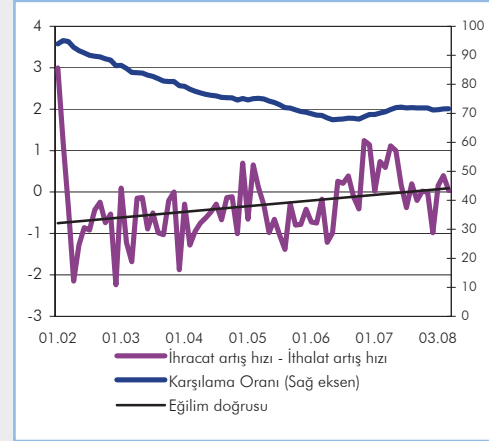
Grafik I.8.
Cari Denge'nin GSYH'ye Oranı ve Enerji Fiyatlarının Etkisi¹ (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

(1) 2003-2007 döneminde enerji fiyat artışlarının cari denge üzerine etkisi, 2002 yılı fiyatları sabit tutularak hesaplanmıştır. Dikkate alınan enerji alt kalemleri; Madencilik ve Taşocakçılığı sektörü altında, maden kömürü ve linyit, ham petrol, doğal gaz ile İmalat Sanayii altında yer alan kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlardır.

Grafik I.9.
İhracat-İthalat Artış Hızları ve Karşılama Oranının Gelişimi¹ (%)

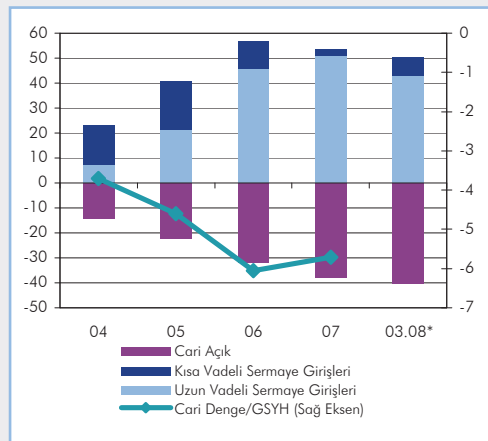

Kaynak: TCMB

(1) İhracat ve İthalat artış hızları aylık bazda ve son 12 aylık birikimli olarak hesaplanmıştır. Örneğin, grafiğin başladığı Ocak 2002'de son 12 aylık ihracat tutarı Aralık 2001'e göre %1,1 artarken, ithalat %1,9 azalmış ve aradaki fark % 3 olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaret dengesine bakıldığında, 2008 yılı Mart ayı itibariyle son 12 aylık ihracatın bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 27,3'lük büyüme kaydederek 125,5 Milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde yüzde 25,4'lük artış gösteren ithalat ise 175,4 Milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Olumlu sayılabilecek bir gelişme olarak, ihracatın 2007 yılı Şubat ayından beri yıllık bazda ithalattan daha hızlı arttığı gözlenmektedir. Buna ek olarak, 12 aylık birikimli ihracat ve ithalatın aylık artış hızları arasındaki farklar incelendiğinde, son yıllarda ihracat lehine bir eğilim olduğu görülmektedir (Grafik I.9).

Grafik I.10.
Cari Açık ve Sermaye Girişleri^{1,2}
(Milyar ABD doları, %)

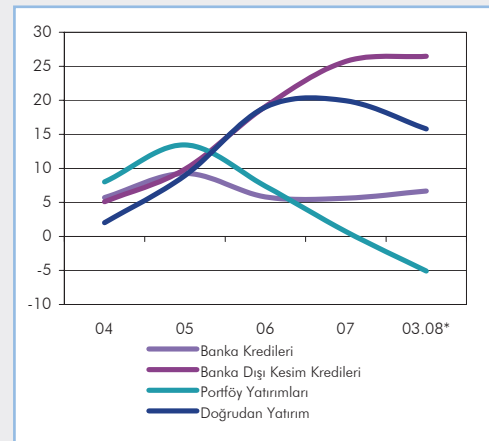
Kaynak: TCMB

(1) Uzun vadeli sermaye girişleri; doğrudan yatırımlardan, genel hükümetin ve bankaların borç senetleri yükümlülüklerinden, uzun vadeli nakit kredilerden, uzun vadeli ticari kredilerden ve TCMB'deki uzun vadeli mevduatların toplamından oluşmaktadır.

(2) Kısa vadeli sermaye girişleri; hisse senetleri ve DİBS'lerden oluşan portföy yatırımları ile kısa vadeli nakit kredileri, kısa vadeli ticari kredileri, bankalar ve TCMB'deki kısa vadeli mevduatları ve diğer kısa vadeli yükümlülüklerden oluşan diğer yatırımları kapsamaktadır.

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

Grafik I.11.
Cari Açığın Ana Finansman Kalemlerinin Gelişimi^{1,2,3,4} (Milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

(1) Banka Kredileri: Yurtdışından bankacılık sektörünün kısa ve uzun vadeli net kredi kullanımı

(2) Banka Dışı Kesim Kredileri: Bankacılık dışı kesimin (genel hükümet hariç) yurt dışından kısa ve uzun vadeli net kredi kullanımı

(3) Doğrudan Yatırım: Net doğrudan yatırım girişi (gayrimenkul dahil)

(4) Portföy Yatırımı: Yurtdışı yerleşiklerin net hisse ve borçlanma senedi alım(+)/satım(-)

(*) Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.

Son yıllarda yakalanan makroekonomik istikrar ile birlikte düşen faizler ve geleceğe yönelik olumlu beklentiler, ülkemizde tüketim ve yatırım talebinin artmasına yol açmıştır. Ülkemiz ekonomisinin yapısal özelliği, söz konusu dönemde artan toplam talebin karşılanabilmesi için yüksek miktarda ara malı ithalatını zorunlu kılmıştır. Bu dönemde hızla artan enerji fiyatlarının da etkisiyle, 2002 yılından bu yana artış eğiliminde olan cari işlemler açığı, daha çok uzun vadeli sermaye girişleri ile finanse edilmiştir (Grafik I.10). Söz konusu uzun vadeli sermaye girişlerinin büyük kısmı özel sektörün yurtdışından temin ettiği uzun vadeli krediler ve doğrudan yabancı yatırım girişlerinden oluşmaktadır (Grafik I.11).

Cari işlemler açığı nedeniyle oluşan dış finansman ihtiyacı, 2008 yılı Mart ayı itibariyle 40,4 milyar ABD dolarına ulaşmış, buna karşılık son 12 aylık dönemde ülkemize 42 milyar ABD doları düzeyinde net sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu tutarın yüzde 37,6'sının borç yaratmayan sermaye kalemi olarak nitelendirilen doğrudan yatırım kaynaklı olması, cari açığın finansman kalitesi ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Diğer taraftan, küresel finans piyasalarında yaşanan sıkıntılar nedeniyle özellikle 2007 yılının Ağustos ve Kasım aylarındaki güçlü çıkışların etkisiyle portföy yatırımlarının toplam finansman içindeki payı 2007 yılı sonu itibariyle sıfıra yaklaşmış, 2008 yılı Mart ayı itibariyle ise negatif değerler almıştır. Aynı dönemde bankalar ile özel kesimin yurtdışından kullandığı uzun vadeli kredileri içeren "diğer yatırımlar" kaleminin toplam finansman içindeki payı ise artmıştır (Grafik I.11, Tablo I.2).

Kutu 3.

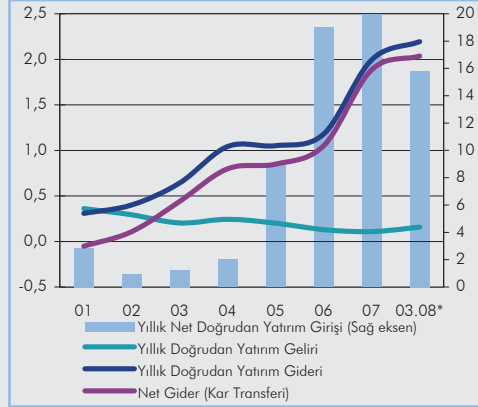
Doğrudan Yatırımlar ve Kâr Transferleri

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelere; teknoloji aktarımı, istihdam ve işgücü kalitesinin yükselmesi, dünya ile ticaretin artması, rekabetçi bir iş ortamı yaratılması ve kurumsallaşmanın teşvik edilmesi gibi birçok fayda sağladığı ve böylelikle ekonomik büyümeye destek olduğu uluslararası iktisat çevrelerince kabul gören bir olgudur.

Son yıllarda özellikle gelişmiş ülke piyasalarında düşük seyreden faiz oranları ve yükselen emtia fiyatları neticesinde oluşan küresel likidite bolluğu ile gelişmekte olan ülkelerde görülen güçlü ekonomik performans, yatırım politikaları ve ticaret rejimlerindeki liberalizasyon, bu ülkelere yapılan doğrudan yatırımların artmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) verilerine göre gelişmekte olan ülkelere giren doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2001 yılında 212 milyar ABD doları iken, 2006 sonu itibariyle 379 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

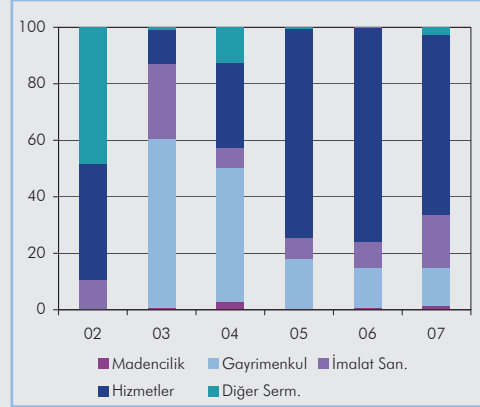
Doğrudan yabancı sermaye yatırımları dünyadaki genel eğilime paralel olarak ülkemizde de son yıllarda ciddi artış sergilemiştir. 2000 yılında sadece 112 milyon ABD doları net doğrudan yabancı sermaye yatırımı alan ülkemiz, 2007 yılında yaklaşık 20 milyar ABD doları doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. UNCTAD verilerine göre Türkiye, 2006 yılında dünyada en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler sıralamasında 16. sıradadır.

Grafik 1.
Doğrudan Yatırımlar ve Kâr Transferleri
(Milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB
(* Son 12 aylık verileri kapsamaktadır.)

Grafik 2.
Yıllık Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı (%)

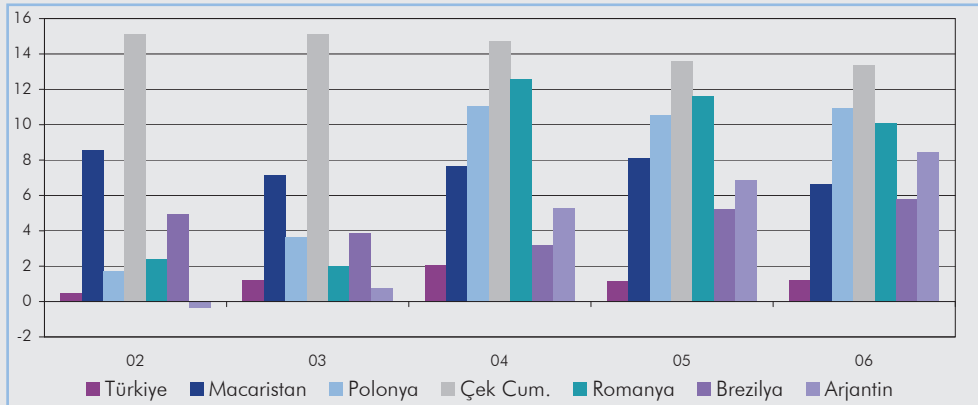
Kaynak: TCMB

Doğrudan yabancı yatırımların artmasıyla birlikte, yurtdışına ne kadar kâr transferi yapıldığı konusu da önem kazanmaktadır. 1990-2000 yılları arasındaki dönemde yıllık ortalama 180 milyon ABD doları olan net doğrudan yatırım gideri (kâr transferi) 2000 ve 2001 yıllarında, yaşanan krizlerin de etkisiyle, düşük miktarda net gelire dönüşmüş ve 2002 yılından itibaren doğrudan yatırım girişlerinin tekrar hızlanmasıyla birlikte artışa geçmiştir. 2006 yılında 1,1 milyar ABD doları olan yıllık kâr transferi tutarı 2007 yılında 1,9 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Grafik 1).

Özellikle telekomünikasyon sektöründeki büyük tutarlı satışların etkisiyle 2006 yılında hız kazanan doğrudan yatırım girişleri, 2007 yılında da bankacılık sektöründeki yabancı satın almalar sayesinde yüksek seyrini korumuştur (Grafik 1). Hizmetler sektörü 2007 yılındaki doğrudan yatırım girişlerinin %63,7'sini oluşturmuştur (Grafik 2).

Yıllık kâr transferlerinin ülkede bulunan toplam yabancı sermaye stokuna oranı incelendiğinde, ülkemizden yurtdışına yapılan kâr transferlerinin son yıllarda önemli miktarda doğrudan yabancı yatırım alan diğer bazı gelişmekte olan ülkelere göre oldukça düşük miktarlarda olduğu görülmektedir (Grafik 3).

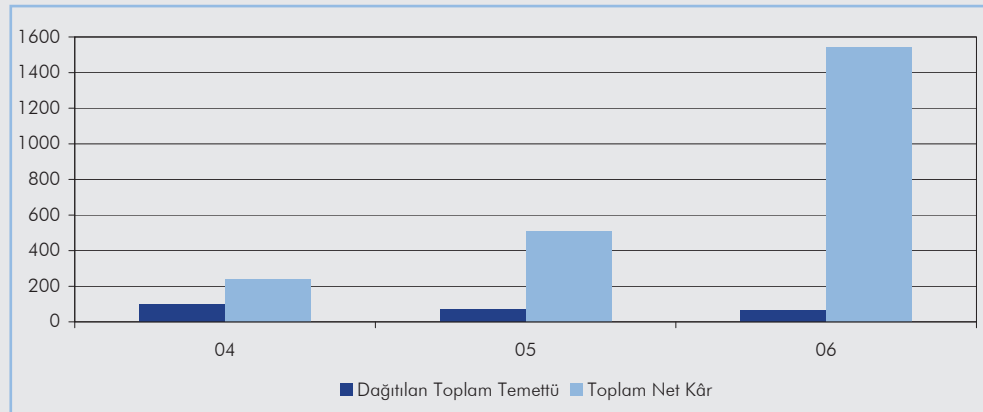
Grafik 3.
Seçilmiş Ekonomilerde Yıllık Kâr Transferlerinin Doğrudan Yabancı Yatırım Stokuna Oranı (%)

Kaynak: UNCTAD

Son yıllardaki doğrudan yatırım girişlerinin büyük kısmını oluşturan hizmetler kesiminin en önemli kalemi olan bankacılık sektöründeki satın almalar incelendiğinde, Türk bankalarını satın alan yabancı grupların genellikle elde ettikleri kârları yurtdışına transfer etmekten ziyade özkaynak artışına giderek ülke içerisinde faaliyetlerinde kullandıkları görülmektedir (Grafik 4). Türk bankacılık sektörüne yatırım yapan yabancıların uyguladıkları bu strateji, ülkemizde finansal hizmetler sektöründe rekabetin artmasına, firmaların ve tüketicilerin daha çok ve uygun şartlarda kredi imkanına kavuşmasına ve dolayısıyla sektörün gelişip derinleşmesine katkıda bulunmaktadır.

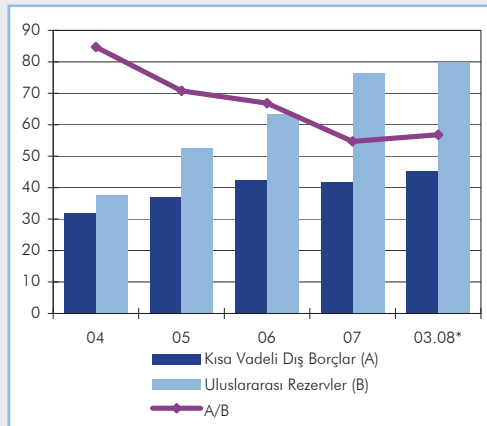
Grafik 4.
Yabancı Mevduat Bankalarının Yıllık Kâr ve Dağıttıkları Temettü Miktarları (Milyon YTL)

Kaynak: Banka Bağımsız Denetim Raporları

Doğrudan yabancı yatırımların arttığı bir ülkede bu yatırımlardan kaynaklanan kâr transferlerinin de artması doğaldır. Ülkemizden bugüne kadar yapılan kâr transferlerinin sınırlı kaldığı görülmektedir.

Grafik I.12.
Kısa Vadeli Dış Borçlar¹ ve Uluslararası Rezervler² (Milyar ABD doları, %)

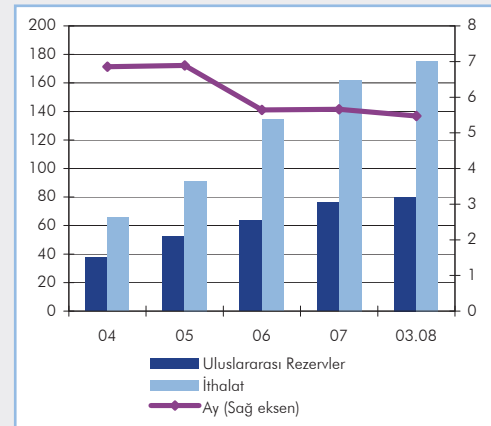
Kaynak: HM, TCMB

(1) Kısa vadeli dış borçlar=Genel Yönetim, TCMB, ticari bankalar ve diğer sektörlerin kısa vadeli borçları.

(2) Uluslararası rezervler =TCMB brüt döviz rezervleri (altın dahil)

(*) Kısa vadeli dış borçlar verisi geçicidir.

Grafik I.13.
Rezervlerin İthalatı Karşılama Oranı^{1,2} (Milyar ABD doları, Ay)

Kaynak: TCMB

(1) Uluslararası Rezervler= TCMB Brüt Döviz Rezervleri (altın dahil)

(2) Ay sayısı, uluslararası rezervlerin söz konusu yıl sonu itibarıyla aynı yılın kaç aylık ithalatını karşıladığını göstermektedir.

Ülkelerin dış borç ödeme gücüne ilişkin göstergelerden biri olan kısa vadeli dış borç stokunun uluslararası rezervlere oranı, 2006 yılı sonunda yüzde 66,9 iken, Merkez Bankası rezervlerindeki artışın sürmesi ve kısa vadeli dış borç stokunun düşmesiyle 2007 yılı sonu itibariyle yüzde 54,7'ye gerilemiştir. Aynı oran, 2008 yılı Mart ayı itibariyle yükselerek yüzde 56,8 olarak gerçekleşmiştir (Grafik I.12). Bir ülkenin uluslararası rezervlerinin toplam ithalata oranı ise ülkenin dış pazarlardan ihtiyaç duyduğu girdileri herhangi bir dış desteğe bağlı kalmaksızın ne kadarlık bir süre için temin edebileceğine ilişkin bilgi vermektedir. Bu oran son yıllarda ithalatta gerçekleşen güçlü artışlar nedeniyle düşmüş olsa da Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından kabul gören asgari üç aylık sınırın üzerinde seyretmektedir (Grafik I.13).

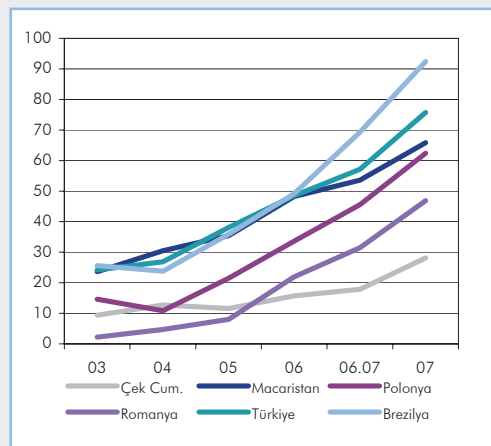
Tablo I.2. Cari İşlemler Açığını Finanse Eden Taraflar (Milyar ABD Doları)

	2004	2005	2006	2007	Mar.08*
Cari İşlemler Hesabı	-14,4	-22,1	-31,9	-37,6	-40,4
Finans Hesapları	13,4	20,3	32,1	36,5	40,4
Genel Hükümet (Merkez Bankası ve Rezerv dahil)	2,4	-16,5	-2,9	-15,5	-14,0
Özel Sektör (Bankalar dahil)	11,0	36,8	35,0	52,0	54,3
Net Hata Noksan	1,0	1,8	-0,2	1,1	0,0

Kaynak: TCMB
(*) Veriler yıllıklandırılmıştır.

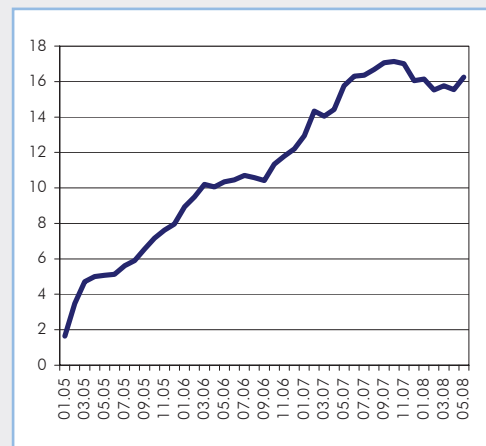
Genel olarak bakıldığında, özel sektörün ekonomik faaliyetleri sonucu oluşan cari işlemler açığının önceki yıllarda olduğu gibi büyük ölçüde yine bankalar dahil özel sektör tarafından sağlanan uzun vadeli kaynaklarla finanse edildiği görülmektedir (Tablo I.2).

Grafik I.14. Uluslararası Bankaların Seçilmiş Ülkelerden Net Alacakları¹ (Milyar ABD doları)

Kaynak: BIS
(1) Aralık 2007 verileri geçicidir.

Grafik I.15. Yabancıların Net YTL Tahvil İhraçlarının Gelişimi (Milyar YTL)

Kaynak: TCMB

Uluslararası Ödemeler Bankası'na (BIS) raporlama yapan bankaların gelişmekte olan ülkelere sağladığı fonlar küresel finansal dalgalanmaya rağmen 2007 yılında da artmaya devam etmiştir. Söz konusu ülkelere yönelik kredi arzında bir daralma olmamasının, bu

ülkelerdeki kredi talebinin daha çok reel sektörden gelmesinden ve kredi piyasalarındaki asıl güvensizliğin gelişmiş ülke piyasalarında yaşanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Uluslararası bankaların Türkiye'den net alacakları 2007 yılı sonunda 75,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Grafik I.14).

2007 yılı Ekim ayı itibariyle ulaştığı zirveden sonra, küresel dalgalanmanın da etkisiyle düşüş eğilimine giren yabancı bankaların YTL cinsi net tahvil ihraçlarının son aylarda yeniden yükselişe geçtiği gözlenmektedir (Grafik I.15).

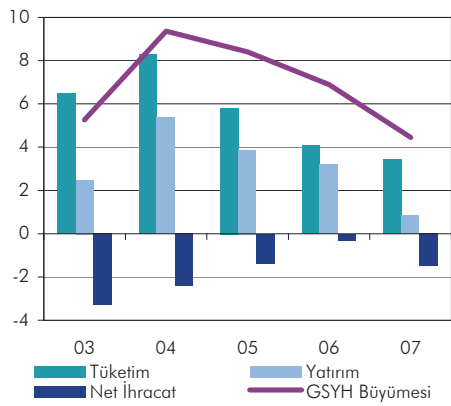
Sonuç olarak, finansmanı uluslararası ekonomik konjoktüre son derece duyarlı olan cari açık enerji fiyatlarındaki yüksek artışların da etkisiyle genişlemeye devam etmektedir. Uluslararası piyasalarda yatırımcıların risk algılamalarını ve yatırım tercihlerini tekrar gözden geçirmelerine yol açan küresel dalgalanmanın etkileri henüz tam olarak netleşmemiştir. Dolayısıyla, söz konusu dalgalanmanın gelişmiş ülkelerin ekonomik performansları üzerindeki etkisinin gecikmeli olarak ortaya çıkarak çeşitli kanallardan ülkemizi etkilemesi söz konusu olabileceğinden, cari açıktan kaynaklanan riskler önemini korumaktadır.

I.2. Büyüme ve Enflasyon

I.2.1. Büyüme

2007 yılında Türkiye ekonomisinin büyüme hızı düşmeye devam ederek yüzde 4,5 olmuştur.

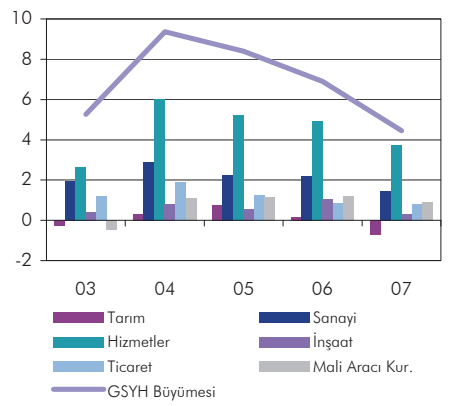
Grafik I.16. Büyüme Hızı ve Büyümenin Kompozisyonu^{1,2}
(%, Puan)

Kaynak: TÜİK

(1) Bir önceki yılın aynı dönemine göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
(2) Net İhracat=Mal ve Hizmet İhracatı- Mal ve Hizmet İthalatı

Grafik I.17. Sektörlerin Büyüme Katkıları¹
(%, Puan)

Kaynak: TÜİK

(1) İnşaat, ticaret ve mali aracı kuruluşlar, hizmetler sektörünün alt sektörleri olup hizmetler toplamına dahil edilmiştir.

Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH), kamu sektörü tüketim ve özel sektör yatırım harcamalarında gözlenen yavaşlama nedeniyle, 2007 yılında yüzde 5'lik beklentinin altında büyümüştür.

2002 yılından itibaren ilk kez yatırım harcamalarındaki artış, GSYH büyümesinden düşük gerçekleşmiş ve yatırımın büyüme katkısı azalmıştır. Diğer yandan, mal ve hizmet ithalatının

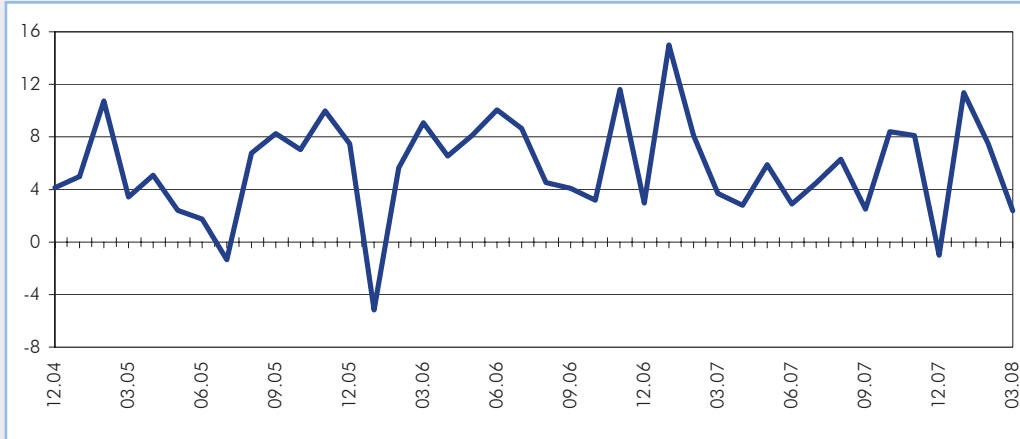
mal ve hizmet ihracatından daha hızlı artmasına bağlı olarak 2007 yılında net ihracat büyümeyi azaltmıştır (Grafik I.16).

GSYH'nin harcamalar yönünden en büyük bileşeni olan hanehalkı tüketim harcamaları, 2007 yılında yüzde 4,6 artarak gücünü korumuş ve büyümeye katkısı sadece 0,1 puan azalarak yüzde 3,2 olmuştur. Kamu tüketim harcamaları artış hızının 2007 yılında 5,7 puan azalarak yüzde 2,8 olarak gerçekleşmesi büyümeyi yavaşlatan bir unsur olmuştur (Grafik I.16).

Özel sektör yatırım harcamaları 2007 yılında yüzde 2,7 artarken, kamu sektörü yatırım harcamaları artış hızı yüzde 7,6 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektör yatırım harcamalarının toplam yatırım harcamalarındaki payının yüksek olması nedeniyle yatırım harcamalarının büyümeye katkısı azalmaya devam etmiştir (Grafik I.16).

GSYH üretim yönünden sektörler itibariyle incelendiğinde, 2007 yılında tarım hariç diğer sektörlerin büyümeye katkısının azalmakla birlikte devam ettiği görülmektedir (Grafik I.17). 2007 yılında ülkemizde yaşanan şiddetli kuraklık nedeniyle meydana gelen üretim kayıpları tarım sektörünün küçülmesine yol açmıştır.

Grafik I.18.
Sanayi Üretim Endeksi Gelişimi (%)^{1,2}

Kaynak: TÜİK

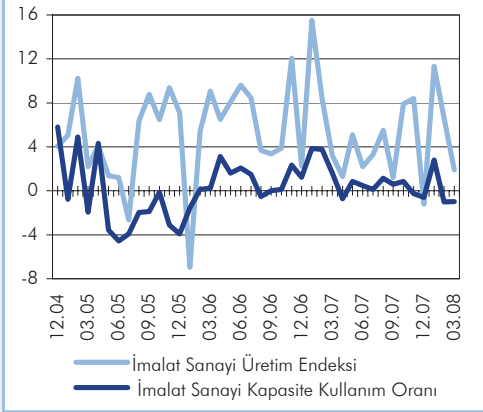
(1) Bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
(2) Aylık sanayi üretim endeksi 1997=100

Yılın ilk çeyreğinde iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlamanın devam etmesine rağmen sanayi üretimi geçtiğimiz yılın ilk çeyreğindeki düşük baz etkisinden dolayı yüzde 6,9 oranında artmıştır (Grafik I.18).

Sanayi üretim endeksinde sektör ağırlığı yüzde 86,9 olan imalat sanayi üretiminin ilk üç aylık ortalamasının artış oranı, bir önceki yıla göre 2,1 puan azalarak yüzde 6,4 olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayiinde kapasite kullanım oranı, 2008 yılı Mart ayında geçen yılın aynı ayına göre 0,8 puan azalmış ve yüzde 81,2 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik I.19). İmalat Sanayi Eğilim Anketi sonuçlarına göre, 2008 yılı Mart ayında, iç pazarda talep yetersizliği, işyerlerinin tam kapasite ile çalışmamasının en önemli nedeni olmaya devam etmiştir.

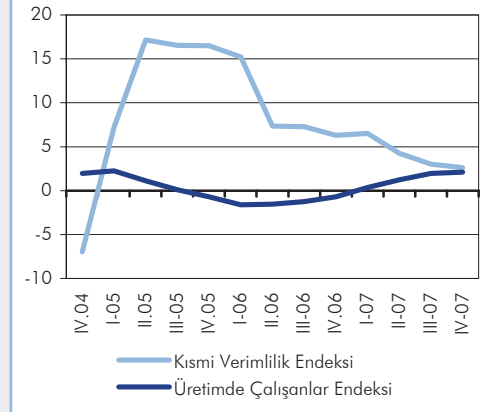

Grafik 1.19.
İmalat Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranı^{1,2} (%)

Kaynak: TÜİK
(1) Bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.
(2) Aylık sanayi üretim endeksi 1997=100

Grafik 1.20.
İmalat Sektöründe Kısmi Verimlilik ve Üretimde Çalışanlar^{1,2}(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK
(1) Veriler yıllıklandırılmıştır.
(2) 1997=100 endeksi kullanılmıştır.

İmalat sanayiinde üretimde çalışan kişi başına kısmi verimlilik artış oranı 2006 yılındaki yüzde 6,3 düzeyinden 2007 yılında yüzde 2,7'ye gerilemiştir. Bu durum, 2007 yılında üretim artışının yüzde 4,8'e gerilemiş olmasının yanı sıra 2006 yılında azalmış olan üretimde çalışan sayısının 2007 yılında yüzde 2,1 oranında artmış olmasından kaynaklanmaktadır (Grafik 1.20).

Kutu 4. Milli Gelir Güncellemesi

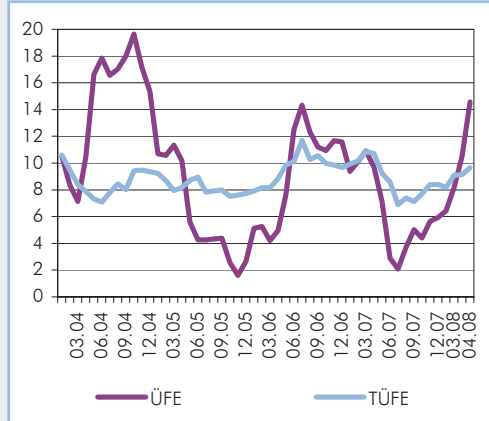
Ülkemizin makroekonomik istatistiklerinin yöntem, kapsam, tutarlılık ve uluslararası karşılaştırılabilirliğinde iyileştirmeler sağlanması amacıyla TÜİK tarafından açıklanan Ulusal Hesaplar Sistemi güncelleme çalışmaları sonuçları 8 Mart 2008 tarihinde açıklanmıştır. Bu çerçevede, yapılan temel değişiklikler şunlardır;

- * 1987 baz yılından, 1998 baz yılına geçilmiştir.
- * Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi'nden (SNA 68), Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA-95) geçilmiştir.
- * Eski seride sabit fiyatlarla yapılan tahminlerde baz yılı fiyatları kullanılırken, yeni seride bir önceki yılın ortalama fiyatları kullanılmıştır.
- * Eski seride konut sayısı 13,9 milyon iken, yeni seride bu sayı 19,2 milyon olmuştur. Ayrıca, kendi konutunda ikamet eden hanehalkı için eski seride kullanılan tek tip izafi kira yerine, yeni seride gerçek kira bedeli, konut tipi ve ısınma sistemi ayrıntısı kullanılmıştır.
- * 2002 Genel Sanayi ve İş Yerleri Sayımı ve buna dayalı olarak yapılan Yapısal İş İstatistikleri Araştırması sonuçlarına göre kapsam genişlemesi tespit edilmiş ve hesaplara yansıtılmıştır.
- * Eski seride özel ticaret sistemine göre hesaplanan ithalat ve ihracat kalemleri, yeni seride genel ticaret sistemine göre hesaplanmıştır.
- * Eski seride yer almayan internet hizmet sağlayıcıları, katılım bankaları, özel emeklilik fonları gibi iktisadi faaliyetler de kapsam içerisine alınmıştır.

Yukarıda bazıları belirtilen güncellemeler ve değişiklikler nedeniyle, 2007 yılı üçüncü çeyreğinde GSYH yıllık bazda 837,3 milyar YTL gerçekleşerek eski seriye göre cari fiyatlarla yüzde 34,0 artmıştır.

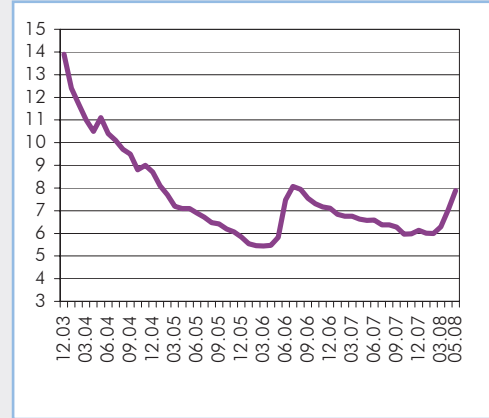
1.2.2. Enflasyon

Grafik 1.21.
12 Aylık ÜFE ve TÜFE Gerçekleşmeleri
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK

Grafik 1.22.
12 Ay Sonrasındaki TÜFE Beklentileri
(Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB

2006 yılında yüzde 9,65 olan tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) yıllık değişimi, 2007 yılında yüzde 8,39 seviyesine gerilemekle birlikte, enflasyon hedefi belirsizlik aralığının üst sınırı olan yüzde 6 seviyesini aşmıştır (Grafik 1.21). Bu dönemde, petrol, gıda ve yönetilen/yönlendirilen mal fiyatlarındaki gelişmeler gibi para politikasının etki alanı dışında kalan unsurlar enflasyondaki düşüşü sınırlamıştır. Nitekim, 2007 yılında, büyük ölçüde yaşanan kuraklığa bağlı arz gelişmeleri sonucunda işlenmiş ve işlenmemiş gıda fiyatlarında yüksek oranlı artışlar ortaya çıkmıştır. Enerji fiyatları da geçmiş yıllara kıyasla daha yüksek oranda artmıştır. Buna karşılık, hizmet sektörü fiyatlarının 2007 yılı boyunca yıllık bazda gerilemesi, özellikle yılın ilk yarısında, enflasyondaki belirgin yavaşlamada etkili olmuştur. 2008 yılının ilk çeyreğinde gıda, petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki gelişmeler enflasyonu olumsuz etkilemeye devam etmiş, Türk parasında görülen değer kaybının da etkisiyle Mart ayında yüzde 9,15 olarak gerçekleşen yıllık TÜFE artışı, Nisan ayında yüzde 9,66'ya yükselmiştir.

Tüketici enflasyonu üzerindeki maliyet yönlü etkilerin değerlendirilmesi açısından önem taşıyan üretici fiyatları endeksi (ÜFE) yıllık değişimi, 2006 yılında yüzde 11,58 iken, 2007 yılında yüzde 5,94'e gerilemiştir (Grafik 1.21). Bu gelişmede, 2006 yılının ikinci yarısındaki parasal sıkılaştırmanın etkilerinin 2007 yılında da devam etmesine bağlı olarak dayanıklı tüketim malları ile sermaye malları fiyatındaki düşüş etkili olmuştur. Bununla birlikte, petrol ve gıda ürünleri hariç imalat sanayi fiyatları 2007 yılı genelinde belirgin bir değişim göstermemiştir. Ancak, daha sonraki aylarda ÜFE yıllık değişimi tarım, gıda ve petrol ürünleri fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak artış göstererek 2008 yılı Nisan ayında yüzde 14,56'ya kadar yükselmiştir.

2007 yılından itibaren dünya genelinde tüketici enflasyonunda belirgin bir yükseliş yaşanmaktadır. Net emtia ithalatçısı bir ülke olan Türkiye'de enerji ve metal fiyatlarındaki artışlar enflasyonu olumsuz yönde etkilemektedir. Bunlara ek olarak, gıda ve enerji fiyatlarındaki birikimli artışlar enflasyondaki düşüşü geciktirmektedir. Bu çerçevede, Merkez Bankası enerji ve gıda fiyatlarına ilişkin varsayımlarını ve dolayısıyla enflasyon tahminlerini belirgin olarak yukarı yönlü güncellemiştir. Ayrıca, döviz kuru hareketleri ve risk algılamasındaki bozulma da hem enflasyonu hem de enflasyon beklentilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim, son dönemde orta vadeli enflasyon beklentilerinde belirgin bir yükseliş görülmüştür (Grafik 1.22).

I.3. Kamu Maliyesi

Vergi gelirlerindeki artışın sınırlı kalması ve özellikle sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarına bağlı olarak faiz dışı harcamaların öngörülenin üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle, konsolide kamu sektörü faiz dışı fazlası 2007 yılında hedefin 11,5 milyar YTL altında kalmıştır (Tablo I.3). Faiz dışı fazlanın GSYH'ye oranı ise yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo I.3. Konsolide Kamu Sektörü Faiz Dışı Fazla Hedefleri ve Gerçekleşmeleri (Milyar YTL)

	2004	2005	2006	2007
Faiz Dışı Fazla Hedefi (KİT'ler dahil)	26,2	30,4	34,5	40,7
Faiz Dışı Fazla Gerçekleşme (KİT'ler dahil)	27,8	28,3	36,2	29,2
Gerçekleşme / Hedef (%)	106	93	105	72

Kaynak: HM

2007 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri yüzde 9,3, faiz dışı harcamalar yüzde 17,1 artış göstermiştir. Toplam harcamalardaki artış ise yüzde 14,3 seviyesinde gerçekleştiğinden gelirlerin harcamaları karşılama oranı bir önceki yıla göre 4,2 puan gerilemiştir (Tablo I.4). Faiz dışı harcamalardaki önemli artışa rağmen özelleştirme ve faiz gelirlerinde görülen olumlu performans ile faiz giderlerinin öngörülenin altında gerçekleşmesine bağlı olarak merkezi yönetim bütçe hedefi tutturulmuştur.

Tablo I.4. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar YTL)

	2006	2007	Değişim (%)	2007 Bütçe Hedefi	Ocak-Nisan 2007	Ocak-Nisan 2008	Değişim (%)	2008 Bütçe Hedefi	Gerç./Yıllık Gerç. (Ocak-Nisan 2007) (%)	Gerç. /Bütçe Hedefi (Ocak-Nisan 2008) (%)
Harcamalar	178,1	203,5	14,3	205,0	65,8	70,2	6,7	222,6	32,3	31,5
Faiz Dışı Harcamalar	132,2	154,8	17,1	152,0	46,8	52,3	11,8	166,6	30,2	31,4
Gelirler	173,5	189,6	9,3	188,2	60,4	64,8	7,2	204,6	31,9	31,7
Gelirlerin Harcamaları Karşılama Oranı (%)	97,4	93,2	-	91,8	91,8	92,2	-	91,9	-	-
Bütçe Açığı	-4,6	-13,9	202,2	-16,8	-5,4	-5,4	0,0	-18,0	38,8	30,3
Faiz Dışı Fazla	41,3	34,8	-15,7	36,1	13,7	12,5	-8,8	38,0	39,2	32,8

Kaynak: MB

2008 yılının ilk dört ayında ise 2007 yılının aynı dönemine göre harcamalar yüzde 6,7, gelirler yüzde 7,2 artış göstermiştir. Gelirlerdeki artış oranının harcamalardaki artış oranından daha fazla olması nedeniyle gelirlerin harcamaları karşılama oranı geçen yılın aynı dönemine göre yükselmiş ve yüzde 92,2 olarak gerçekleşmiştir. Harcamalardaki artışta yüzde 11,8 artış gösteren faiz dışı harcamalar etkili olurken, faiz giderleri yüzde 5,9'luk azalışla giderlerdeki artışı sınırlamıştır. Faiz dışı harcamaların detayına inildiğinde personel giderleri ile cari transferler kalemlerindeki artışların etkili olduğu görülmektedir. Cari transferlerdeki artışın temel nedeni ise sosyal güvenlik için yapılan transferler ile tarımsal destekleme ödemelerinin bu yıl daha erken yapılmasına bağlı olarak artan harcamalardır. Öte yandan, mal ve hizmet

alım giderleri büyük ölçüde sağlık giderlerinde meydana gelen azalış nedeniyle düşük oranlı bir artış göstermiştir.

Gelirlerdeki artışta yüzde 21,4'lük vergi gelirleri artışı etkili olmuştur. 2008 yılının ilk dört ayında vergi gelirlerindeki artış oranı faiz hariç bütçe giderlerinin artış oranının yaklaşık iki katı olarak gerçekleşmiştir. Vergi türleri itibarıyla bakıldığında en büyük artışların yüzde 40,8 ile kurumlar vergisinde, yüzde 26,9 ile ithalde alınan KDV'de ve yüzde 26,3 ile gelir vergisinde olduğu görülmektedir. 2007 yılı Mart ayında tahsil edilen Telekom satış geliri nedeniyle ortaya çıkan baz etkisine bağlı olarak 2008 yılının ilk dört ayında yüzde 38,2'lik azalış gösteren vergi dışı gelirler ise bütçe gelirlerindeki artışı sınırları bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler paralelinde merkezi yönetim bütçe faiz dışı fazlası geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 8,8 azalarak 12,5 milyar YTL, bütçe açığı ise değişim göstermeyerek 5,4 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

Kutu 5. Orta Vadeli Mali Çerçeve

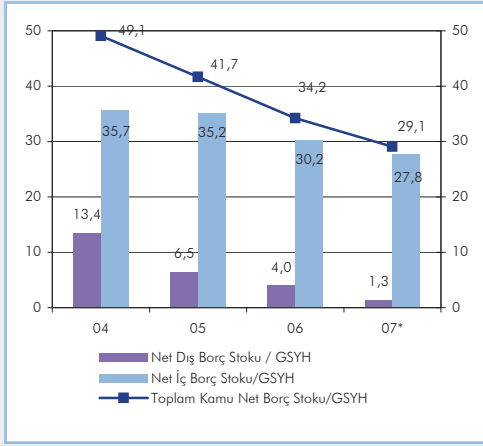
IMF ile stand-by anlaşmasının 11 Mayıs 2008 tarihi itibarıyla sona ermesi dolayısıyla hükümet önümüzdeki beş yıllık dönemde uygulamak üzere bir Orta Vadeli Mali Çerçeve açıklamıştır. Bu çerçevede, 2008 yılı için bazı hedeflerde revizyona gidilmiştir. Bu kapsamda, 2007 yılında yüzde 3,5 olarak gerçekleşen ve 2008 yılı için yüzde 4,2 olarak öngörülen faiz dışı fazla hedefi GSYH'nin yüzde 3,5'i olarak revize edilmiştir. Öte yandan, yüzde 1,9 olarak hedeflenen merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı ise yüzde 1,4'e düşürülmüş, yeni dönemde orta vadeli kamu borç stoku/GSYH hedefi ile tutarlı bir faiz dışı fazla politikası uygulanacağı belirtilmiştir. 2008 yılına ilişkin yapılan revizyonun esas olarak makroekonomik hedeflerdeki değişim ile merkezi yönetim bütçesinin gelir ve giderlerini etkileyen politika kararlarındaki değişikliklere dayandığı ve revizyonla istihdam paketi, mahalli idareler reformu ve GAP yatırımlarına hız kazandırılmasının hedeflendiği ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Orta Vadeli Mali Çerçeve (GSYH'ye Oran, %)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Toplam Kamu Faiz Dışı Fazla Oranı	3,5	3,5	3,0	2,7	2,5	2,4
Merkezi Yönetim Bütçesi	2,5	2,7	2,3	2,0	1,7	1,7
Diğer Kamu	1,0	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	-1,6	-1,4	-1,4	-1,3	-1,7	-1,6
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	20,6	20,4	20,4	20,3	20,2	20,0
Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Harcamaları	18,1	17,7	18,1	18,3	18,5	18,3
Özelleştirme Gelirleri	0,8	1,2	1,0	0,7	0,5	0,2
AB Tanımlı Brüt Kamu Borç Stoku	38,8	37,0	35,0	33,0	31,0	30,0

Kaynak: MB

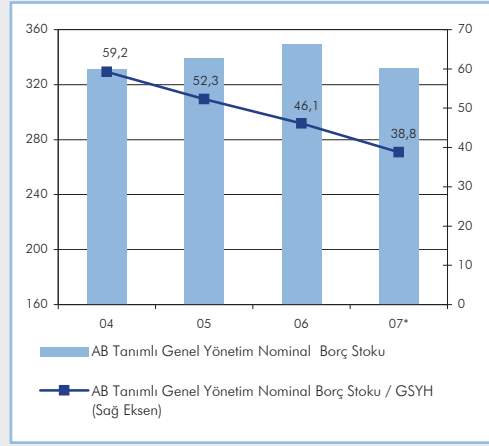
Grafik I.23.
Toplam Kamu Net Borç Stoku ve Kompozisyonu¹ (%)

Kaynak: HM

(1) Kamu net borç stoku, kamu brüt borç stokundan Merkez Bankası net varlıkları, kamu mevduatı ve işsizlik sigortası fonu net varlıkları düşülerek hesaplanmaktadır.
* 2007 yılı verileri geçicidir.

Grafik I.24.
Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku¹ (% Milyar YTL)

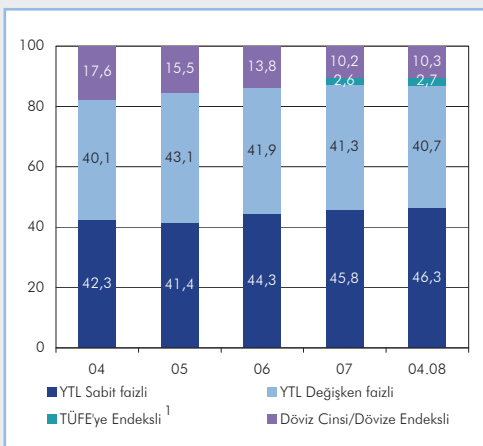

Kaynak: HM

(1) Avrupa Hesaplar Sistemi 95 kılavuzu (European System of Accounts 95- ESA 95 manual) çerçevesinde tanımlanan borç stokudur.
* 2007 yılı verileri geçicidir.

Kamu net borç stokunun GSYH'ye oranı azalmaya devam etmiş ve 2007 yılı sonu itibariyle yüzde 29,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu azalışta işsizlik sigortası fonu net varlıklarındaki yükseliş, GSYH'deki artış ve brüt borç stokundaki azalış etkili olmuştur (Grafik I.23). Kamu brüt borç stokundaki azalışta ise kur etkisine bağlı olarak yabancı para borçların YTL karşılığının düşmesi etkili olmuştur. AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ye oranı da düşüş eğilimini korumuştur (Grafik I.24).

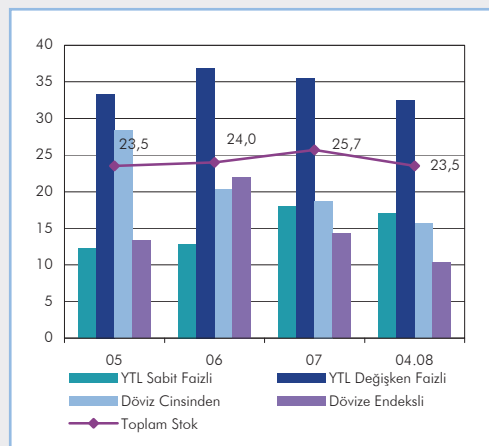
Grafik I.25.
İç Borç Stokunun Kompozisyonu (%)

Kaynak: HM

(1) TÜFE'ye endekli tahvillerin ihracına 2007 yılı Şubat ayında başlanmıştır.

Grafik I.26.
İç Borç Stokunun Vade Yapısının Gelişimi (Ay)¹

Kaynak: HM

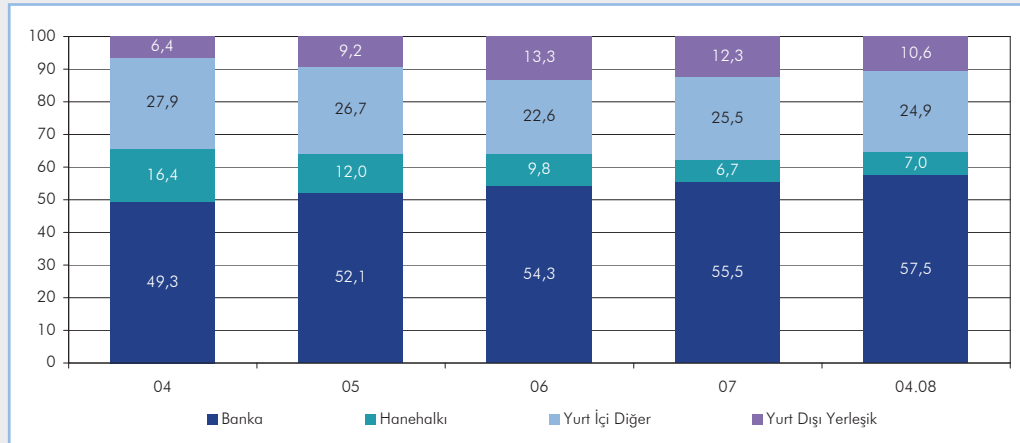
(1) Vadeye kalan süreye göre hesaplanmaktadır.

İç borç stokunun kompozisyonu incelendiğinde, 2007 yılında döviz kuruna duyarlı borç stokunun payında azalış olduğu görülmektedir. 2008 yılı Nisan ayı itibariyle ise söz konusu pay sınırlı bir artış göstermiştir. Bu gelişimde son dönemde Türk parasında gözlenen değer kaybı

etkili olmuştur. Değişken faizli devlet iç borçlanma senetlerinin payında ise 2007 yılı sonunda azalış gerçekleşmiştir. 2008 yılı Nisan ayı itibariyle söz konusu paydaki gerilemenin devam ettiği görülmekte, bu durumsa iç borç stokunun faiz riskine olan duyarlılığında azalış olduğuna işaret etmektedir (Grafik 1.25). 2008 yılı Hazine finansman programına göre dövize endeksli senet ihraç edilmeyeceği, döviz cinsinden iç borç çevirme oranının yüzde 60'ı aşmayacağı ve YTL cinsi borçlanmanın ağırlıklı olarak sabit faizli enstrümanlarla yapılacağı öngörülmüştür. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde kur ve faiz riskine duyarlı borç stokunun payındaki azalma eğiliminin devam edeceği beklenmektedir.

DİBS stokunun ortalama vadesi, 2007 yıl sonu itibariyle 25,7 aya yükselirken 2008 yılı Nisan ayı itibariyle 23,5 aya gerilemiştir (Grafik 1.26).

Grafik 1.27.
İç Borç Stokunun Mülkiyete Göre Dağılımı^{1,2,3} (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Nominal tutarlar alınmıştır.

(2) "Banka" Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların mülkiyetindeki DİBS'leri, "Hanehalkı" gerçek kişilerin yurt içi bankalarda saklanan DİBS'lerini, "Yurt İçi Diğer" bankalar ve hanehalkı dışındaki yurt içinde yerleşik tüzel kişiler ile yatırım fonlarının bankalar nezdinde saklanan DİBS'lerini, "Yurt dışı yerleşik" yurt dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin yurt içi bankalar nezdindeki saklanan DİBS'lerini kapsamaktadır.

(3) Merkez Bankası mülkiyetinde bulunan DİBS'ler hariçtir.

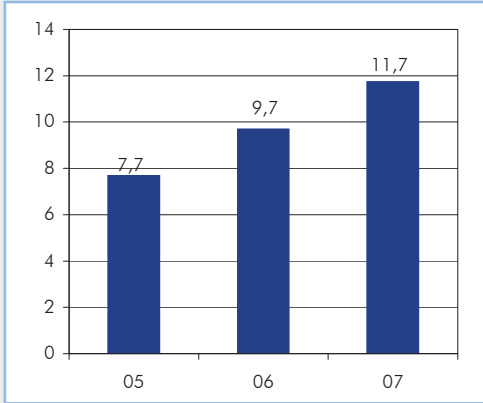
Toplam DİBS stokunun büyük kısmı bankaların mülkiyetinde olup, bankacılık sektörünün aktif yapısının da önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 2008 yılı Nisan ayı itibariyle bankaların payı artarken, yurt dışı yerleşiklerin payı azalmaya devam etmiştir (Grafik 1.27).

1.4. Özel Kesim Gelişmeleri

1.4.1. Hanehalkı

Hanehalkının finansal sektörden borçlanması 2007 yılında da artmaya devam etmiştir. Hanehalkı toplam yükümlülüklerinin GSYH'ye oranı 2006 yılında yüzde 9,7 iken, 2007 yılında yüzde 11,7'ye yükselmiştir (Grafik 1.28). Hanehalkı tüketim harcamalarının konut kredisi hariç bireysel kredilerle finanse edilen kısmı ise 2006 yılına kıyasla artarak, yüzde 9,4'ten 2007 yılında yüzde 11,2'ye yükselmiştir (Grafik 1.29).

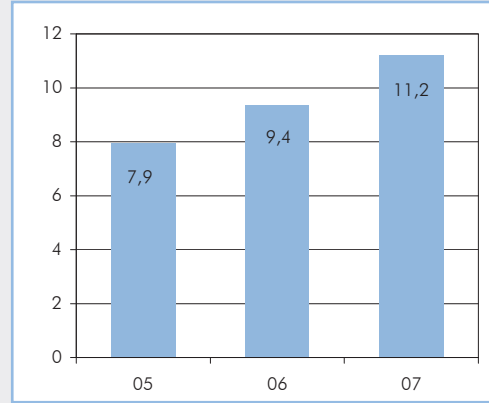
Grafik 1.28.
Hanehalkı Yükümlülüklerinin
GSYH'ye Oranı (%)¹

Kaynak: TCMB-BDDK, TÜİK

(1) Hanehalkı yükümlülükleri bankalar ve Tüketici Finansman Şirketlerince kullanılan krediler ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) oluşmaktadır.

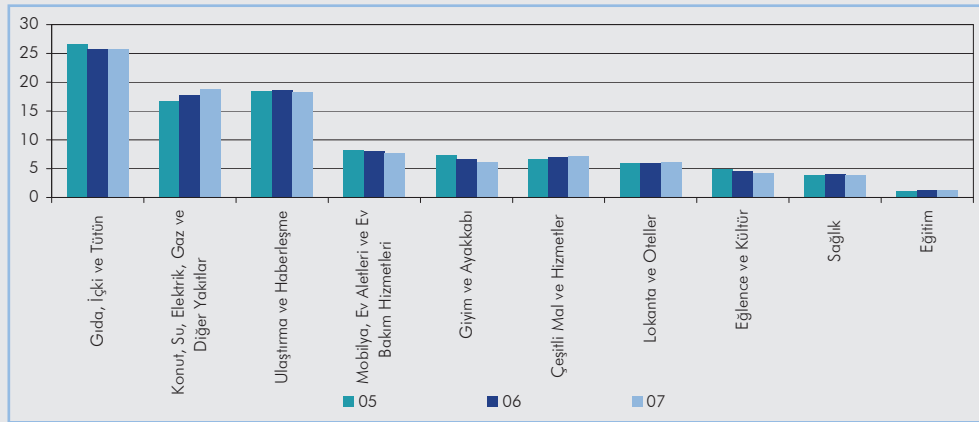
Grafik 1.29.
Bireysel Kredilerin Hanehalkı Tüketim
Harcamalarına Oranının Gelişimi (%)¹

Kaynak: TCMB-BDDK, TÜİK

(1) Bu hesaplamada bireysel krediler; bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) konut kredileri tutarlarının düşülmesiyle hesaplanmıştır.

Kutu 6.
Nihai Tüketim Harcamalarının Dağılımı¹ (%)

Kaynak: TÜİK

(1) Nihai tüketim harcamaları yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimini kapsamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu 8 Mart 2008 tarihinde Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA-95) uygun olarak hazırlanmış yeni ulusal gelir serisini kamuoyuna açıklamıştır. 1998 baz yılı yeni seri hesaplamalarında TÜİK önemli yöntem ve kapsam değişiklikleri yapmıştır. GSYH harcama kalemlerinden biri olan Özel Nihai Tüketim Harcamaları da yeni seri hesaplaması çerçevesinde farklı şekilde hesaplanmaktadır. 1987 bazlı seride harcama kalemlerinin her biri yurtiçi yerleşik hanehalklarının harcamasını gösterirken, 1998 bazlı seride harcama bileşenleri ülke sınırları içinde yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının harcamalarını kapsamakta olup, yerleşik hanehalklarının yurtdışında yaptıkları harcamaların bu tutara eklenmesi ve yerleşik olmayanlar

tarafından yurtiçinde yapılan harcamaların çıkarılmasıyla yurtiçi yerleşiklerin nihai tüketim harcamasına ulaşılmaktadır. 1987 bazlı seride özel nihai tüketim harcamaları 6 ayırmda incelenirken, 1998 bazlı seride 10 ayırmda ele alınmaktadır.

Yeni seriye göre 632,7 milyar YTL olan nihai tüketim harcamalarının dağılımı incelendiğinde en büyük payın yüzde 25,8 ile Gıda, İçki ve Tütün harcamalarına ait olduğu, bu kalemi yüzde 18,9'luk payla Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer harcamalar, yüzde 18,4'lük payla Ulaştırma ve Haberleşme kalemlerinin izlediği görülmektedir. Söz konusu üç temel harcama grubunun toplam payı yüzde 63,1'dir. 2007 yılında hanehalkı harcamalarının dağılımında 2006 yılına göre Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer harcamalar kalemi dışında önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Söz konusu grubun payı 2006 yılında yüzde 17,7'den yüzde 18,9'a yükselmiştir.

Hanehalkının geri ödeme gücünün göstergeleri olan hanehalkı faiz ödemelerinin harcanabilir gelirine oranı ile hanehalkı toplam borcunun harcanabilir gelirine oranı da 2006 yılına kıyasla artış göstererek, 2007 yılı için sırasıyla yüzde 4,6 ve yüzde 29,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo I.5).

Tablo I.5. Hanehalkı Harcanabilir Geliri, Borçluluğu ve Faiz Ödemeleri^{1,2} (Milyon YTL)

	2004	2005	2006	2007
Hanehalkı Faiz Ödemeleri	7.219	10.209	12.109	15.576
Hanehalkı Borcu	28.073	50.033	73.537	100.564
Hanehalkı Harcanabilir Geliri	218.752	255.640	292.775	340.786
Faiz Öd./Hh.Harcanabilir Gelir (%)	3,3	4,0	4,1	4,6
Borç/Hh.Harcanabilir Gelir (%)	12,8	19,6	25,1	29,5

Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK, DPT

(1) Hanehalkı borcu, bankalar (2004 yılı için Katılım Bankaları hariç) ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) oluşmaktadır.

(2) 2006 ve 2007 yılları için hanehalkı harcanabilir geliri 2005 yılı hanehalkı harcanabilir gelirinin, özel kesim harcanabilir gelirine oranının değişmediği varsayımı altında, 2008 yılı Programında yer alan 2006 ve 2007 özel kesim harcanabilir geliri kullanılarak hesaplanmıştır.

Diğer taraftan, 2008 yılı ilk çeyreği itibariyle tüketici kredisi ve kredi kartı borcunu ödemeyenlerin sayısında geçen yılın aynı dönemine göre önemli bir artış söz konusudur. Bu artışın bir kısmı negatif nitelikli ferdi kredi ve kredi kartlarına ilişkin asgari bildirim limitinin 2007 yılı Ekim ayından itibaren kaldırılmasından kaynaklanmaktadır (Tablo I.6).

Tablo I.6. Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Borcunu Ödemeyen Kişi Sayısı¹

	I-07	I-08
Kredi Kartı Borcunu Ödemeyenler	74.316	139.895
Tüketici Kredisi Borcunu Ödemeyenler	12.649	32.927

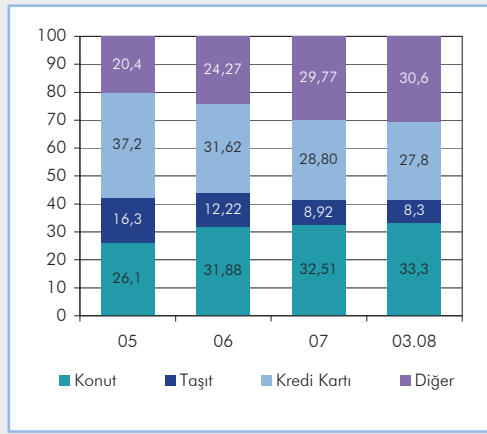
Kaynak: TCMB

(1) 2007 ve 2008 yıllarının ilk çeyreğinde bankalarca TGA hesaplarında izlenmeye başlanan ve negatif nitelikli bireysel kredi bildirimlerine konu edilen kredi kartı ve tüketici kredisi borçlularını göstermektedir.

Hanehalkı borcunun gelişimi türlerine göre incelendiğinde, 2006 yılına kıyasla 2007 yılında konut kredilerindeki yüzde 39,4'lük artışa rağmen, diğer kredilerin yüzde 67,6 artış göstermesi nedeniyle toplam krediler içinde konut kredilerinin payının sınırlı bir artış gösterdiği, diğer kredilerinin payının yüzde 24,3'ten yüzde 29,8'e yükseldiği, taşıt kredileri ve kredi kartı bakiyelerinin payında ise gerileme olduğu görülmektedir (Grafik 1.30). 2008 yılı Mart ayı itibariyle ise 2007 yılı sonuna kıyasla kredilerin dağılımında önemli bir değişim olmadığı gözlenmektedir. Konut ve taşıt kredilerinde işleme konu varlık direk teminat olarak kabul edilirken, payı yüzde 58,4 olan diğer bireysel krediler somut bir teminata dayanmamaktadır. Ancak, bu tür krediler genellikle ücretli kesime ve kefalet karşılığı verildiğinden kredi riskinin konut ve taşıt kredilerinden daha yüksek olmadığı söylenebilecektir.

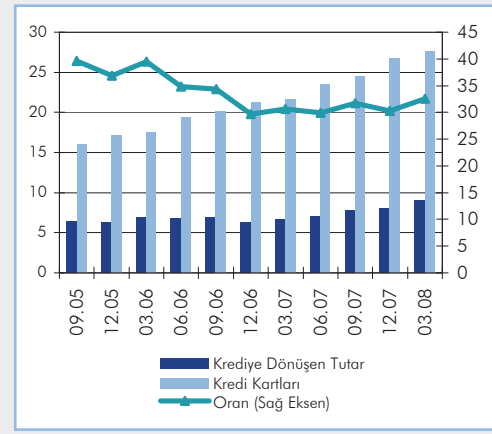
Grafik 1.30.
Hanehalkı Borcunun Dağılımı (%)¹

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Hanehalkı borcu, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) oluşmaktadır.

Grafik 1.31.
Mevduat Bankalarının Kredi Kartı Bakiyeleri ve Krediye Dönüşüm Oranı (Milyar YTL, %)¹

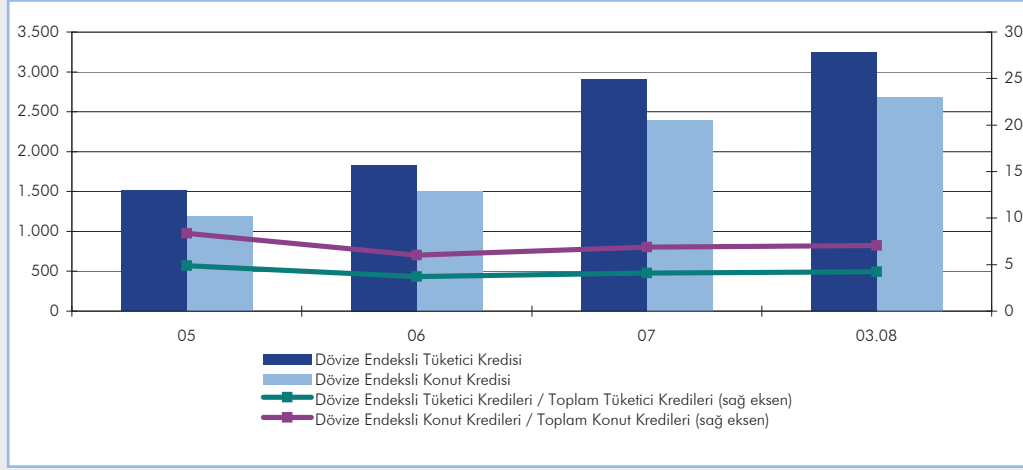
Kaynak: TCMB

(1) Krediye dönüşen tutar faize tabi olan kredi kartı bakiyesini göstermektedir.

Öte yandan, hanehalkının finansal yükümlülükleri içindeki payı azalmakla beraber, kredi kartı bakiyelerinin artışını sürdürdüğü görülmektedir. Kredi kartı bakiyelerinin faize tabi kısmı incelendiğinde, 2005 yılı Eylül döneminde 6,4 milyar YTL olan tutarın, 2008 yılı Mart dönemi itibariyle 8,9 milyar YTL'ye yükseldiği görülmektedir (Grafik 1.31) Ancak, aynı dönemde faize tabi kısım kredi kartı bakiyesinin yüzde 39,7'si iken, yüzde 32,6 seviyesine kadar gerilemiştir.

Türkiye'de tüketici kredilerinde değişken faizli kredi uygulaması yalnızca konut kredilerinde mümkün olmakla beraber bu tür kredilerin payı son derece kısıtlıdır. Dolayısıyla, bu durum hanehalkının faiz riskini de sınırlandırmaktadır. Döviz endeksli tüketici kredilerinin toplam tüketici kredilerine oranı ise 2006 yılı sonunda yüzde 3,7 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 4,1'e yükselmiştir. 2008 yılı Mart ayı itibariyle söz konusu oranda önemli bir değişim olmamıştır. Diğer taraftan, 2006 yılı sonu itibariyle döviz endeksli konut kredilerinin toplam konut kredileri içindeki payı yüzde 6'dan, 2007 yıl sonu itibariyle yüzde 6,9'a yükselmiştir (Grafik 1.32). 2008 yılı Mart ayı itibariyle söz konusu pay yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Bireysel krediler içindeki payı düşük olmakla birlikte, döviz endeksli tüketici kredilerindeki artış hanehalkının kur riskini artırdığından, döviz geliri elde etmeyen hanehalkının döviz cinsinden borçlanmaktan kaçınması gerektiği açıktır.

Grafik I.32.
Döviz Endeksli Tüketici Kredisi ve Konut Kredilerinin Gelişimi (Milyon YTL, %)^{1,2}

Kaynak: TCMB-BDDK

(1) Tüketici finansman şirketleri için döviz endeksli kredi detayına ulaşılamamaktadır.

(2) TGA dahil değildir.

Hanehalkının toplam finansal varlıkları, 2007 yılında yüzde 12 artarak 313,4 milyar YTL'ye ulaşmış ve 2008 yılı Mart ayı itibariyle 333,9 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir (Tablo I.7).

Tablo I.7. Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu¹ (Milyar YTL, %)

	2005		2006		2007		03.08	
	Milyar YTL	% Pay	Milyar YTL	% Pay	Milyar YTL	% Pay	Milyar YTL	% Pay
Tasarruf Mevduatı	90,4	41,2	113,6	40,6	142,5	45,5	154,7	46,3
DTH	59,8	27,2	75,0	26,8	78,5	25,0	87,4	26,2
DTH (Milyar ABD Doları)	44,5	-	53,4	-	67,0	-	69,4	-
Dolaşımdaki Para	18,3	8,3	24,7	8,8	26,2	8,4	26,7	8,0
DİBS+Eurobond	32,6	14,9	28,2	10,1	19,6	6,3	20,7	6,2
Yatırım Fonu	-	-	17,5	6,3	22,6	7,2	23,2	6,9
Hisse Senedi	15,7	7,2	15,8	5,6	17,5	5,6	14,1	4,2
Emeklilik Yatırım Fonları	1,2	0,5	2,9	1,0	4,6	1,5	4,8	1,4
Repo	1,5	0,7	2,0	0,7	1,9	0,6	2,3	0,7
Toplam Varlıklar	219,5	100,0	279,7	100,0	313,4	100,0	333,9	100,0

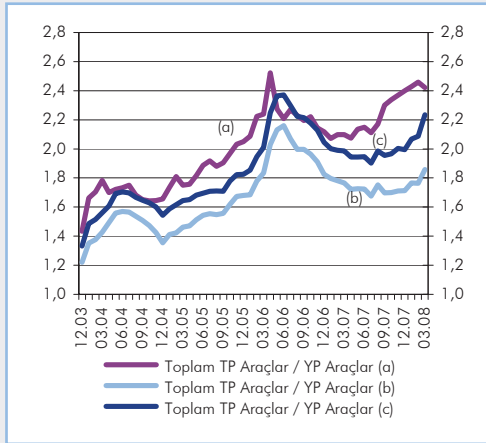
Kaynak: BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) Tasarruf Mevduatı ve DTH, Katılım Fonları da içermektedir.

Hanehalkı varlıkları içerisinde en büyük paya sahip olan tasarruf mevduatının payı artış eğilimini sürdürerek, 2008 yılı Mart ayı itibariyle yüzde 46,3'e yükselmiştir (Tablo I.7). Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı ise kur etkisiyle DTH'ın payının azalması paralelinde, 2008 yılı Mart ayı itibariyle yüzde 63,9 seviyesine yükselmiştir.

Kur ve parite etkisinden arındırılmış toplam TP araçların YP araçlara oranının özellikli 2007 yılı son çeyreğinden itibaren artış eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik I.33). Hanehalkı finansal yükümlülüklerinin varlıklarına oranı ise bireysel kredilerdeki artışa bağlı olarak 2008 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 32,2'ye yükselmiştir (Grafik I.34).

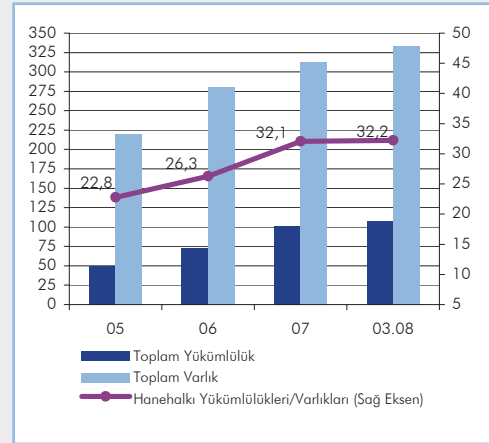
Grafik I.33.
Hanehalkı TP–YP Yatırım Araçlarının Oranı¹

Kaynak BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) TP Araçlar = Mevduat + Repo + DİBS + Katılım Fonları (YTL) + Hisse Senedi + Emeklilik Yatırım Fonları + Yatırım Fonları (Nisan 2006'dan itibaren); YP Araçlar = DTH + DİBS + Eurobond + Katılım Fonları (YP).
(a) DTH ve Katılım Fonlarının (YP) cari YTL karşılığıdır.
(b) DTH ve Katılım Fonları (YP) için 31.12.2002 kuru sabit tutulmuştur.
(c) DTH ve Katılım Fonları (YP) için 31.12.2002 kuru esas alınmış ve parite etkisinden arındırılmıştır.

Grafik I.34.
Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi (Milyar YTL, %)¹

Kaynak: BDDK-TCMB, SPK, MKK

(1) Hanehalkı Varlıkları = Tasarruf Mevduatı + Döviz Tevdiat Hesabı + Dolaylı Para + DİBS + Eurobond + Hisse Senetleri + Repo + Emek. Yat. Fonları + Yatırım Fonları (Aralık 2006'dan itibaren).
Hanehalkı Yükümlülükleri, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan krediler (TGA dahil) ile kredi kartı bakiyelerinden (TGA dahil) oluşmaktadır.

Finansal hizmetlere erişimin göstergesi olan hanehalkı yükümlülüklerinin GSYH'ya oranı ile borcun ve faiz ödemelerinin harcanabilir gelire oranı ülkemizde de yükselmekle birlikte bu oranlar halen AB ülkeleri ortalamalarının çok altındadır.

Kutu 7. **Türkiye'de İstihdamın Gelişimi ve İstihdam Paketi**

Dünya Bankası tarafından 2006 yılı Nisan ayında yayımlanan Türkiye İşgücü Piyasasına ilişkin çalışmada¹, 1981-2003 dönemi için Türkiye, İrlanda, İspanya, Fransa, Yunanistan, Portekiz, Güney Kore, Meksika, Arjantin ve Brezilya büyüme ve istihdam rakamları açısından karşılaştırılmaktadır. Türkiye büyüme performansı açısından İrlanda ve Güney Kore'nin ardından üçüncü sırada iken, istihdam rakamları açısından yedinci sırada yer almaktadır.

Ülkemiz GSYH büyüklüğü, 1987-1997 döneminde ortalama yüzde 4,3 oranında artmıştır. Aynı dönemde işsizlik oranları yıllık ortalama yüzde 8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1998-2007 döneminde GSYH yıllık ortalama artış hızı yüzde 4,1 olarak gerçekleşirken yıllık ortalama işsizlik oranı yüzde 9 olmuştur. 2002-2007 yıllarına bakıldığında ise yıllık ortalama GSYH artış oranının yüzde 6,9, ortalama işsizlik oranının ise yüzde 10,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

TÜİK'in hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre, 2008 yılı Şubat ayında, kurumsal olmayan sivil nüfus² 69 milyon 372 bin kişidir. Bu nüfusun 49 milyon 672 bini 15 yaş ve

üzerinde iken, 22 milyon 804 bin kişi işgücü kapsamındadır. İşgücünün 20 milyon 162 bin kişilik kısmı istihdam edilmektedir. Dolayısıyla ülkemizde, işgücüne katılma oranı yüzde 45,9, istihdam oranı yüzde 40,6 ve işsizlik oranı yüzde 11,6'dır.

Tablo 1. İstihdamın İktisadi Faaliyet Alanına Göre Dağılımı (Bin Kişi, %)

	2006	2007	Şub.07	Şub.08
İstihdam edilenler	20.954	21.189	20.058	20.162
İşsiz	2.295	2.333	2.587	2.642
İşsizlik oranı	9,9	9,9	11,4	11,6
Tarım	5.713	5.601	5.003	4.751
Sanayi	4.135	4.185	4.074	4.285
İnşaat	1.189	1.224	943	1.020
Hizmet	9.918	10.180	10.040	10.105

Kaynak : TÜİK

Şubat 2008 itibariyle, istihdam edilenlerin, yüzde 50'si hizmetler sektöründe, yüzde 24'ü tarımda ve yüzde 21'i sanayi sektöründe çalışmaktadır. İstihdam içinde tarım sektörünün payı azalmakla birlikte oransal olarak hala OECD ve AB ülkelerinin ortalamalarının üzerinde seyretmektedir.

Dünya Bankasının yukarıda değinilen çalışmasında vergi ve sigorta primleri gibi ücret dışı maliyetlerin yüksek olduğuna vurgu yapılmakta ve bunun istihdamı sınırlandırıcı bir faktör olabileceği belirtilmektedir.

İşsizlik sorununa orta vadede çözüm getirmek amacıyla hazırlanan ve kamuoyunda istihdam paketi olarak bilinen 5763 sayılı Kanun, 26 Mayıs 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanunun en önemli amaçlarından biri istihdam üzerindeki idari ve mali yüklerin azaltılması ile gençler ve kadınların istihdamının teşvik edilmesidir. Kanuna göre, yeni istihdam edilecek 18-29 yaş arasındaki gençlerin ve 18 yaşından büyük kadınların SSK primleri 5 yıl süre ile kademeli olarak işsizlik sigortası fonundan karşılanacak ve sigortalıların malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primlerinde işveren payının 5 puanlık kısmı Hazine tarafından ödenecektir. Ayrıca, özel sektörün zorunlu olarak özürülü işçi istihdam etme yükümlülüğü işçi sayısının yüzde 6'sından yüzde 3'üne düşürülmekte ve eski hükümlü istihdam etme yükümlülüğü kaldırılmaktadır. Söz konusu düzenlemenin bir diğer hedefi ise işsizlik fonundan ayrılacak kaynak kullanılarak, işgücünün daha kalifiye hale getirilmesi için gerekli olan mesleki eğitim faaliyetlerinin hayata geçirilmesidir.

(1) Dünya Bankası, Turkey Labor Market Study, Nisan 2006.

(2) Kurumsal olmayan sivil nüfus, okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastahane, hapishane, kışla ya da orduevinde ikamet edenler dışında kalan nüfusu ifade etmektedir.

1.4.2. Reel Sektör

1.4.2.1. Reel Sektör Mali Analizi

Reel sektör firmalarına ilişkin en geniş kapsamlı veri seti Raporumuzun daha önceki sayılarında da kullanılan ve Bankamızca yayımlanan Sektör Bilançoları çalışmasıdır. Ancak

söz konusu veri setinin yılda bir kez yayımlanması, reel sektör firmalarının mali durumlarının analizinde yeni ve güncel başka bir veri setinin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, Raporun bu sayısında İMKB’de 2005-2007 yılları arasında sürekli işlem gören ancak mali kuruluş özelliği taşımayan ve konsolide finansal tablolarında mali kuruluş bulunmayan 146’sı imalat sanayiinde olmak üzere 192 firmanın mali tabloları kullanılmıştır.

Ancak, İMKB’de işlem gören firmaların, banka kredisi dışında başta sermaye piyasaları olmak üzere diğer fon sağlama imkanlarının daha fazla olduğu, özkaynaklarının nispeten daha güçlü ve ihracat imkanları yüksek olan büyük firmalar oldukları göz önüne alındığında, bu firmalar ile ilgili göstergelerin reel sektörün tamamına ilişkin göstergelerden farklılıklar gösterebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca, İMKB firmalarına ait verilerin alt sektörler itibarıyla dağılımı yapıldığında, özellikle belirli sektörlerde yoğunlaşma olduğu ve bu nedenle sektörel avantaj/dezavantajların da hazırlanan rasyolara yansıtılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo I.8. Mali Oranlar¹ (%)

	Tüm Firmalar			İmalat Sanayi Firmaları		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Kaldıraç ve Mali Yapı Oranları						
Kaldıraç Oranı	44,7	48,5	46,4	43,0	47,5	46,4
Özkaynaklar / Yabancı Kaynaklar	116,4	100,5	110,5	125,8	105,2	111,7
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Pasifler	30,9	32,5	31,9	30,2	32,2	31,5
Finansal Borçlar / Yabancı Kaynaklar	31,0	32,1	29,4	33,4	37,4	34,1
Finansal Borçlar / Toplam Pasifler	13,9	15,6	13,7	14,4	17,7	15,8
Finansman Giderleri / Toplam Aktifler	1,4	2,2	1,7	1,2	2,1	1,3
Finansman Giderleri / Satış Gelirleri	1,2	1,9	1,4	0,9	1,6	1,0
Faiz Karşılama Oranı (Kez)	6,3	4,7	7,5	7,3	4,9	9,1
Likidite Oranları						
Cari Oran	142,8	143,4	149,5	154,6	152,1	152,3
Likidite (Asit Test) Oranı	106,7	106,2	112,8	111,2	108,3	107,3
Nakit Oranı	33,3	32,9	36,3	29,0	27,0	25,3
Kârlılık Oranları						
Net Kâr / Aktif (ROA)	5,6	6,8	8,7	5,5	7,3	8,5
Net Kâr / Özkaynak (ROE)	10,8	13,9	16,9	10,2	14,6	16,4
Devir Hızları						
Stok Devir Hızı (Satışların Maliyeti / Ort. Stok)	-	8,2	7,3	-	7,9	6,9
Alacak Devir Hızı (Net Satışlar/ Ticari Alacaklar)	7,7	7,5	7,7	7,6	7,2	7,4
Aktif Devir Hızı (Net Satış. / Toplam Aktifler)	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3

Kaynak: İMKB

(1) Tam konsolidasyon yöntemine göre konsolide mali tablo hazırlayan firmaların "Ana Ortaklık Dışı Paylar"ı özkaynaklar toplamına dahil edilmemiştir.

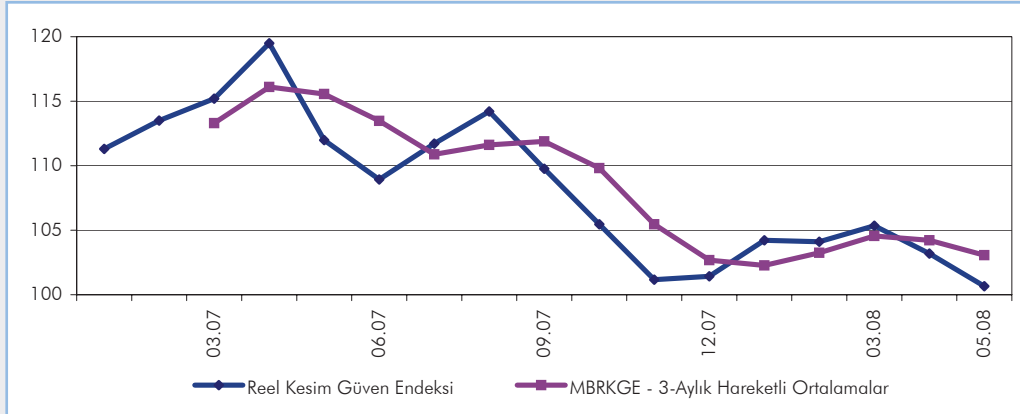
Yüksek seyreden likidite oranları, likidite riskinin yönetilebilir olduğunu ve firmaların kısa vadeli borçlarını karşılayabilecek mali güce sahip olduklarını göstermektedir. Ancak imalat sanayi firmalarında asit test oranı ve firmaların işletme sermayesini nasıl kullandıklarını gösteren

nakit oranı 2005 yılından bu yana azalma eğilimindedir. Ayrıca, incelenen dönemde stokların devir hızının azaldığı, yani üretilen mal / hizmetlerin stok tutma süresinin uzadığı, ancak alacak devir hızındaki artış ile alacakların tahsil sürecinin kısaldığı görülmektedir (Tablo I.8).

2007 yılında bir önceki yılın aksine özkaynakların payının arttığı ve kaldıraç oranının düştüğü görülmektedir. Bu düşüşte iç talepte ortaya çıkan yavaşlamaya paralel olarak şirketlerin borçlanma hızlarını düşürmelerinin yanı sıra Türk parasının değer kazanması nedeniyle firmaların döviz cinsinden finansal borçlarının azalmasının da etkili olduğu düşünülmektedir (Tablo I.8).

Diğer yandan özkaynaklardaki artışa rağmen firmaların özkaynak kârlılığındaki (ROE) önemli yükseliş eğilimi devam etmiş olup, 2007 yılında yüzde 16,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aktif kârlılığı ise 2007 yıl sonunda yüzde 8,7'ye çıkmıştır (Tablo I.8). Brüt satışlardaki sınırlı artışa rağmen kârlılığın artışında finansman giderlerinin düşmesi etkili olmuştur. Faiz ve vergi öncesi kârın, finansman giderlerine oranı olan faiz karşılama oranı 2006 yılındaki düşüşün ardından, 2007 yılında tüm firmalar için 7,5 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle imalat sanayiinde finansman giderlerinin aktiflere oranının azalması ve faiz karşılama oranının artması, bankacılık sektörü açısından firmaların borç geri ödeme kapasitesinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Grafik I.35.
Reel Kesim Güven Endeksi

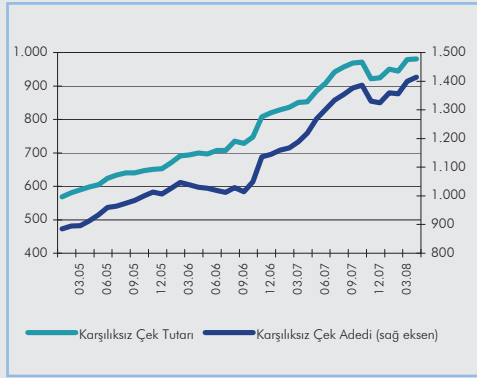
Kaynak: TCMB

Konjonktürel gelişmelerdeki genel eğilimi ortaya çıkarmak ve ekonomik karar birimlerine gerekli olan gelecek beklentilerine ilişkin bilgi sunmak amacıyla hazırlanan TCMB İktisadi Yönelim Anketi Reel Kesim Güven Endeksi (MBRKGE), Mayıs 2008 döneminde bir önceki aya göre 2,5 puan azalarak 100,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Endeksi oluşturan faktörler incelendiğinde, gelecek üç aya ait ihracat sipariş miktarı, mevcut toplam sipariş miktarı ve genel gidişat eğilimine ilişkin beklentilerin endeksi artış yönünde etkilediği görülmektedir. Diğer yandan, gelecek üç aydaki üretim hacmine, mevcut mamul mal stok miktarına, sabit sermaye yatırım harcamasına, gelecek üç aydaki istihdam miktarına ve son üç aydaki toplam sipariş miktarına ilişkin beklentiler endeksi azalış yönünde etkilemiştir (Grafik I.35).

Kutu 8. Protestolu Senetler ve Karşılıksız Çekler

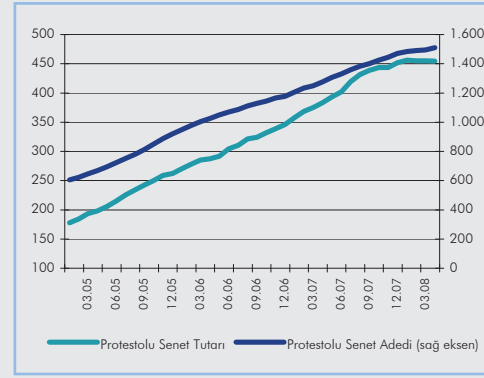
Protostolu Senet Bilgileri, 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44. maddesi çerçevesinde, karşılıksız çek bilgileri ise 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun Uyarınca bankalarca Merkez Bankası'na bildirilmekte ve bu bildirimler Merkez Bankası'nca birleştirilerek ilgili kuruluşlara gönderilmektedir. Bu bilgiler ilgili kuruluşlarca, müşterilerinin kredi değerlendirmesinde referans kaynak olarak kullanılmaktadır.

Grafik 1.
Bankalarca Merkez Bankası'na Bildirilen
Karşılıksız Çek Tutar (Reel)¹ ve Adedi²
(Bin YTL, Bin Adet)

Kaynak: TCMB
(1) TÜFE (1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.
(2) Karşılıksız çek adet ve tutarları yıllıklandırılmıştır.

Grafik 2.
Bankalarca Merkez Bankası'na Bildirilen
Protostolu Senet Tutar (Reel)¹ ve Adedi²
(Bin YTL, Bin Adet)

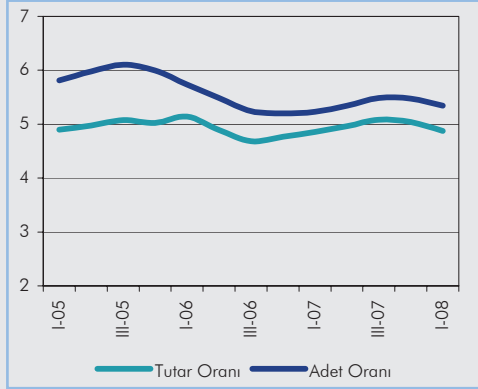
Kaynak: TCMB
(1) TÜFE (1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.
(2) Protostolu senet adet ve tutarları yıllıklandırılmıştır.

Bankalarca Merkez Bankasına bildirilen karşılıksız çek ile protostolu senet adet ve tutarları artış eğilimini sürdürmektedir (Grafik 1, Grafik 2).

Ancak, ülkemizde keşide edilen toplam çek ve senet adet ve tutarlarına ilişkin veri bulunmaması nedeniyle karşılıksız çeklerin toplam keşide edilen çeklere, protesto edilen senetlerin toplam keşide edilen senetlere oranı verilememekte, dolayısıyla gelişim hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapılamamaktadır.

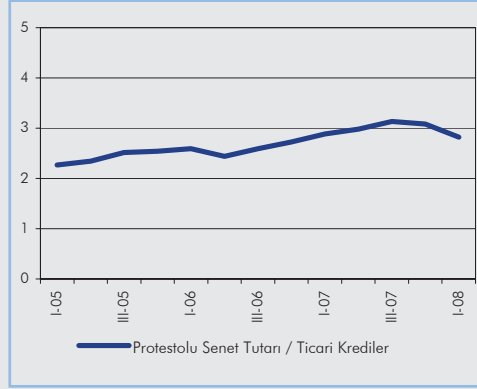
Diğer taraftan, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini sağlamak üzere kurulan Bankalararası Takas Odaları Merkezi'nde (BTOM) işlem gören çeklerin ve bu çeklerden karşılıksız çıkanların adet ve tutarlarının bu konuda gösterge olabilecek bir veri olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, firmaların faaliyetlerini finanse ederken bankalardan kullandıkları ticari kredilerle keşide ettikleri senetlerin belirli bir ilişki içinde hareket etmesi beklenebilir. Bu çerçevede, protesto edilen senetlerin ticari kredilere oranı bir ölçüde ekonomik aktiviteye ilişkin yorum yapmayı kolaylaştırabilir.

Grafik 3.
BTOM'ye İbrahimde Karşılıksız Kalan Çeklerin
Toplam Takasa İbrahim Edilen Çeklere Oranı¹ (%)

Kaynak: TCMB
(1) Karşılıksız çek adet ve tutarları yıllıklandırılmıştır.

Grafik 4.
Protestolu Senet Tutarının Ticari Kredilere
Oranı¹ (%)

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) Protestolu senet tutarları yıllıklandırılmıştır.

Takas odalarına ibrazında karşılıksız kalan çeklerin toplam takasa ibraz edilen çeklere oranı incelendiğinde, bu oranının tutar olarak yüzde 5 civarında olduğu ve yıllar itibariyle fazla değişiklik göstermediği görülmektedir (Grafik 3). Diğer yandan, 2006 yılı sonunda yüzde 2,7 olarak gerçekleşen protestolu senetlerin ticari kredilere oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 3,1'e yükselmiş, 2008 yılı Mart ayında ise yüzde 2,8'e gerilemiştir (Grafik 4).

1.4.2.2. Yabancı Para Pozisyonu

Türkiye'de faaliyette bulunan firmaların mali tabloları Türk parası ve yabancı para ayrımı yapılmaksızın toplam Türk parası tutarı üzerinden düzenlendiğinden, firmaların yabancı para pozisyonları bilançolar üzerinden hesaplanamamaktadır. Ancak, firmaların kur riski hakkında genel bir fikir edinilmesi amacıyla, bankaların Bankamıza yaptığı çeşitli istatistik raporlamalar ve ödemeler dengesi raporlamaları ile T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ve Uluslararası Ödemeler Bankası'nın (BIS) "Locational Banking Statistics" veri tabanından derlenen bilgilerden yararlanılarak hanehalkı ve finansal sektör dışında kalan kesimin yabancı para pozisyonu yaklaşık olarak hesaplanabilmektedir.

Diğer yandan, hisse senetleri İMKB'de işlem gören mali kesim dışındaki firmaların kamuya açıklanan mali tablolarına ilişkin dipnotlardaki bilgilerden yararlanılarak, yabancı para pozisyonları hesaplanmış ve reel sektör içinde önemli bir paya sahip olan bu firmaların taşıdıkları kur riski ve nakdi kredi riskleri incelenmiştir. Yapılan analiz ve değerlendirmelerde reel sektör firmalarının kur riski makro bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu nedenle, bazı firmaların açık pozisyon, bazı firmaların da fazla pozisyon taşıdığı dikkate alındığında, reel sektörün kur riskine karşı kırılganlığının ancak firma bazında yapılacak analizlerle değerlendirilmesi gerektiği hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

1.4.2.2.1. Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonu

Raporun önceki sayılarında banka dışı kesimin yabancı para pozisyonu verilirken, bu sayıda reel sektörün yabancı para pozisyonu incelenmektedir. Bu çerçevede, banka dışı finansal kuruluşların (finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketleri) verileri varlık ve yükümlülüklerden hariç tutulmuş, reel sektör firmalarının bu kuruluşlara olan borçları ise dahil edilmiştir.

Tablo I.9. Reel Sektörün Döviz Varlık ve Yükümlülükleri^{1,2} (Milyon ABD Doları)

	2005	2006	Mar.07	Haz.07	Eyl.07	Ara.07	Değişim Haz.07- Ara.07 (%)	Değişim 2006-2007 (%)
Varlıklar	45.703	63.427	65.859	67.928	72.714	77.844	15	23
A. Mevduat	30.890	45.452	45.815	47.189	51.205	54.832	16	21
-Yurt İçi Bankalar ³	12.636	18.756	18.990	20.921	22.414	24.402	17	30
-Yurt Dışı Bankalar ⁴	18.254	26.696	26.825	26.268	28.791	30.430	16	14
B. Menkul Kıymetler	1.036	934	1.001	819	807	830	1	-11
C. İhracat Alacakları	6.721	9.584	10.072	10.715	10.926	11.991	12	25
D. Y. Dışına Doğr. Serm. Yatr.	7.056	7.457	8.971	9.205	9.776	10.191	11	37
Yükümlülükler	72.255	99.935	108.223	117.012	128.270	138.595	18	39
A. Nakdi Krediler	55.620	83.002	90.734	98.968	109.119	118.740	20	43
-Yurt İçinden Sağlanan ^{5,6}	20.696	29.495	31.228	33.687	38.243	40.850	21	38
Banka Dışı Fin. Kur.dan ⁷		4.869	5.305	6.125	7.288	8.220	34	69
-Yurt Dışından Sağlanan ⁸	34.924	53.507	59.506	65.281	70.876	77.890	19	46
Uzun Vadeli	33.736	52.124	58.204	63.342	68.722	76.293	20	46
B. İthalat Borçları	11.029	11.767	12.437	13.311	14.197	14.583	10	24
C. TMSF'ce Prot. Bağl. Al.	5.606	5.166	5.052	4.733	4.954	5.272	11	2
Net Pozisyon	-26.552	-36.508	-42.364	-49.084	-55.556	-60.751	24	66

Kaynak: BDDK-TCMB, HM, TMSF, BIS

(1) Tabloda yer alan tutarlar verilerin güncellenmesi nedeniyle önceki sayılarda yayımlanan tutarlardan farklılık gösterebilmektedir.

(2) Mali olmayan kamu girişimleri (KIT) verileri dahil değildir.

(3) Katılım bankalarındaki katılım fonları dahildir.

(4) BIS'den alınan "Yurt Dışı Bankalardaki Mevduat" verisi Türkiye'de kurulu bankaların yurt dışı şubelerinin verilerini de içermektedir. Ayrıca, söz konusu veri içinde gerçek kişilerin ve banka dışı finansal kuruluşların mevduatının da olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

(5) Katılım bankalarının kullandığı fonlar dahildir.

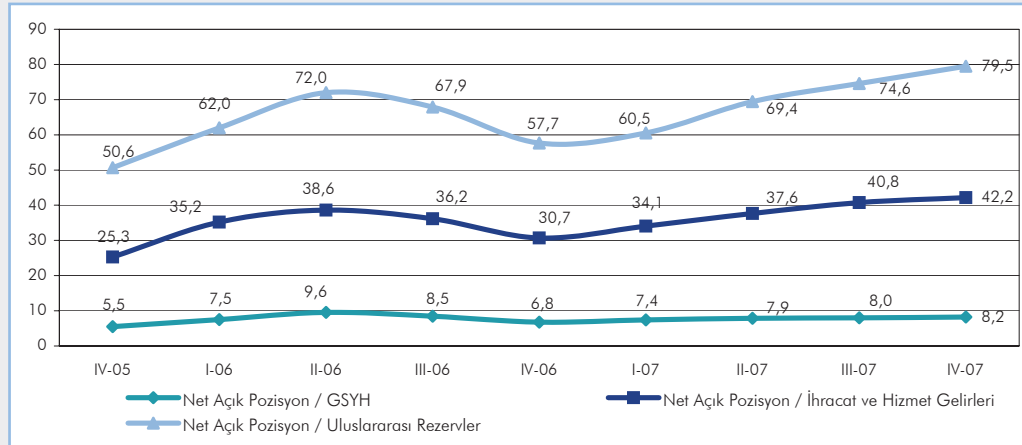
(6) Döviz Endeksli Krediler dahildir.

(7) Finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinden oluşmaktadır. Söz konusu şirketlerin verileri 2006 yılından itibaren alınmaya başlandığından 2005 verisi bulunmamaktadır.

(8) Türkiye'de kurulu bankaların yurt dışı şubelerinden sağlanan krediler dahildir.

Reel sektörün net pozisyon açığı 2007 yılı sonunda, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 66 artışla 60,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu artışta esas olarak son bir yılda yüzde 46 oranında artan yurt dışından sağlanan krediler belirleyici olmuştur. 2006 yılının ikinci yarısında azalış gösteren reel sektörün pozisyon açığı, 2007 yılı boyunca artış göstermiştir (Tablo I.9).

Grafik I.36.

Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonuna İlişkin Oranlar^{1,2} (%)

Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK, HM, TMSF, BIS

(1) GSYH ile ihracat ve hizmet gelirleri yıllıklandırılmış, uluslararası rezervler ise dönem sonu stok verileridir.

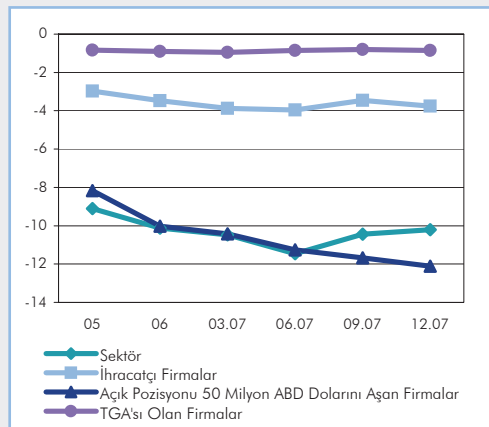
(2) Uluslararası rezervler, Merkez Bankası brüt döviz rezervleridir (altın dahil).

Reel sektörün açık pozisyonunun GSYH'ya, ihracata ve uluslararası rezervlere oranı 2007 yılı boyunca net pozisyon açığındaki artışa paralel olarak artmıştır. (Grafik I.36).

1.4.2.2.2. İMKB'de İşlem Gören Reel Sektör Firmalarının Yabancı Para Pozisyonu

Bu bölümde, hisse senetleri İMKB'de işlem gören reel sektör firmalarının yabancı para pozisyonları ve bankacılık sektörüne olan kredi borçları incelenmiştir. İncelemede, İMKB tarafından mali tabloları yayımlanan firmalardan, yabancı para pozisyonunu bilanço dipnotlarında açıklayan, mali kuruluş özelliği taşımayan ve konsolide finansal tablolarında mali kuruluş bulunmayan 192 firmanın³ verileri esas alınmıştır.

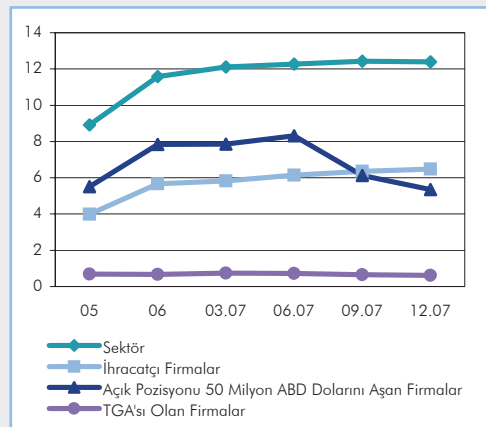
Grafik I.37.
İMKB Firmalarının Net Yabancı Para Pozisyonlarının Gelişimi¹ (Milyar ABD Doları)

Kaynak: İMKB

(1) Yıl sonları itibarıyla, yurt dışı satışlarının net satışları içindeki payı yüzde 30 ve daha fazla olan firmalar, ihracatçı firma kabul edilmiştir.

Grafik I.38.
İMKB Firmalarının Kullandıkları Nakdi Kredilerin Gelişimi¹ (TGA dahil, Milyar YTL)

Kaynak: TCMB

(1) Risk Merkezi kayıtlarına göre, firmaların yurt içi bankalardan doğrudan ya da bu bankaların garantisi veya aracılığıyla yurt dışından kullandıkları nakdi kredilerdir.

İncelenen firmaların 2007 yılı Haziran ayında 11,5 milyar ABD doları olan pozisyon açığı, 2007 yılı sonunda azalarak 10,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir (Grafik I.37). 2007 yılı Haziran ayı itibarıyla, incelenen firmaların 141'i 12,7 milyar ABD doları açık pozisyon taşıırken, yıl sonu itibarıyla pozisyon açığı olan firma sayısı 127'ye düşmüş, ancak bu firmaların açık pozisyon tutarı 13,6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Açık pozisyonu 50 milyon ABD dolarını aşan 42 firmanın pozisyon açığı ise 12,1 milyar ABD dolarıdır.

İhracatçı olmayan firmaların 2007 yılının Haziran ayında 7,5 milyar ABD doları olan pozisyon açığı 2007 yılı sonunda 6,4 milyar ABD dolarına düşmüştür.

İnceleme kapsamındaki firmaların TGA dahil toplam kredileri 2007 yılı sonunda bir önceki yıl sonuna göre yüzde 6,9 artarak 12,4 milyar YTL seviyesine ulaşmış olup, 18 firmanın TGA'sı bulunmaktadır. 2007 yılı Haziran ayı itibarıyla pozisyon açığı 50 milyon ABD dolarını aşan bazı büyük firmaların 2007 yılı sonunda bu gruptan çıkmasına bağlı olarak, söz konusu gruptaki firmaların kredi tutarında önemli bir azalma olmuştur (Grafik I.38).

Açık pozisyon taşıyan ihracatçı olmayan firmaların sayısı 2007 yılının ikinci yarısında azalmakla birlikte, açık pozisyon tutarları artış göstermiştir. Uygulanan dalgalı kur rejimi altında, kurların her iki yönde hareket edebileceği dikkate alınarak, bu firmaların taşıdıkları kur riskinden korunmak için türev ürünleri kullanmaları önem arz etmektedir.

³ Hisse senetleri İMKB'de işlem gören başka bir firma nezdinde konsolide edilen firmalar ayrıca analize dahil edilmemiştir.

Kutu 9.**Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörel Dağılımı****Tablo 1.****Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörlere Göre Kalan Vade Dağılımı (Milyon ABD Doları)**

Aralık 2007 itibarıyla	1-12	13-24	25-36	37-60	61-120	120 Aydan	Toplam
	Ay	Ay	Ay	Ay	Ay	Fazla	
REEL SEKTÖR¹	19.105	13.853	9.401	13.780	16.947	1.997	75.083
TARIM SEKTÖRÜ	116	96	46	61	146	0	465
SINAI SEKTÖRLER	9.188	6.056	4.180	5.932	6.394	131	31.881
1. İmalat	7.439	4.641	2.670	4.155	3.857	78	22.840
- Ana Met. ve Fab. Met. Ürün. İm.	1.105	708	395	977	1.523	15	4.723
- Gıda Ürünleri, İç. ve Tütün İm.	1.560	778	568	426	388	0	3.720
- Tekstil ve Tekstil Ürünleri İmalatı	1.204	634	451	535	361	33	3.218
- Ulaşım Araçları İmalatı	781	709	303	370	663	16	2.842
- Elektrikli ve Optik Donanım İm.	679	512	145	280	86	0	1.702
- Kağıt ve Ür. İm.; Basım ve Yayımlar	278	338	183	405	161	14	1.379
- Kimy. Mad. ve Ür. ile Suni Ely. İm.	762	138	97	128	134	0	1.259
- Makina ve Teçhizat İmalatı	264	365	159	355	40	0	1.183
- Diğer	806	459	369	679	501	0	2.814
2. Madencilik ve Taşocakçılığı	1.006	687	474	867	1.595	5	4.634
3. Elek, Gaz ve Sıcak. Su Ür. ve Dğ.	743	728	1.036	910	942	48	4.407
HİZMETLER SEKTÖRÜ	9.801	7.701	5.175	7.787	10.407	1.866	42.737
1. Ulaştırma, Depo. ve Hab.	1.997	1.116	1.231	3.296	5.737	1.381	14.758
2. Gayrimenkul, Kir. ve İş Faal.	2.639	3.287	2.031	1.751	1.406	19	11.133
3. İnşaat	2.016	1.531	711	961	1.548	224	6.991
4. Top. ve Per. Ticaret	1.692	784	463	484	567	196	4.186
5. Oteller ve Lokantalar	466	479	321	522	545	9	2.342
6. Diğer	991	504	418	773	604	37	3.327

Kaynak: TCMB

(1) Tablo 1.9'da verilen uzun vadeli kredi tutarından farklı olarak, reel sektörün yurt dışından sağladığı YTL kredileri içermekte, yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışındaki ortaklarından sağladığı kredileri kapsamamaktadır.

Reel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredilerin yüzde 29,1'i vadesi 1 yıl içinde dolacak kredilerdir. Reel sektör kredileri içinde en büyük payı yüzde 56,9 ile hizmetler sektörü oluşturmakta olup, ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü ile gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri sektörünün kredileri dikkat çekicidir. Sınai sektörlerin toplam krediler içindeki payı yüzde 42,5 olup, bu kredilerin önemli kısmı imalat sektörü tarafından kullanılmıştır (Tablo 1).

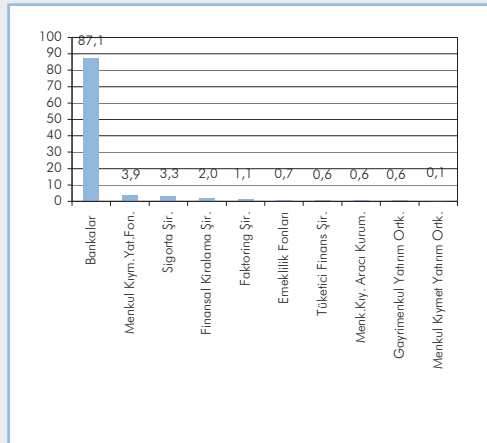
Reel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredilerin yüzde 63,9'u ABD doları, yüzde 34,3'ü Euro, yüzde 1,8'i diğer döviz cinslerinden oluşmaktadır.

II. MALİ SEKTÖRÜN GENEL YAPISI

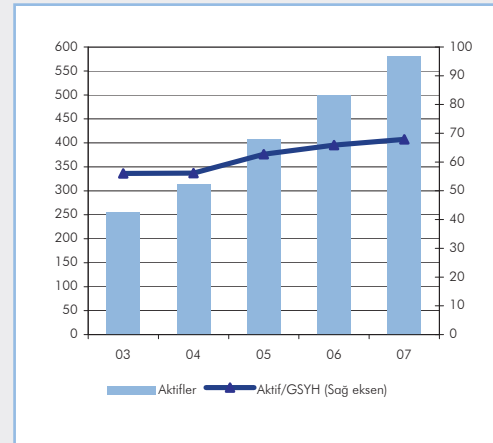
Türk mali sektörü 2007 yılında da büyümesini sürdürmüştür. Bu dönemde bankacılık sektörüne yabancı yatırımcı ilgisi de devam etmiştir.

Grafik II.1.
Mali Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı (%)¹

Kaynak: BDDK,TCMB, TSPAKB,SPK
(1) Aralık 2007 itibarıyla.

Grafik II.2.
Bankacılık Sektörünün Gelişimi (Milyar YTL, %)

Kaynak: BDDK-TCMB

2007 yılı sonu itibarıyla, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 18 büyüyen mali sektörün toplam aktif büyüklüğü 668 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Sektör aktiflerinin yüzde 87'sini bankalar oluşturmaktadır (Grafik II.1).

II.1. Bankacılık Sektörü

Ülkemizde bankacılık sektörü, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile kâr payı esasına göre faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır.

2007 yılı sonu itibarıyla bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı, 2006 yılı sonuna göre 16.907 kişi artarak 167.760'a ulaşmış, 50 olan banka sayısı ise aynı kalmıştır. 2008 yılı Mart ayı itibarıyla ise personel sayısı 5.265 kişi artarak 173.025'e ulaşmıştır.

2007 yılı sonu itibarıyla bankacılık sektörünün toplam varlıkları, 2006 yılı sonuna göre yüzde 7 reel artışla 582 milyar YTL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 41 artışla, 355 milyardan 502

milyara yükselmiştir. Reel artışın sınırlı kalmasında, Türk parasının değer kazanması sonucunda bilançonun yabancı para kalemlerinin Türk parası karşılığının düşmesi etkili olmuştur. 2008 yılı Mart ayı itibarıyla bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 634 milyar YTL'ye yükselmiş, ABD doları bazında ise 485 milyara düşmüştür.

Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYH'ye oranı, 2006 yılı sonunda yüzde 65,9 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 67,9'a yükselmiştir (Grafik II.2).

Diğer taraftan, 2007 yılı sonu itibarıyla ilk 5 bankanın yoğunlaşma oranı yüzde 60 ve ilk 10 bankanın yoğunlaşma oranı yüzde 83 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl sonuna göre önemli bir değişiklik bulunmayan söz konusu oranlar, 2008 yılı Mart ayı itibarıyla birer puan azalmıştır.

Tablo II.1. Bankacılık Sektörünün Derinlik ve Aracılık Fonksiyonu Göstergeleri^{1,2}

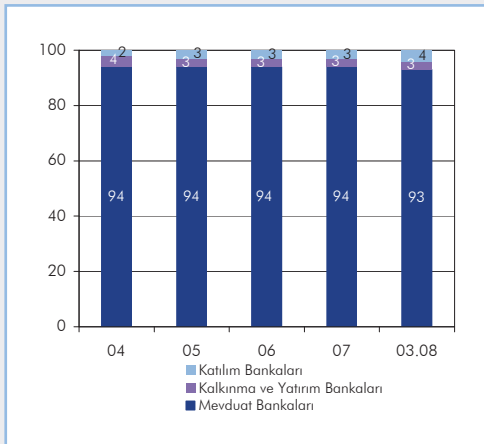
Yıllar	Mevduat / GSYH	Kredi / GSYH	Kredi / Mevduat
2003	35,1	17,2	49,1
2004	35,2	19,8	56,3
2005	38,8	25,3	65,3
2006	40,6	30,0	74,0
2007	41,7	34,6	82,9

(1) Kredi verileri tahsili gecikmiş alacakları da içermektedir.

(2) Mevduat verileri içinde katılım fonları, kredi verileri içinde katılım bankalarının kullandıkları fonlar da yer almaktadır.

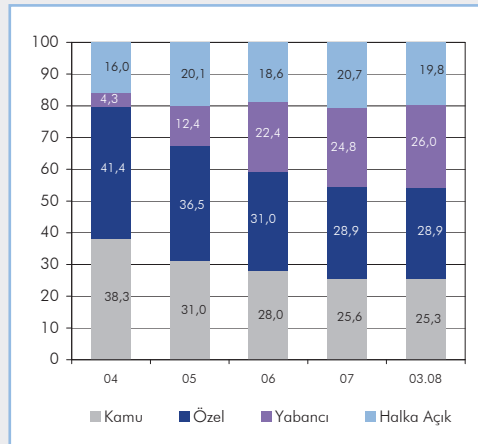
Bankacılık sektörünün derinliğini ve bankaların aracılık fonksiyonlarının gelişimini gösteren, mevduat ve kredilerin GSYH'ye oranları ile kredilerin mevduata oranı artmaya devam etmektedir.

Grafik II.3. Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklüğünün Grup Bazında Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.4. Bankacılık Sektörü Aktif Toplamının Hisse Yapısına Göre Dağılımı (%)¹

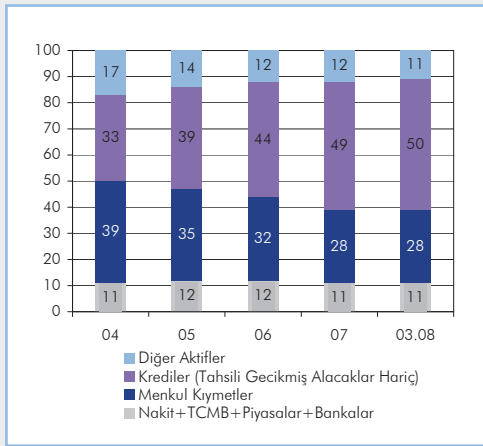
Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Halka açık hisseler içindeki Türk ve yabancı yatırımcıların payı ayrıştılmamıştır.

2008 yılı Mart ayı itibariyle Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 50 bankanın 33'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır. Türk bankacılık sektörü mevduat bankacılığı ağırlıklıdır (Grafik II.3).

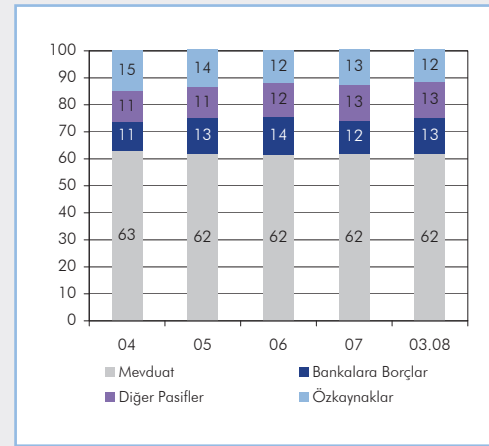
Yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisinin, 2007 yılında da devam etmesi sonucunda, ödenmiş sermayedeki payları esas alındığında, yabancı hissedarların 2008 yılı Mart ayı aktif büyüklüğü içindeki payı yüzde 26'ya yükselmiştir (Grafik II.4). Öte yandan, Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun 2008 yılı Mart ayı verilerine göre halka açık paylar içindeki yabancı payları sektörün aktif toplamına göre yüzde 17'dir. Bu paylar da eklendiğinde bankacılık sektöründe yabancı payı yüzde 43'e ulaşmaktadır.

Grafik II.5.
Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.6.
Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Aktifler içinde en büyük paya sahip olan ve artış eğilimini sürdüren kredilerin payı, 2008 yılı Mart ayı itibariyle yüzde 50'ye ulaşmıştır (Grafik II.5).

2008 yılı Mart ayı itibariyle, bankacılık sektörünün toplam kaynakları içinde en büyük paya sahip olan mevduatların payı yüzde 62 ile değişmezken, dalgalı bir seyir izleyen özkaynakların payı yüzde 12, bankalara borçların payı ise yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.6).

II.2. Bankacılık Sektörü Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

II.2.1. Kârlılık^{4,5}

Küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmaya ve dünyanın önde gelen bankalarının yüksek zararlar açıklamasına karşın Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı 2007 yılında olumlu gelişme göstermiştir. 2007 yılı sonu itibariyle sektörün net kârı bir önceki yıl sonuna göre yüzde 34,4 oranında artarak, 14,2 milyar Yeni Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

⁴ Çalışma esasları farklılık gösterdiğinden bu bölümde yapılan değerlendirmeler katılım bankaları hariç tutularak yapılmıştır.

⁵ TMSF bünyesindeki banka dahil edilmemiştir.

Tablo II.2 Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi (Milyon YTL)¹

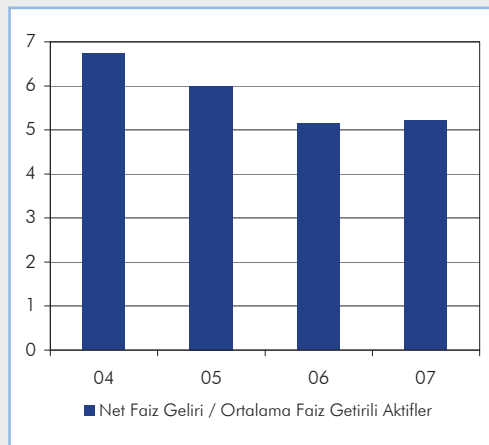
	2006	2007	Değişim (%)
I. Faaliyet Geliri (A+B)	31.707	38.465	21,3
A- Net Faiz Geliri	20.376	25.007	22,7
B- Faiz Dışı Gelirler	11.331	13.458	18,8
II. Faiz Dışı Giderler (C+D)	18.484	22.249	20,4
C- Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	4.068	5.467	34,4
D- Diğer Faaliyet Giderleri	14.416	16.782	16,4
III. Net Faaliyet Kârı (I-II)	13.223	16.216	22,6
IV. Diğer Gelirler	429	1.214	183,0
V. Vergi Karşılığı	3.070	3.203	4,3
VI. Net Kâr (III+IV-V)	10.582	14.227	34,4

Kaynak: BDDK-TCMB

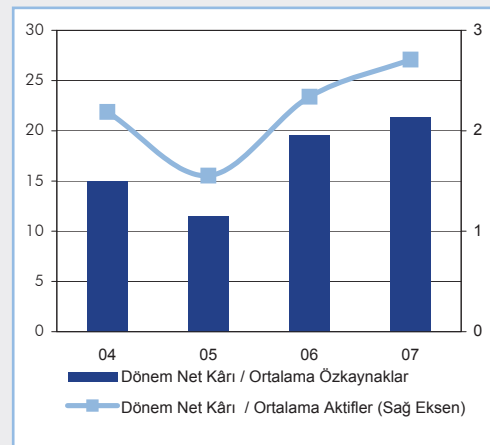
(1) Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri (Bankacılık Hizmet Gelirleri dahildir) + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kâr (Zarar) + Diğer Faaliyet Gelirleri
Diğer Gelirler = Temettü Hariç Alınan Kâr Payları + Olağanüstü Gelir (Gider).

Bankacılık sektörünün kârındaki yükselişte, özellikle kredilerden alınan faizlerin etkisiyle yükselen net faiz gelirleri ile faiz dışı gelirler arasında yer alan net ücret ve komisyon gelirlerinin artması etkili olmuştur. Diğer gelirler kaleminde görülen önemli artış esas olarak olağanüstü gelirlerden kaynaklanmaktadır (Tablo II.2).

Sektörün genel olarak menkul kıymetlerden çıkıp, kredilere yönelmesi sonucunda 2006 yılı sonu itibarıyla kredilerden alınan faiz gelirlerinin toplam faiz gelirlerine oranı yüzde 51,1 iken, 2007 yılı sonu itibarıyla bu oran yüzde 55,1'e yükselmiş; menkul kıymetlerden alınan faiz gelirlerinin toplam faiz gelirlerine oranı ise yüzde 39,8'den yüzde 35,8'e gerilemiştir.

Grafik II.7.
Net Faiz Marjı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.8.
Aktif ve Özkaynak Kârlılığı (%)

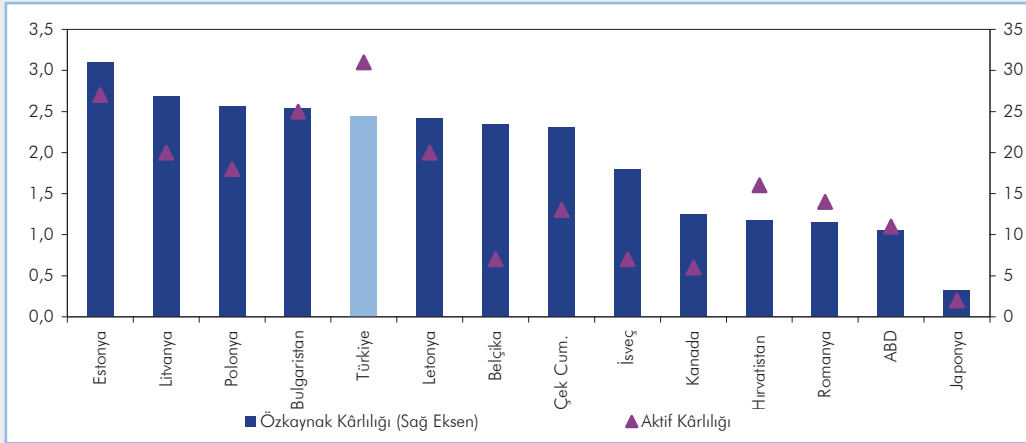
Kaynak: BDDK-TCMB

Net faiz gelirinin ortalama faiz getirili aktiflere oranındaki düşüş eğiliminin 2007 yılında durduğu ve sınırlı da olsa artarak, yıl sonunda yüzde 5,2 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir (Grafik II.7).

2007 yılı sonu itibariyle, bankacılık sektörünün aktif kârlılığı yüzde 2,7 ve özkaynak kârlılığı yüzde 21,3 olarak gerçekleşmiştir. Gerek aktif kârlılığı ve gerekse özkaynak kârlılığı, 2006 yılı sonuna göre artış eğilimi içindedir (Grafik II.8).

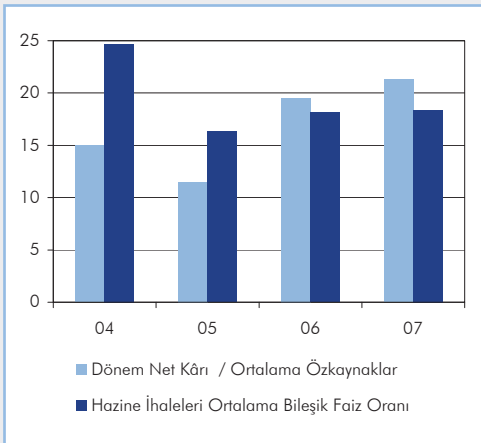
Grafik II.9.
Seçilmiş Ülkelerde Bankacılık Aktif ve Özkaynak Kârlılığı (Eylül 2007) (%)

Kaynak: Global Financial Stability Report, IMF-Nisan 2008

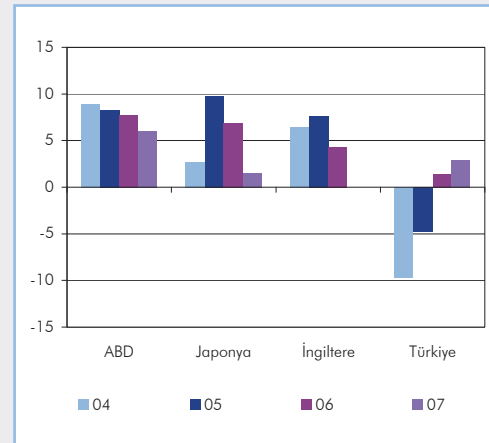
2007 yılı Eylül dönemi itibariyle seçilmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında, Türk bankacılık sektörünün özellikle aktif kârlılığı performansının yüksek olduğu görülmektedir (Grafik II.9).

Grafik II.10.
Özkaynak Kârlılığı ve Hazine Faiz Oranı (%)

Kaynak: HM, BDDK-TCMB

Grafik II.11.
Özkaynak Kârlılığı ile Devlet Tahvili Getiri Farkı (%)^{1,2}

Kaynak: HM; BDDK-TCMB, IMF-IFS, Global Financial Stability Report, IMF-Nisan 2008

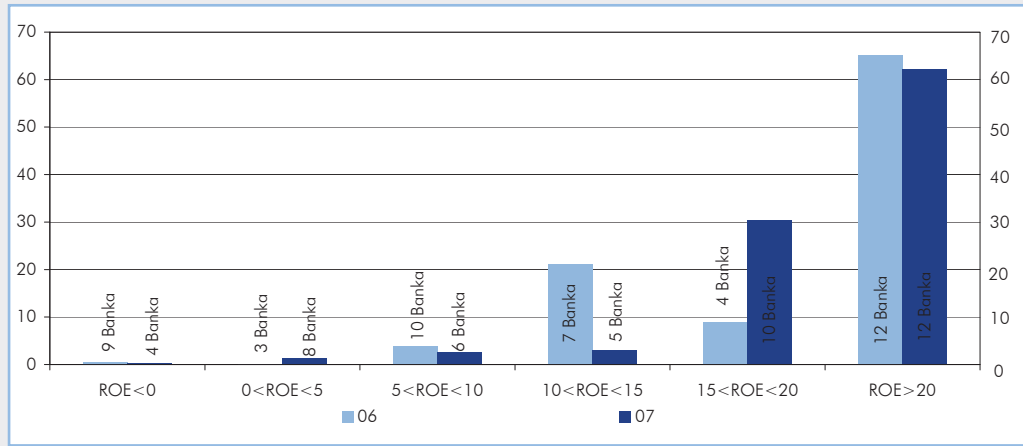
(1) 2007 verileri, ABD ve Japonya için Eylül ve Türkiye için Aralık itibariyledir. İngiltere'nin 2007 yılı verisi bulunmamaktadır.

(2) Türkiye için Hazine ihaleleri ortalama bileşik faiz oranı; diğer ülkeler için 10 yıllık devlet tahvil getirisini kullanılmıştır.

2006 yılı öncesi, Türk bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı, Hazine ihalelerindeki ortalama bileşik faize göre düşük gerçekleşmiştir (Grafik II.10). 2006 yılından itibaren ise

istikrarlı bir şekilde artan özkaynak kârlılığı, risksiz getiri olarak nitelendirilen devlet tahvillerinin getirisinin üzerine çıkmıştır. 2006 yılı sonunda 1,4 puan olan farkın, 2007 yılı sonunda 2,9 puana yükselmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında halen düşük kalmaktadır (Grafik II.11). Bu farkın düşük olmasında, ülkemizin risk priminin yüksek olması etkili olmaktadır. Öte yandan, uygulanan politikaların orta ve uzun vadede makroekonomik ve finansal istikrarı sağlayacağı ve buna bağlı olarak risk priminin düşeceği beklentisi, ülkemiz bankacılık sektörünün büyümesini ve yabancı yatırımcıların ilgisinin devam etmesini sağlamaktadır.

Grafik II.12.
Bankaların Özkaynak Kârlılıklarına Göre Aktif Payları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

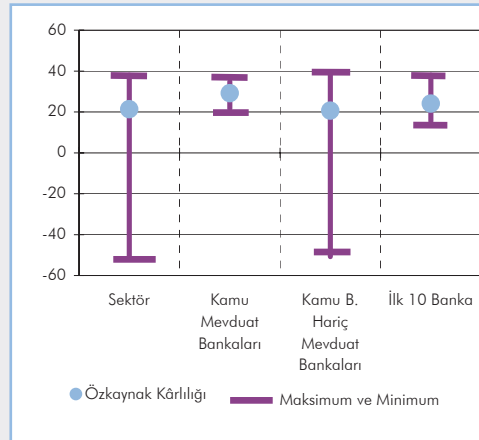
2007 yılı sonunda, özkaynak kârlılığı yüzde 15'in üzerinde kalan bankaların sayısı 16'dan 22'ye, toplam aktifler içindeki payları ise yüzde 74,2'den yüzde 92,6'ya çıkmıştır. Zarar açıklayan banka sayısı ise 9'dan 4'e inmiştir (Grafik II.12).

Grafik II.13.
Mevduat Bankalarının Özkaynak Kârlılığının Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.14.
Özkaynak Kârlılığı: Maksimum ve Minimum (Aralık 2007) (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Mevduat bankalarının özkaynak kârlılığı son 3 yıldır artış eğilimindedir. 2007 yılı sonunda mevduat bankalarının yüzde 75'inin özkaynak kârlılığının yüzde 21,2'nin altında ve sınırlı da olsa azalış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik II.13). Diğer taraftan, özkaynak kârlılığı yüzde 21,2'nin üzerinde kalan mevduat bankalarının aktif büyüklüğü sektörün aktif büyüklüğünün yüzde 47'sini oluşturmaktadır.

2007 yılı sonunda, kamu mevduat bankaları ve aktif büyüklüğü açısından ilk 10 bankanın özkaynak kârlılığı farklılığının düşük olduğu görülmektedir. Kamu bankaları hariç mevduat bankalarında bu farklılığın daha yüksek olmasında ise küçük ölçekli bankalar etkili olmaktadır (Grafik II.14).

Tablo II.3 Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi (Milyon YTL)¹

	03.07	03.08	Değişim (%)
I. Faaliyet Geliri (A+B)	8.815	11.222	27,3
A- Net Faiz Geliri	5.825	7.297	25,3
B- Faiz Dışı Gelirler	2.990	3.925	31,3
II. Faiz Dışı Giderler (C+D)	4.853	7.147	47,3
C- Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	1.235	2.198	78,0
D- Diğer Faaliyet Giderleri	3.618	4.949	36,8
III. Net Faaliyet Kârı (I-II)	3.962	4.075	2,8
IV. Diğer Gelirler	86	522	507,0
V. Vergi Karşılığı	771	945	22,6
VI. Net Kâr (III+IV-V)	3.277	3.652	11,4

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri (Bankacılık Hizmet Gelirleri dahilidir) + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kâr (Zarar) + Diğer Faaliyet Gelirleri
Diğer Gelirler = Temettü Hariç Alınan Kâr Payları + Olağanüstü Gelir (Gider).

2008 yılının ilk 3 ayı incelendiğinde, bankacılık sektörünün 2007 yılında yakaladığı kârlılık performansını sürdüremediği görülmektedir. 2008 yılı Mart dönemi itibarıyla sektörün net kârı bir önceki yılın aynı dönemine göre sadece yüzde 11,4 oranında artarak, 3,7 milyar Yeni Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir (Tablo II.3). Bu dönemde faiz dışı giderlerin kârlılığı aşağı çektığı görülmektedir.

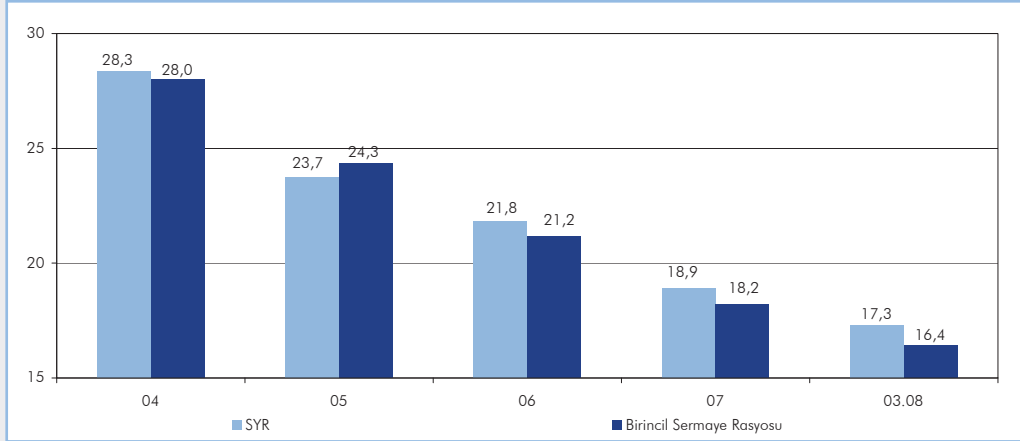
2008 yılı Mart dönemi itibarıyla, bir önceki yılın aynı dönemine göre, bankacılık sektörünün aktif kârlılığı yüzde 2,6'dan yüzde 2,4'e; özkaynak kârlılığı ise yüzde 21,3'den yüzde 20,1'e gerilemiştir. Sektörün net faiz marjı 2008 yılı Mart döneminde de bir değişiklik göstermeyerek, yüzde 5,2 olarak gerçekleşmiştir.

Küresel dalgalanmanın devam ediyor olması, 2008 yılının kalanında da kârlılık performansını olumsuz etkileyebilecektir.

II.2.2.Sermaye Yeterliliği

Özkaynakların kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamına oranını gösteren sermaye yeterliliği rasyosunun (SYR) solo bazda gelişimi incelendiğinde, azalan bir eğilim izlenmekle birlikte, incelenen tüm dönemlerde, yasal sınır olan yüzde 8'in ve hedef rasyo olan yüzde 12'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Grafik II.15.
Sermaye Yeterliliği Rasyosu (Solo) (%)

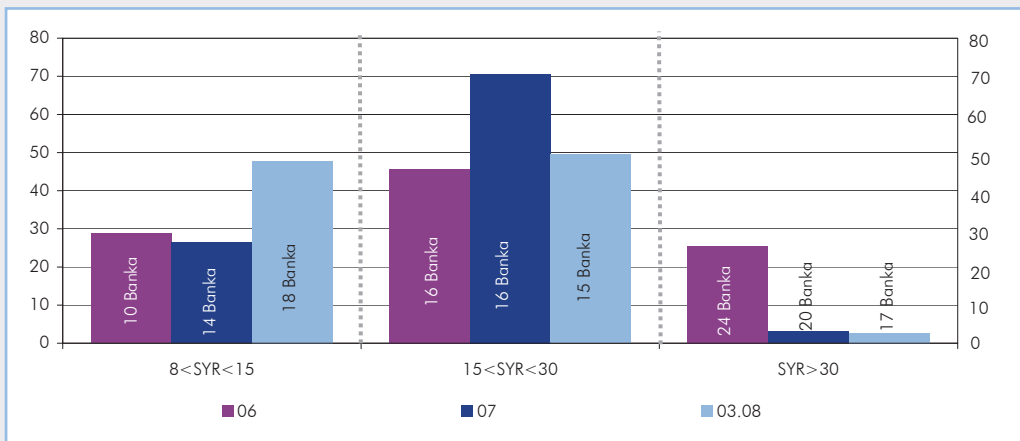

Kaynak: BDDK-TCMB

Bankacılık sektörünün SYR'si, 2007 yılı sonu itibariyle 2006 yılı sonuna göre 2,9 puan azalarak, yüzde 18,9 olarak gerçekleşmiştir (Grafik II.15). Bu azalış büyük ölçüde, 2007 yılı Haziran ayı itibariyle operasyonel risk için bankalarca sermaye ayrılması zorunluluğunun başlamasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, 2008 yılı Mart ayında sektörün SYR'si 1,6 puan daha düşerek, yüzde 17,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşte ise temel olarak, kredilerdeki artışın yanı sıra Ocak ayından itibaren uygulamaya giren geçici ve kesin teminat mektupları ile akreditiflerin risk ağırlığının değişmesi etkili olmuştur.

Ana sermayenin kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamına oranından oluşan birincil sermaye rasyosu da aynı nedenlerle azalma eğilimini sürdürmesine rağmen, 2007 yılı Aralık ayı itibariyle yüzde 18,2 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiş, 2008 yılı Mart ayı itibariyle ise yüzde 16,4'e gerilemiştir. Bu gerilemeye rağmen birincil sermaye rasyosunun yüksek seviyesini koruması, bankacılık sektörümüzün nitelikli bir sermaye yapısına sahip olduğuna işaret etmektedir.

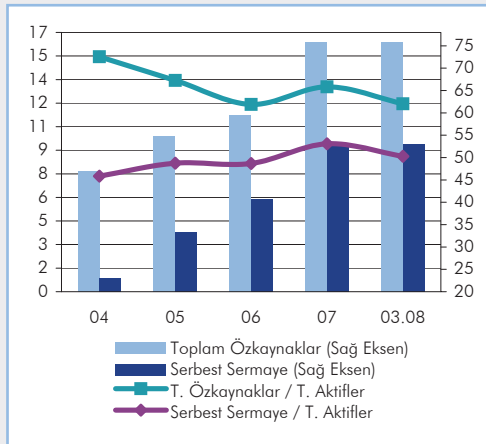
Grafik II.16.
Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyolarına Göre Aktif Payları (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

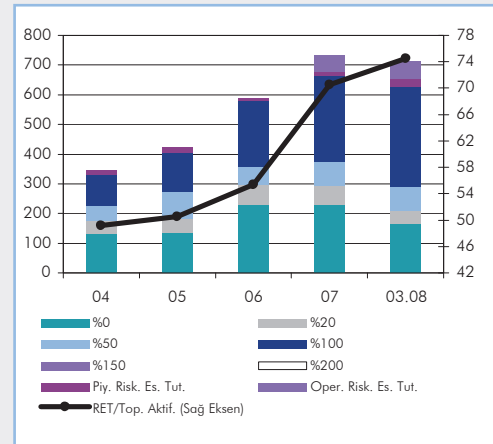
2006 yılı sonunda sektör içindeki aktif payı yüzde 71,2 olan 40 bankanın sermaye yeterliliği rasyosu yüzde 15'in üzerinde iken, 2007 yılı sonunda aktif payı yüzde 73,6 olan 36 bankanın SYR'si yüzde 15'in üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik II.16). 2007 yılı sonunda sermaye yeterliliği rasyosu yüzde 30'un üzerinde olan bankaların aktif paylarındaki yüksek düşüş ise aktif payı yüksek iki bankanın operasyonel risk için ayırdıkları sermaye dolayısıyla bu gruptan çıkıp, yüzde 15-30 SYR aralığına geçmesinden kaynaklanmaktadır. 2008 yılı Mart ayında ise sektör içindeki aktif payı yüzde 52,2 olan 32 bankanın SYR'si yüzde 15'in üzerinde gerçekleşmiştir.

Grafik II.17.
Sektörün Serbest Sermaye Gelişimi
(%, Milyar YTL)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik II.18.
Riske Esas Tutarların Dağılımı
(Milyar YTL, %)

Kaynak: BDDK-TCMB

Serbest sermayenin toplam aktiflere oranı ve toplam özkaynakların toplam aktiflere oranı, 2007 yılı sonu itibarıyla önemli bir artış göstermiştir. Diğer taraftan, 2008 yılı Mart ayında esas olarak menkul değerler değer artış fonunun negatif bakiye vermesi nedeniyle özkaynakları aşağı çekmesine ve aktif artış hızının gerisinde kalmalarına bağlı olarak serbest sermayenin ve özkaynakların toplam aktiflere oranı gerileme göstermiştir (Grafik II.17).

Kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutar toplamının toplam aktiflere oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 70,5'den, 2008 yılı Mart döneminde yüzde 74,5'e çıkmıştır (Grafik II.18).

Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosunun halen yüksek seyretmesinde riski yüzde sıfır kabul edilen kamu borçlanma senetlerinin önemli etkisi olduğu bilinmekle beraber, gerek artan kredi hacmi gerekse Basel II'ye yakınsama süreci çerçevesinde, operasyonel risk için sermaye ayrılması ve bazı risk ağırlıklarının değiştirilmesi şeklindeki uygulamaya karşın rasyonun yüksek seyrini sürdürmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Bugün itibarıyla, küresel finansal piyasalardaki dalganın ülkemiz piyasaları üzerindeki etkilerinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Ancak, küresel piyasaların iç içe geçmişliği ve problemlerin devam ediyor olması, bireysel ve kurumsal kredilerdeki artış da dikkate alındığında, bankacılık sektörü için güçlü bir sermaye ve bu sermayeyi destekleyecek iyi bir kârlılık yapısı büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektörünün, taşınan risklerin, yurt dışı gelişmelerin de etkisiyle realize olma ihtimalinin arttığı bu dönemde özkaynak yapılarını zayıflatacak politikalarından uzak durmaları gerekmektedir.

Kutu 10.**Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Yapılan Değişiklikler**

BDDK'ca, 2009 yılı başından itibaren geçileceği açıklanan Basel II'ye uyum sağlanması ve finansal piyasalardaki gelişmeler çerçevesinde sermaye yeterliliği düzenlemesinde değişiklikler yapılmaktadır.

Bunlardan etki anlamında en önemlisi 2007 yılı Haziran döneminden itibaren operasyonel risk için bankalarca sermaye ayrılması zorunluluğu getirilmesidir. Ayrıca, daha düşük risk ağırlığına tabi tutulabilecekler hariç olmak üzere, geçici ve kesin teminat mektuplarının yüzde 20, akreditiflerin ise yüzde 50 risk ağırlığına tabi tutulması şeklindeki geçici uygulama Ocak 2008'de sona ermiş ve bu kalemlerin risk ağırlığı artırılmıştır. Bu değişikliklerin her ikisi de sermaye yeterlilik oranının düşmesi yönünde etki yapmıştır.

10 Ekim 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan diğer bir değişiklikle risk ağırlıklı aktifler arasına "yüzde 10" kategorisi eklenmiştir. Bu kategoride, yurtiçi bankalar ve OECD ülkeleri bankaları tarafından ihraç edilen ve sermaye piyasası mevzuatında belirtilen nitelikleri haiz ipotek teminatlı satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler ile bu hesaplar için işleyen faiz ve gelir tahakkuk ve reeskontları yer almaktadır. Bir diğer yenilik ise Ocak 2008'den geçerli olmak üzere, bankaların satılmaya hazır menkul kıymetlerinin bilançodaki toplam menkul kıymetler içindeki payının yüzde 10'dan fazla olması durumunda, satılmaya hazır menkul kıymetlerin alım satım hesapları olarak kabul edilerek, piyasa riskine esas tutar içinde değerlendirilmesi ve buna göre sermaye yükümlülüğü hesaplanmasıdır. Bu uygulama yüzde 0 risk ağırlıklı aktifler kategorisini aşağı çekmiştir.

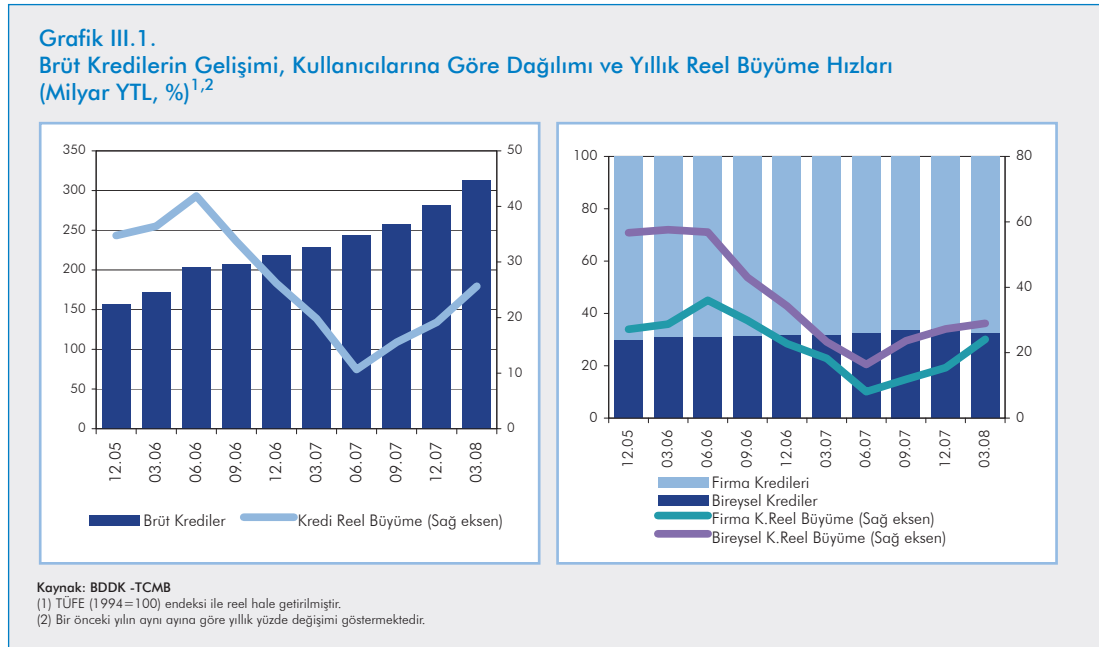
22 Mart 2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklikle de kredi kartı harcama limiti taahhütleri ve kredili mevduat hesabı limit taahhütlerinin krediye dönüştürme oranları yüzde 50'den yüzde 20'ye indirilmiştir. Ayrıca, daha önce yüzde 100 risk ağırlığı altında bulunan kredi kartı harcamalarından kaynaklı alacaklar vade ayırımına tabi tutularak, "kredi kartı harcamalarından kaynaklı kredi alacaklarının kalan vadesi 6 aydan fazla 12 aya kadar olan taksit ödemeleri tutarı" için yüzde 150, "kredi kartı harcamalarından kaynaklı kredi alacaklarının kalan vadesi 12 ayı aşan taksit ödemeleri tutarı" için yüzde 200 risk ağırlığı öngörülerek önemli bir değişiklik daha yapılmaktadır. Bu durum ayrılan sermaye gereksinimini artıracığından, kredi kartları ile yapılan alışverişlerde sağlanan taksitlendirme olanaklarına dolaylı bir sınırlama getirilmiş olmaktadır.

III. BANKACILIK SEKTÖRÜ RİSKLERİ

Geleneksel bankalarla aynı hukuki statüye sahip olmalarına rağmen, çalışma esasları farklılık gösteren katılım bankaları bu bölümde yer alan risk analizlerinde hariç tutulmuştur.

III.1. Kredi Riski ve Senaryo Analizi

III.1.1. Kredilerin Gelişimi

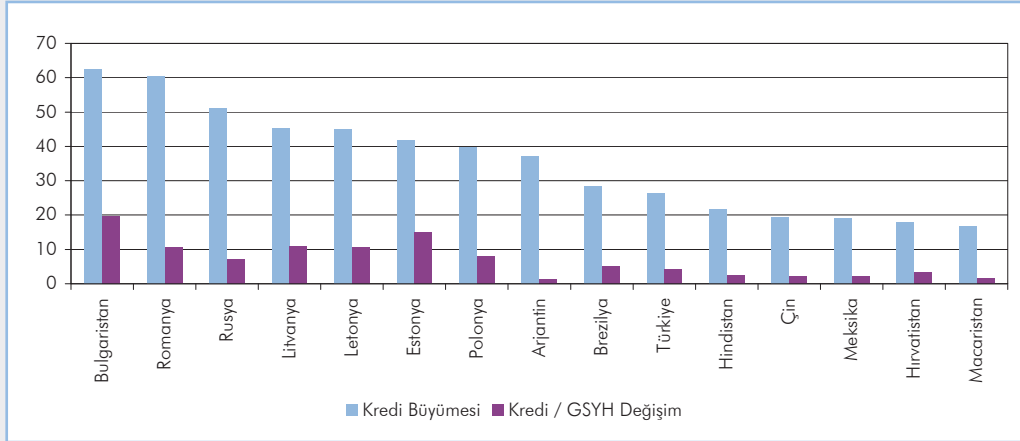
2007 yılı sonu itibarıyla bankacılık sektörü brüt kredi hacmi⁶ bir önceki yıl sonuna göre yüzde 19,2 oranında reel artış göstererek, 281,4 milyar YTL'ye ulaşmıştır. 2006 yılının ikinci çeyreğinden itibaren uygulanan sıkı para politikasının etkisiyle yavaşlayan kredi hacmi artış hızı, 2007 yılının ikinci yarısından itibaren yeniden yükselme eğilimine girmiştir. 2008 yılının Mart ayında ise krediler yıllık yüzde 25,6 reel artışla 313,3 milyar YTL olmuştur (Grafik III.1).

Son yıllarda brüt kredi hacmindeki artışta belirleyici olan ancak, tamamına yakınının Türk parası cinsinden kullanılması nedeniyle, para politikasının sıkılaştırılmasından firma kredilerine kıyasla daha fazla etkilenen bireysel kredilerin artış hızı, 2007 yılının Haziran ayından itibaren tekrar yükselme eğilimine girmiştir. Bireysel kredilerin 2006 yılı sonunda yüzde 31,8 olan toplam krediler içindeki payı, 2007 yılı sonu itibarıyla yüzde 34'e yükselmışse de Mart 2008 döneminde tekrar azalarak yüzde 32,7 olmuştur (Grafik III.1).

⁶ Brüt Krediler = Canlı Krediler + Brüt Tahsili Gecikmiş Alacaklar

Kredi arzının önümüzdeki dönemde daha çok küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmanın seyrine bağlı olacağı düşünülmektedir. Bankaların bu dönemde daha likit portföy tutma eğilimlerinin de kredi büyümesini sınırlayan bir diğer faktör olması muhtemeldir.

Grafik III.2.
Seçilmiş Ülkelerde Kredi Büyümesi ve Kredi/GSYH Değişim (2007) (%)

Kaynak: IMF Global Financial Stability Report (Nisan 2008)

2007 yılı sonunda, Türkiye’de kredi büyümesi, Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Letonya, Estonya ve Polonya gibi yeni AB üyesi ülkelerin kredi artış hızlarının altında olmakla birlikte nominal olarak yüzde 26,5 gibi yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir (Grafik III.2).

Tablo III.1. Kredilerle İlgili Seçilmiş Bazı Oranlar (Milyon YTL, %)

	2005	2006	2007	03.08
İlk 5 Banka¹				
Brüt Kredi Toplamı	87.889	127.494	162.452	180.354
Toplam Brüt Krediler İçerisindeki Pay	55,8	58,5	57,7	57,6
TGA / Toplam Brüt Kredi	3,9	4	3,8	3,1
Kredi / Mevduat	54,7	79,9	88,8	91,1
İlk 10 Banka¹				
Brüt Kredi Toplamı	127.913	183.154	236.833	262.556
Toplam Brüt Krediler İçerisindeki Pay	81,2	84,1	84,2	83,8
TGA / Toplam Brüt Kredi	5	3,8	3,6	3,1
Kredi / Mevduat	58,9	68,5	77,2	78,6
Sektör				
Brüt Kredi Toplamı	157.440	217.848	281.370	313.285
TGA / Toplam Brüt Kredi	4,8	3,8	3,5	3
Kredi / Mevduat	64,8	73,5	82,3	83,9

Kaynak : BDDK-TCMB

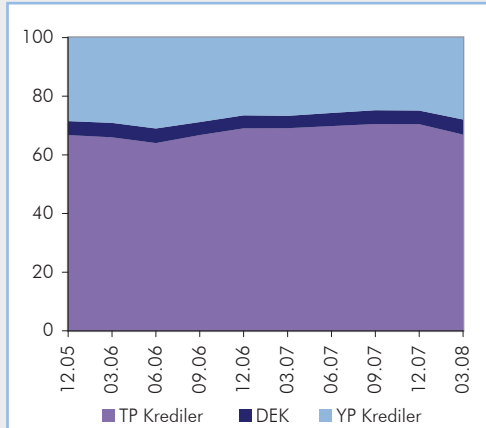
(1) Toplam brüt krediler içindeki paylarına göre.

2007 yılı sonu itibariyle en fazla kredi kullandıran ilk 5 bankanın toplam krediler içerisindeki payı bir önceki yıl sonuna göre 0,8 puan azalırken, ilk 10 bankanın payı 0,1 puan artmıştır. Söz konusu bankaların toplam kredi hacmindeki payı, 2008 yılının ilk çeyreğinde azalış göstermiştir. 2007 yılı sonunda her iki grubun da tahsili gecikmiş alacak dönüşüm oranlarında 0,2 puan azalış olduğu, 2008 yılı Mart ayında da azalışın sürdüğü ancak her iki grup oranının da sektör ortalamasının üzerinde kaldığı görülmektedir.

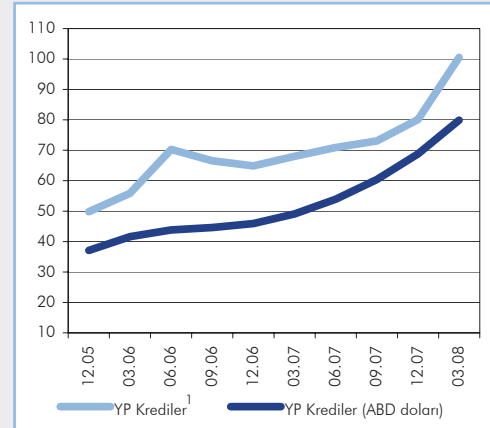
Sektörün kredi/mevduat oranı 2007 yılı sonu itibariyle yüzde 82,3 olarak gerçekleşmiş, 2008 yılı Mart ayında ise 1,6 puanlık artışla son altı yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Diğer yandan, temel olarak brüt kredilerdeki artışın, tahsili gecikmiş alacaklardaki artıştan daha fazla olmasından kaynaklansa da tahsili gecikmiş alacak dönüşüm oranındaki düşüş eğilimi devam etmiş olup, bu durum küresel dalgalanma nedeniyle uluslararası bankaların karşılaştıkları zararların büyük miktarlara ulaştığı bir konjonktürde bankacılık sektörünün sağlığını koruduğunu göstermesi bakımından olumludur (Tablo III.1).

Grafik III.3.
Kullandırılan Kredilerin TP-YP Kompozisyonu
(%, TGA Hariç)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik III.4.
Yabancı Para Kredilerin Gelişimi (Milyar YTL-
ABD doları, TGA Hariç)

Kaynak: BDDK -TCMB

(1) Bankamız ABD doları döviz alış kuru ile hesaplanmıştır.

2006 yılı sonu itibariyle yüzde 69,1 olan Türk parası kredilerin toplam krediler içerisindeki payı, 2007 yılı sonunda yüzde 70,5'e yükselmiş, 2008 yılı Mart ayında ise yüzde 66,9'a gerilemiştir (Grafik III.3). 2008 yılı Mart ayı itibariyle, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 33,8 oranında artış gösteren Türk parası krediler 203,3 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

2006 yılı sonunda 64,9 milyar YTL olan yabancı para kredilerin⁷, 2007 yılı sonunda yüzde 23,5 artışla 80,1 milyar YTL'ye ve 2008 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 47,8 artışla 100,5 milyar YTL'ye ulaştığı görülmektedir (Grafik III.4). Ancak yabancı para kredilerin Türk parası karşılığındaki artışın düşük kalması, son bir yıllık dönemde Türk parasının değer kazanmasından kaynaklanmaktadır. 2008 yılı Mart ayında yabancı para kredilerin ABD doları cinsinden yıllık artışı yüzde 62,9 olarak gerçekleşmiştir.

⁷ Dövizle endeksli krediler yabancı para krediler içerisinde değerlendirilmiştir.

Tablo III.2. Kullandırılan Kredilerin Büyüklüklerine Göre Gelişimi (TGA Hariç, %)

	Kredi Tutarı				Müşteri Sayısı			
	2005	2006	2007	03.08	2005	2006	2007	03.08
1 Milyon YTL'den Büyük	41,5	42,1	39,8	42,5	0,04	0,05	0,05	0,06
501 Bin -1 Milyon YTL Arası	4,5	4,6	4,8	4,6	0,03	0,05	0,05	0,05
101-500 Bin YTL Arası	10,6	12,1	13,3	12,8	0,27	0,43	0,54	0,56
51-100 Bin YTL Arası	5,6	6,7	7,8	7,7	0,4	0,67	0,87	0,91
51 Bin YTL'den Küçük	37,8	34,5	34,3	32,5	99,26	98,81	98,48	98,42
Genel Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: BDDK-TCMB

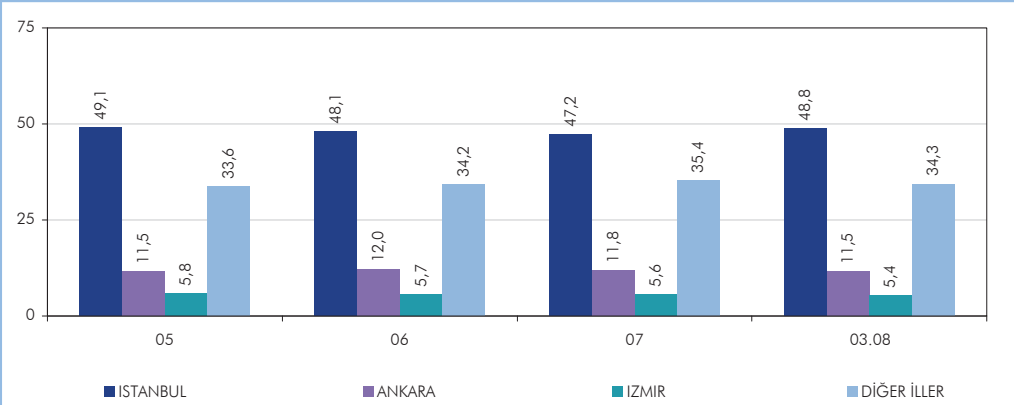
Kredilerin büyüklüklerine göre dağılımına bakıldığında; 2008 yılı Mart ayında önceki dönemlere göre, 1 milyon YTL'den büyük kredilerin payında artış yaşanırken, diğer tüm kredi gruplarının payında azalış yaşanmıştır (Tablo III.2). 1 milyon YTL'den büyük kredilerin müşteri sayısının payı artarken, 101-500 bin YTL arasındaki krediler ve 51-100 bin YTL arasındaki kredilerin tutar olarak paylarının azalmalarına karşın müşteri sayılarının payında artış olduğu görülmektedir.

Tablo III.3. Kredilerin Vade Dağılımı (TGA Hariç, %)

	2005	2006	2007	03.08
0-12 Ay Vadeli Krediler	45,3	41,3	39,9	39,5
12-24 Ay Vadeli Krediler	23,3	17,8	16,4	16,0
24 Aydan Uzun Vadeli Krediler	31,4	40,9	43,7	44,5

Kaynak:TCMB

2007 yılı içinde kredilerin vadesinin uzadığı ve bu durumun 2008 yılı ilk çeyreğinde de devam ettiği görülmektedir (Tablo III.3). Konut kredilerinin ve ihtiyaç kredilerinin büyük bölümünün uzun vadeli olması nedeniyle 24 aydan uzun vadeli kredilerin payı artmıştır. Kredilerin vadesinin uzaması, hanehalkının borç yükünün yönetimini kolaylaştırması ve ödeme imkanlarını artırması açısından olumlu değerlendirilmekteyse de bankacılık kesiminin vade uyumsuzluğu riskini artırmaktadır.

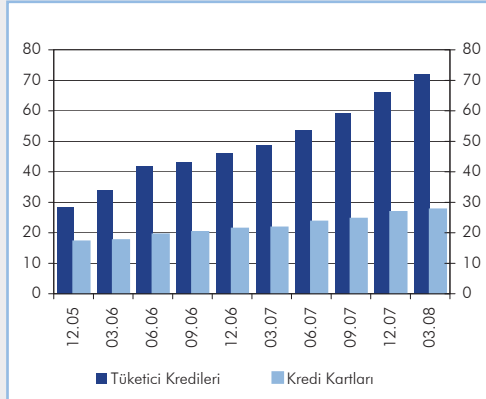
Grafik III.5. Kredilerin İllere Göre Dağılımı (%)¹

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimlerden derlenmiş olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin YTL'nin, bireysel kredilerde ise 5 bin YTL'nin üzerinde olan gerçek ve tüzel kişilere, bankalarca kullanılan kredi ve fon toplamından (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) oluşmaktadır. Tasfiye olunacak alacaklar faiz tahakkuk ve reeskontları dahil, gayri nakdi krediler hariçtir. Ekim 2007 döneminden itibaren tasfiye olunacak alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

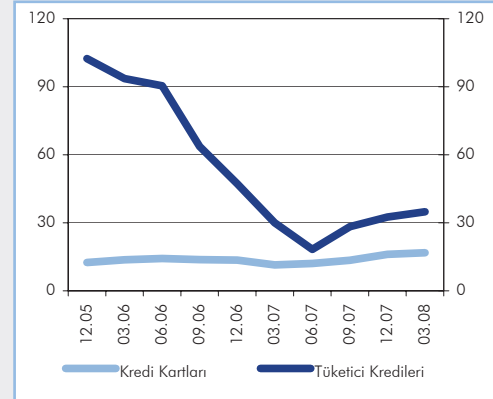
Kredilerin illere göre dağılımında, 2008 yılı Mart ayı itibariyle Ankara ve İzmir illerinin toplam krediler içerisindeki payının azalma eğiliminin devam ettiği ancak İstanbul ilinde 2007 yılı Aralık ayına göre artış yaşandığı görülmektedir (Grafik III.5).

Grafik III.6.
Bireysel Kredilerin Gelişimi
(TGA Hariç, Milyar YTL)

Kaynak: TCMB

Grafik III.7.
Bireysel Kredilerin Reel Büyüme Hızları (%)^{1,2}

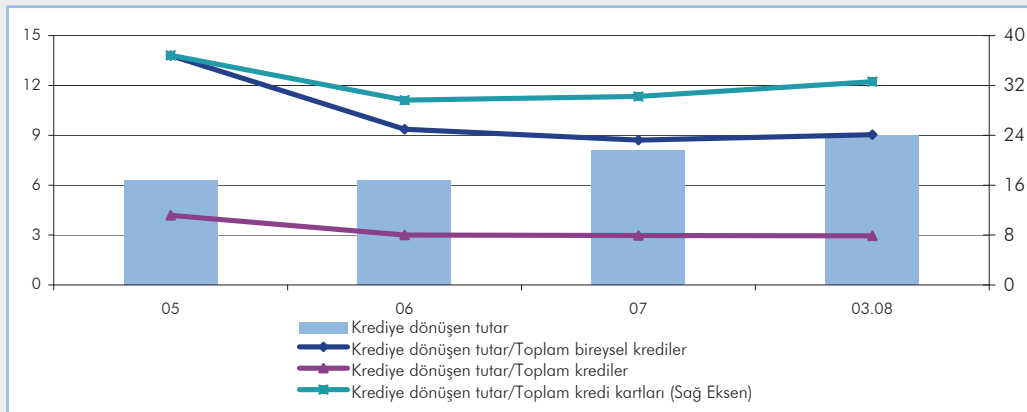

Kaynak: TCMB

(1) TÜFE(1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.
(2) Bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık yüzde değişimi göstermektedir.

2007 yılında tüketici kredilerinin reel artış oranı yüzde 32,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oran 2006 yılındaki yüzde 47,2'lik artışın gerisinde olmakla birlikte, 2008 yılı Mart ayı itibariyle tekrar hızlanarak yüzde 34,9'a yükselmiştir (Grafik III.7). Kredi kartlarının⁸ reel artış hızı ise 2006 yılında yüzde 13,6 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 16,1'e, 2008 yılı Mart ayı itibariyle de fazla değişmeyerek yüzde 16,8'e yükselmiştir (Grafik III.7).

Grafik III.8.
Kredi Kartlarının Krediyeye Dönüşüm Oranı¹ (Milyar YTL, %)

Kaynak: TCMB

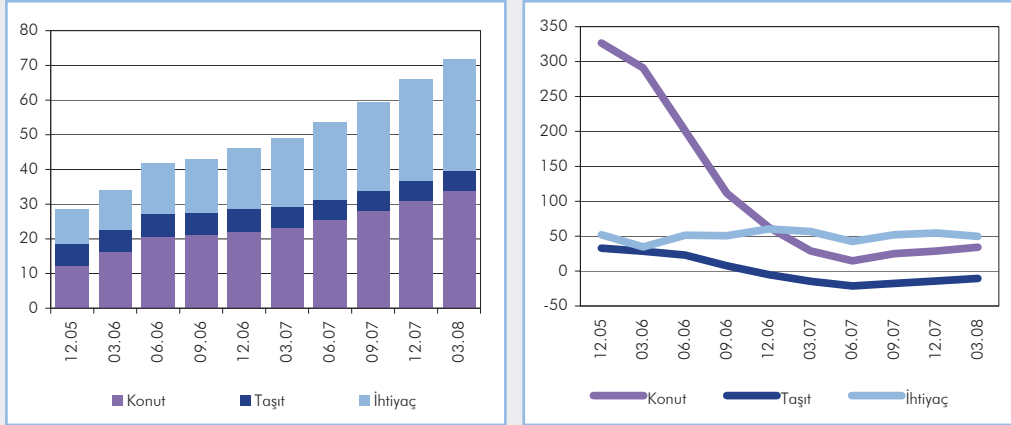
(1) Krediye dönüşüm tutar faize tabi olan kredi kartı bakiyesini göstermektedir.

Öte yandan, kredi kartı bakiyelerinin faize tabi kısmı 2005 yılından bu yana artmakla birlikte, 2006 yılından itibaren söz konusu tutarın bireysel kredilere oranı yüzde 9 bandında yatay bir seyir izlemektedir (Grafik III.8).

⁸ Kredi kartları ile yapılan harcama tutarları ile nakit çekimlerinin kart hamili tarafından bankaya ödenmesine kadar ilgili nakdi kredi hesabında izlenen tutarını göstermektedir.

2007 yılında ihtiyaç kredilerinde görülen artış, bankaların özellikle ücretli kesime yönelik olarak hazırladıkları kampanyalardan kaynaklanmaktadır. 2007 yılında kullanılan ihtiyaç kredilerinin bir kısmının, yüksek faiz maliyetli kredi kartı borçlarının kapatılmasında kullanıldığı düşünülmektedir.

Grafik III.9

Tüketici Kredilerinin Türlerine Göre Gelişimi ve Reel Büyüme Hızları (TGA Hariç, Milyar YTL, %) ^{1,2}

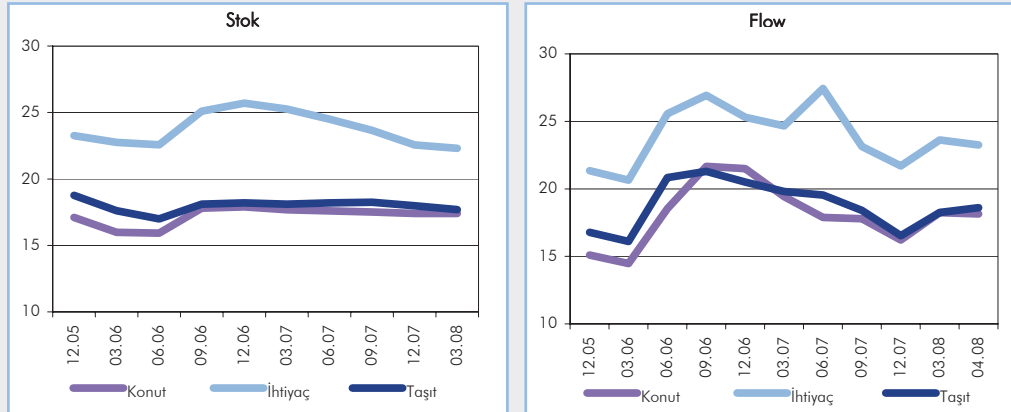
Kaynak: TCMB

(1) İhtiyaç kredileri, konut ve taşit kredisi dışında kalan diğer tüm tüketici kredilerini içermektedir.

(2) TÜFE (1994=100) endeksi ile reel hale getirilmiştir.

2006 yılı Mart ayından itibaren yükseliş eğilimine giren ihtiyaç kredilerinin reel artış hızı 2007 yılında yüzde 54,6 ile konut kredilerinin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu artış oranı 2008 yılı Mart ayı itibariyle yüzde 49,6'ya gerilemekle birlikte hala konut kredilerinin artış hızının üzerindedir. Taşit kredileri ise 2006 yılı sonundan itibaren reel olarak azalmaktadır (Grafik III.9). Bunlara bağlı olarak tüketici kredileri içinde taşit kredilerinin payı azalırken, ihtiyaç kredilerinin payı artmaya devam etmektedir. 2008 yılı Mart ayı itibariyle tüketici kredileri içerisinde, konut kredilerinin payı yüzde 47,3, ihtiyaç kredilerinin payı yüzde 44,6 ve taşit kredilerinin payı yüzde 8,1 olmuştur (Grafik III.9).

Grafik III.10

Faiz Oranları (%) ^{1,2}

Kaynak: TCMB

(1) İhtiyaç kredileri, konut ve taşit kredisi dışında kalan diğer tüm tüketici kredilerini içermektedir.

(2) Ağırlıklı ortalama faiz oranıdır.

Faiz oranlarının son dönem gelişimini yansıtan flow faiz oranlarına bakıldığında 2007 yılının son çeyreğinde Merkez Bankası politika faizlerindeki indirime paralel olarak azalış gösteren tüketici kredisi faiz oranlarının, 2008 yılında uluslararası piyasalardaki dalgalanmalara bağlı olarak yükselme eğilimine girdiği görülmektedir. 2008 yılı Nisan ayında 2007 yılı sonuna göre en fazla yükseliş 2,08 puan ile taşıt kredilerinde görülürken, konut kredilerinin faiz oranları 1,93 ve ihtiyaç kredilerinin faiz oranları ise 1,55 puan artmıştır (Grafik III.10). Stok faiz oranları ise tüketici kredilerinin sabit faizli olmasına bağlı olarak daha önce kullanılan krediler nedeniyle nispeten yatay seyretmiştir (Grafik III.10).

Tablo III.4. Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı (TGA Hariç) (%)^{1,2}

		Krediler				YP Krediler / Toplam Krediler			
		2005	2006	2007	03.08	2005	2006	2007	03.08
1	Toptan ve Perakende Tic., Komisyonc., Motorlu Araç Servis Hizm.	19,2	22,9	19,7	18,2	38,2	37,5	35,6	37,3
2	Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	5,7	7,9	8,5	8,5	68,8	54,7	58,3	60,7
3	Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	8,7	6,5	5,9	5,9	70,5	66,7	63,9	67,5
4	İnşaat	6,5	6,4	8,5	9,3	59,5	50,3	51,0	57,6
5	Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	7,3	5,5	5,8	5,5	47,9	46,2	43,5	48,1
6	Metal Ana San ve İşlenmiş Mad. Ürt.	5,5	5,5	5,8	6,2	73,9	73,5	70,6	73,8
7	Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	4,0	5,2	4,1	4,2	96,0	93,4	90,3	90,8
8	Tarım, Avcılık, Ormanlık	4,7	4,6	5,6	5,2	19,5	17,3	24,4	25,4
9	Makine ve Teçhizat San.	3,1	3,6	3,2	3,2	60,2	45,9	41,7	45,4
10	Otel ve Restoranlar (Turizm)	3,1	3,4	3,1	3,5	77,6	75,8	71,2	76,2
	10 Sektör Toplamı	67,9	71,4	70,2	69,6	55,8	51,7	50,3	54,1

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimlerden derlenmiş olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin YTL'nin (dahil) üzerinde olan firmalara bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir. Faiz tahakkuk ve reeskontları dahil, gayri nakdi krediler hariçtir.

(2) Finansal aracılık sektörü hariçtir.

Bankamız Risk Merkezi verilerine göre, 2008 yılı Mart ayı itibariyle seçilmiş on sektörün toplam firma kredileri içerisindeki payı azalmaya devam ederek yüzde 69,6 olarak gerçekleşmiştir. "Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri" yüzde 18,2 ile firmalarca kullanılan toplam krediler içerisinde en büyük paya sahip sektör olmakla birlikte, payı azalmaya devam etmiştir. "İnşaat", "Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme" ve "Metal Ana Sanayi ve İşlenmiş Maden Ürünleri" sektörlerinin toplam firma kredilerinden aldığı paylar artış gösterirken, "Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi" sektöründe azalış eğilimi devam etmektedir. 2008 yılı Mart ayı itibariyle yabancı para kredilerin toplam krediler içindeki payının artışında, Türk parasının değer kaybetmesi de etkili olmuştur. Diğer taraftan, özellikle "İnşaat", "Tarım, Avcılık, Ormanlık" ve "Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme" sektörlerinde 2006 yılından bu yana yabancı para kredilerde artış yaşandığı gözlenmektedir (Tablo III.4).

III.1.2. Tahsili Gecikmiş Alacakların Gelişimi

2007 yılı sonunda tahsili gecikmiş alacaklar bir önceki yıl sonuna göre yüzde 20,1 oranında artarak, 9,8 milyar YTL'ye ulaşmış, 2008 yılının Mart ayında ise 9,5 milyar YTL'ye

gerilemiştir. Bu durum, esas itibariyle tahsil edilme imkanı kalmadığı için bilançolardan silinen tutarlardan kaynaklanmaktadır.

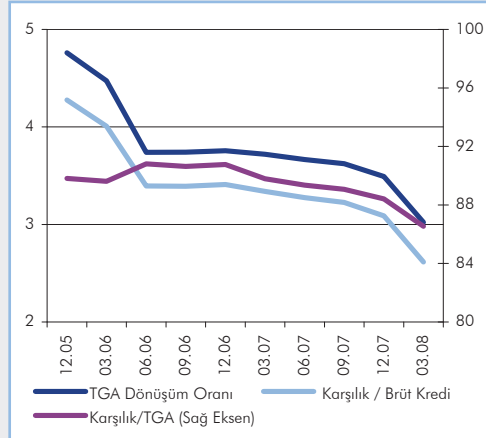
Tablo III.5. Toplam TGA'ların Dağılımı (Milyon YTL)¹

	2005	2006	2007	03.08
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	813	1.149	1.356	1.423
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	775	820	1.634	1.822
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	5.907	6.212	6.837	6.221
Toplam TGA	7.495	8.182	9.827	9.465

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) İller Bankası hariçtir.

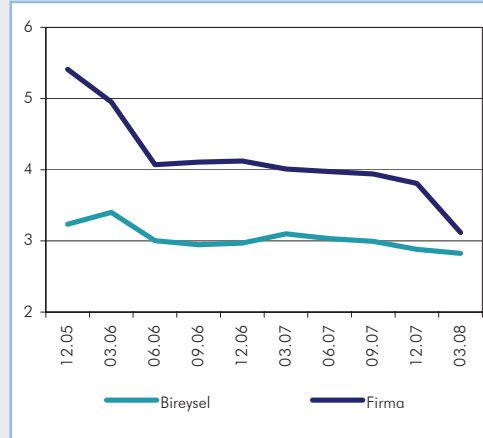
Tahsili gecikmiş alacakların dağılımı incelendiğinde tüm dönemlerde zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacakların toplam donuk alacaklar içerisinde en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, tahsili şüpheli krediler ve diğer alacakların payı bir önceki yıl sonunda yüzde 10 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 16,7'ye, Mart 2008 döneminde de yüzde 19,2'ye yükselmiştir (Tablo III.5).

Grafik III.11. Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Grafik III.12. Bireysel¹ ve Firma Kredilerinin² TGA'ya Dönüşüm Oranı (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Bireysel Krediler=Tüketici Kredileri + Kredi Kartları
(2) Firma Kredileri=Toplam Krediler - Bireysel Krediler

2007 yılında tahsili gecikmiş alacak tutarı artarken, TGA dönüşüm oranının⁹ gerilediği görülmektedir. Tahsili gecikmiş alacaklar için ayrılan karşılıkların söz konusu alacaklara oranı, 2006 yılı sonunda yüzde 90,8 düzeyindeyken, 2008 yılı Mart ayında yüzde 86,5'e gerilemiştir. Karşılıkların kredilere oranı da buna paralel bir seyir izlemiştir (Grafik III.11).

⁹ Tahsili Gecikmiş Alacak Dönüşüm Oranı= Brüt Tahsili Gecikmiş Alacak (TGA)/Brüt Krediler

Kutu 11.**Karşılıklara İlişkin Yönetmelik Değişikliği**

BDDK tarafından 6 Şubat 2008 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile daha önce standart nitelikli kredilerle aynı genel karşılık oranına sahip olan yakın izlemedeki kredilerin genel karşılık oranları yükseltilmiştir. Buna göre; bankalar, standart nitelikli nakdi kredileri toplamının yüzde 1’i ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde 2’si oranında, yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde 2’si ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde 4’ü oranında genel karşılık ayıracaktırlar.

Ekonomik kesimlere göre TGA gelişimi incelendiğinde, bireysel kredilerin TGA dönüşüm oranı yatay bir seyir izlerken firma kredilerinin TGA dönüşüm oranında bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu düşüş büyük ölçüde firma kredilerindeki artış ve bu kredilerin içindeki yabancı para kredilerin Türk lirası karşılıklarının artmasından kaynaklanmıştır (Grafik III.12).

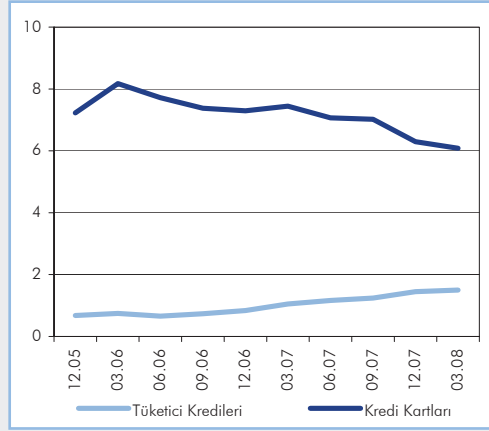
Tablo III.6.**Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Kredilerin TGA’ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı (%)**

	TGA Dönüşüm Oranı				Karşılık/TGA			
	2005	2006	2007	Son veri	2005	2006	2007	Son veri
Arjantin	5,2	3,4	2,9	Ekim	125,1	130,3	130,3	Ekim
Brezilya	4,2	4,1	3,1	Eylül	151,8	152,8	182,4	Eylül
Bulgaristan	2,2	2,2	2,2	Eylül	45,3	47,6	-	Eylül
Çek Cumhuriyeti	4,3	3,6	3	Eylül	63,2	58,5	56,4	Eylül
Hırvatistan	6,2	5,2	4,9	Eylül	60	61,5	58,9	Eylül
Macaristan	2,5	2,5	2,5	Haziran	54,4	53,9	55,9	Haziran
Letonya	0,7	0,4	0,4	Eylül	98,8	116,6	125,9	Eylül
Litvanya	0,6	1	0,9	Eylül	-	-	-	-
Polonya	7,7	3,5	3,1	Eylül	61,6	57,8	-	Eylül
Romanya	8,3	8,4	9,1	Eylül	31,4	32	36,9	Eylül
Rusya	3,2	2,6	2,6	Haziran	156,3	159,3	-	Eylül
İngiltere	1	0,9	-	Aralık	54	54,6	-	Aralık
ABD	0,7	0,8	1,1	Eylül	155	137,2	104,8	Eylül
Türkiye	3,9	3,2	3,6	Eylül	89,8	90,8	89,1	Eylül

Kaynak: IMF Global Financial Stability Report, Nisan 2008, BDDK-TCMB

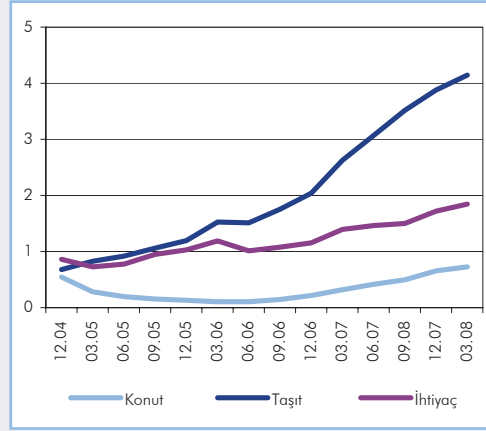
2007 yılında ülkemizde TGA dönüşüm oranı Romanya ve Hırvatistan’ın altında kalırken, diğer seçilmiş ülkelerin oranlarından daha yüksek seyretmiştir. Karşılık/TGA oranının ise Brezilya, Arjantin, Letonya dışındaki seçilmiş ülkelere daha yüksek seviyelerde bulunduğu görülmektedir (Tablo III.6).

Grafik III.13.
Bireysel Kredilerin TGA Dönüşüm Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Grafik III.14.
Tüketici Kredileri TGA Dönüşüm Oranı¹ (%)

Kaynak: TCMB

(1) İhtiyaç kredileri, konut ve taşıt kredisi dışında kalan diğer tüm tüketici kredilerini içermektedir.

2006 yılı başlarında yüzde 8 seviyesinin de üstünde olan kredi kartı TGA dönüşüm oranında, Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun yürürlüğe girmesini takiben başlayan düşüş eğilimi 2007 yılında da devam etmiştir. 2007 yılının son çeyreğinde bir bankanın kredi kartı TGA tutarlarını aktiften silmesi nedeniyle kredi kartlarının TGA dönüşüm oranında önemli bir azalış olmuştur. 2008 yılının ilk çeyreğinde de söz konusu azalış sürerek Mart 2008 itibarıyla kredi kartı TGA dönüşüm oranı yüzde 6,1 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.13).

Tüketici kredileri TGA dönüşüm oranının ise 2006 yılının ikinci yarısından itibaren artış eğiliminde olduğu ve 2006 yılı sonunda yüzde 0,8 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 1,4'e ve 2008 yılı Mart ayında yüzde 1,5'e yükseldiği görülmektedir (Grafik III.13). Tüketici kredilerine türleri itibarıyla bakıldığında, TGA dönüşüm oranının en yüksek olduğu grubun taşıt kredileri olduğu görülmektedir. Söz konusu oran, 2008 yılı Mart ayında da yüzde 4,1'e yükselmiştir. Konut kredilerinde ise TGA dönüşüm oranı 2008 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 0,7 olarak gerçekleşmiştir. İhtiyaç kredileri dönüşüm oranı ise 2008 Mart ayı itibarıyla yüzde 1,8'e yükselmiştir (Grafik III.14). İhtiyaç kredilerinin artış hızı yüksek olmasına rağmen bu kredilerin TGA tutarları da artış göstermektedir.

Tablo III.7.
Firma Kredilerinin Sektörel Bazda TGA Dönüşüm Oranları (%)¹

	2005	2006	2007	03.08
1 Toptan ve Perakende Tic., Komisyon., Motorlu Araç Servis Hizm.	3,9	2,3	3,3	3,4
2 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	3,4	1,3	1,2	1,2
3 Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	10,0	11,2	11,7	9,5
4 İnşaat	4,3	4,0	2,4	1,9
5 Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	3,8	3,8	4,7	3,7
6 Metal Ana San ve İşlenmiş Mad. Ürt.	2,7	0,9	1,1	0,7
7 Elektrik Gaz ve Su Kaynakları	0,2	0,2	0,1	0,1
8 Tarım, Avcılık, Ormancılık	3,4	3,1	3,2	3,5
9 Makine ve Teçhizat San.	5,0	2,1	2,1	1,6
10 Otel ve Restoranlar (Turizm)	3,1	2,4	2,4	1,8
10 Sektör Toplamı	4,4	3,1	3,2	2,9

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 44 üncü maddesinde bankalarca yapılan bildirimler esas alınarak hesaplanmış olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin YTL'nin (dahil) üzerinde olan firmalara, bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir. Ekim 2007 döneminden itibaren Tasfiye Olunacak Alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

Bankamız Risk Merkezi verilerine göre, 2008 yılı Mart ayı itibariyle “İnşaat”, “Makine ve Teçhizat Sanayii” ile “Otel ve Restoranlar (Turizm)” sektörlerinde kredilerin TGA’ya dönüşüm oranlarında azalış eğiliminin devam ettiği, buna karşın “Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri” ve “Tarım, Avcılık, Ormancılık” sektörlerinin TGA’ya dönüşüm oranlarında 2006 yılından bu yana artış yaşandığı gözlenmektedir (Tablo III.7).

Kutu 12.

Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşların Müşterilerinin Risk İşlemleri Hakkında Yönetmelik Değişikliği

Bankamız Risk Merkezi tarafından, 1211 sayılı Bankamız Kanunu’nun 44 üncü maddesi çerçevesinde sürdürülen Risk Santralizasyonuna dayalı uygulamalar, 20 Eylül 2007 tarih ve 26649 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan “Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşların Müşterilerinin Risk İşlemleri Hakkında Yönetmelik” ile yeniden düzenlenmiştir. Bankalar ve diğer mali kuruluşlar ile Ekim 2007 döneminden itibaren yapılan bilgi değişimi “Risk ve Protestolu Senet İşlemleri Genelgesi” nde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmekte olup, kredi limit ve risk bildirimlerinde, tasfiye olunacak alacakların tamamı tutarına bakılmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır. Dolayısıyla, Finansal İstikrar Raporunun önceki sayılarında yer alan firma kredilerinin temerrüde düşme oranlarına ilişkin veriler ile farklılık arz etmektedir.

Firmaların sektörel bazda, TGA hesaplarında izlenen kredi adedinin, toplam kredi adedine bölünmesi suretiyle hesaplanan temerrüde düşme oranlarının ortalaması, 2008 yılı Mart ayı itibariyle yüzde 7,2’ye yükselmiştir (Tablo III.8).

Seçilmiş 10 sektörün ortalama temerrüde düşme oranı, 2008 yılı Mart ayında yüzde 5,8’dir. Ayrıca, 2008 yılı Mart ayı itibariyle “Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri”, “Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi”, “Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi” ile “Tarım, Avcılık, Ormancılık” sektörleri temerrüde düşme oranları seçilmiş 10 sektör ortalamasının üzerindedir (Tablo III.8).

Tablo III.8.
Firma Kredilerinin Temerrüde Düşme Oranları (Adet, %) ^{1,2}

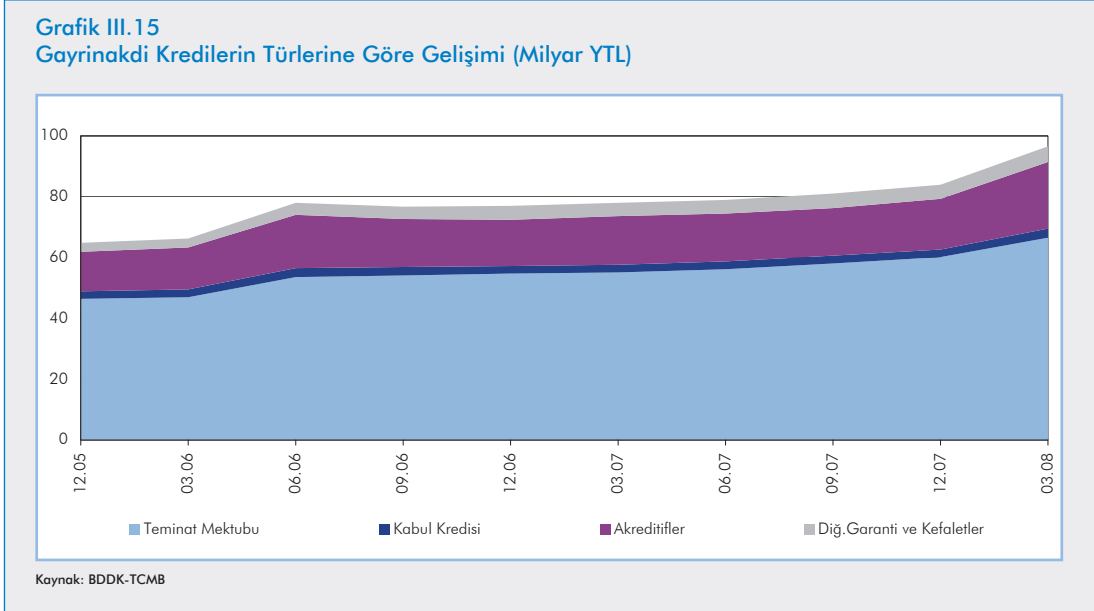
	10.07	12.07	03.08
1 Toptan ve Perakende Tic., Komisyunc., Motorlu Araç Servis Hizm.	14,2	12,2	12,2
2 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	2,4	2,5	2,9
3 Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	6,5	6,5	7,1
4 İnşaat	5,1	4,7	5,1
5 Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	5,9	5,9	6,4
6 Metal Ana San ve İşlenmiş Mad. Ürt.	2,7	2,8	3,2
7 Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	3,1	3,5	4,0
8 Tarım, Avcılık, Ormancılık	8,3	8,6	8,7
9 Makine ve Teçhizat San.	2,7	3,1	3,5
10 Otel ve Restoranlar (Turizm)	4,5	4,7	5,1
10 Sektör Toplamı	5,5	5,4	5,8
Reel Sektör Toplamı	5,9	6,1	7,2

Kaynak: TCMB

(1) Krediler, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 44 üncü maddesi çerçevesinde bankalarca yapılan bildirimler esas alınarak hesaplanmış olup, kredi limit veya riskleri toplamı 10 bin YTL’nin (dahil) üzerinde olan firmalara, bankalarca kullanılan kredileri (firmaların bankalar aracılığıyla yurt dışından sağladıkları krediler dahil) içermektedir, Ekim 2007 döneminden itibaren Tasfiye Olunacak Alacaklar herhangi bir limit olmaksızın firma bazında bildirim konusu yapılmaktadır.

(2) Finansal aracılık sektörü hariçtir.

III.1.3. Gayrinakdi Kredilerin Gelişimi

Bankaların gayrinakdi kredi ve yükümlülüklerinden oluşan bilanço dışı yükümlülüklerinin toplam bilanço büyüklüğüne oranı, 2006 yılı sonu itibarıyla yüzde 15,9 iken, 2007 yılı sonunda yüzde 14,9'a gerilemiş, 2008 yılı Mart ayı itibarıyla ise tekrar artarak yüzde 15,8 olarak gerçekleşmiştir.

Büyük ölçüde teminat mektupları ve akreditiflerden oluşan gayrinakdi kredilerin (Grafik III.15) nakdi kredilere oranı 2006 yılı sonu itibarıyla yüzde 35,4 iken, 2007 yılı sonu itibarıyla yüzde 29,8 ve 2008 Mart ayı itibarıyla de yüzde 30,8 olmuştur, 2008 yılı Mart ayında söz konusu kredilerin yüzde 64,5'i yabancı para cinsindedir.

III.1.4. Kredi Riski Senaryo Analizi

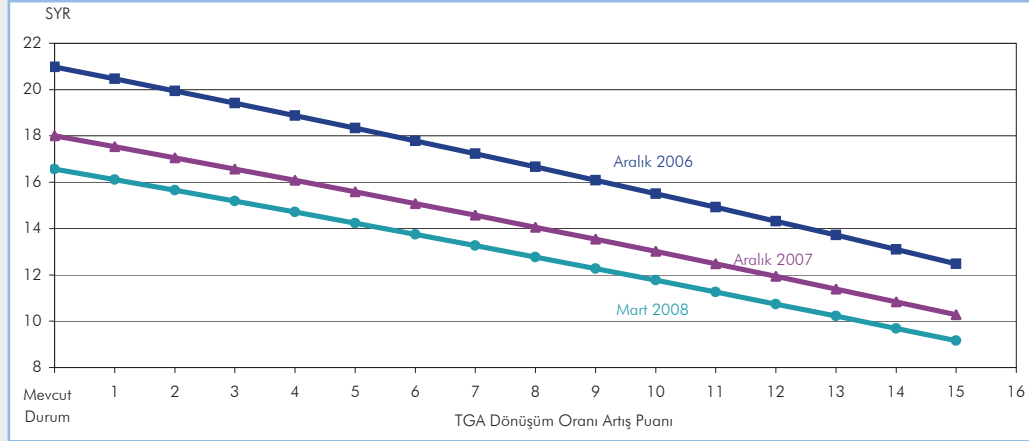
Bankacılık sektörünün maruz kalabileceği kredi riskini değerlendirmek amacıyla 2008 yılı Mart ayı itibarıyla bankaların TGA dönüşüm oranlarında meydana gelebilecek bir artış neticesinde SYR'lerinin nasıl etkileneceği incelenmiştir.

Bu çerçevede;

- i) Bankacılık sektörünün kredi tutarının artmadığı,
- ii) Şoklar sonucu oluşan TGA'ların bankaların mevcut donuk alacak sınıflamaları oranında dağıldığı, şok öncesi TGA'sı bulunmayan bankaların şok sonrası yeni oluşacak TGA'larının tahsil imkanı sınırlı krediler olarak sınıflandırılarak yüzde 20 karşılık ayrıldığı,
- iii) Şok sonrası oluşan yeni TGA'ların şok öncesi SYR hesaplamasında yüzde 100 risk ağırlıklı krediler arasında yer aldığı ve
- iv) Sektörün risk ağırlıklı aktif ve özkaynak toplamında şoklar haricinde bir değişiklik olmadığı

varsayımları altında senaryo analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ek karşılıklar hesaplanırken teminat tutarları dikkate alınmamıştır.

Grafik III.16.
Kredi Şoklarının Sektörün SYR'sine Etkileri (%)¹

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Birleşik Fon Bankası, İller Bankası ve kredi portföyü bulunmayan bankalar hariç tutulmuştur.

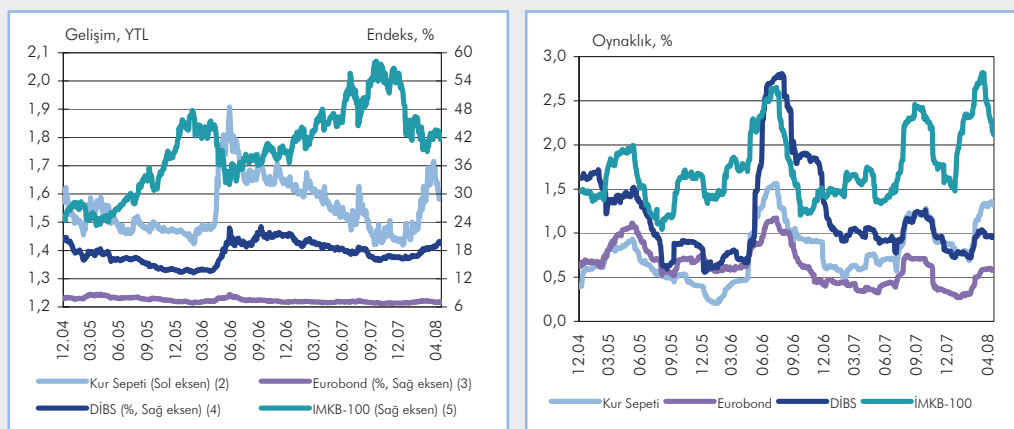
Uygulanan senaryo analizi ile 1-15 puanlık TGA dönüşüm oranı artış şoklarının bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik rasyosu üzerinde yaratacağı etkiler incelenmiştir. Buna göre, sektörün TGA dönüşüm oranına uygulanan 15 puanlık artış şoku Aralık 2006 itibarıyla sektörün SYR'sini yaklaşık 8,5 puan azaltırken, Mart 2008 itibarıyla yaklaşık 7,4 puan azaltmaktadır (Grafik III.16). Uygulanan azami şok sonucu sektörün SYR'si yasal sınır olan yüzde 8'in üzerinde kalmakla birlikte yüzde 9,2'ye düşerken, 10 puanın üzerindeki şoklarda sektörün SYR'sinin hedef rasyo olan yüzde 12'nin altına indiği görülmektedir.

III.2. Piyasa Riski ve Senaryo Analizleri

Faiz riski ve kur riskine ilişkin gelişmelerin banka bilançoları üzerindeki etkilerinin incelendiği bu bölümde, varsayım ve tarihsel verilere dayalı iki senaryonun etkileri analiz edilmiştir.

III.2.1. Piyasa Riski Gelişmeleri

Grafik III.17.
Döviz Kurları, Faiz Oranları ve Hisse Senedi Fiyatlarındaki Gelişmeler ve Oynaklıklar¹

Kaynak: TCMB

(1) Oynaklığın hesaplanmasında, ilgili piyasa enstrümanının günlük logaritmik getirisinin standart sapması (60 iş günlük hareketli ortalama) esas alınmıştır.

(2) Kur sepeti, yüzde 50 ABD doları ve yüzde 50 Euro'dan oluşmaktadır.

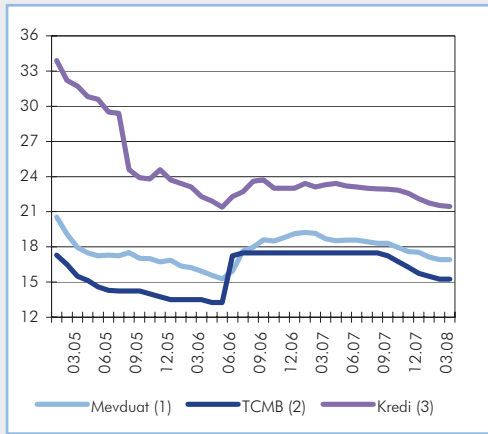
(3) 2030 vadeli ABD doları cinsinden Eurobond faiz oranı esas alınmıştır.

(4) İkincil piyasada en yüksek işlem hacmine sahip DİBS'in faiz oranı esas alınmıştır.

(5) İMKB-100 endeksi 1.000'e bölünerek hesaplanmıştır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmaların diğer gelişmekte olan ülkelere paralel olarak ülkemiz finansal piyasalarında da etkisi görülmüştür. 2008 yılı Şubat ayından itibaren İMKB endeksi düşmeye başlamış, DİBS faizleri yükselmiş, YTL değer kaybetme eğilimine girmiştir. Buna paralel olarak, finansal piyasalardaki oynaklık artmıştır. Nisan ayının ikinci yarısından sonra ise Türk parası yeniden değer kazanmaya başlamış, İMKB endeksi oynaklığında nispeten düşüş gözlenmiştir (Grafik III.17).

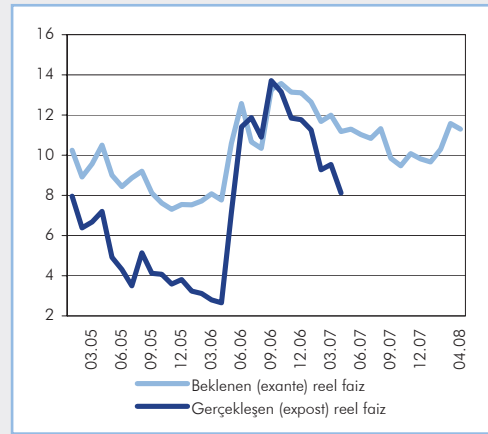
Grafik III.18.
Faiz Oranları (%)

Kaynak: İMKB, TCMB

- (1) Bankacılık sektörü ağırlıklanmış 3 ay vadeli "stok YTL mevduat" faiz oranı.
(2) TCMB gecelik (O/N) borç alma faiz oranı.
(3) Bankacılık sektörü ağırlıklanmış "stok YTL kredi" faiz oranı.

Grafik III.19.
Beklenen¹ ve Gerçekleşen²
DİBS Reel Faizleri (%)

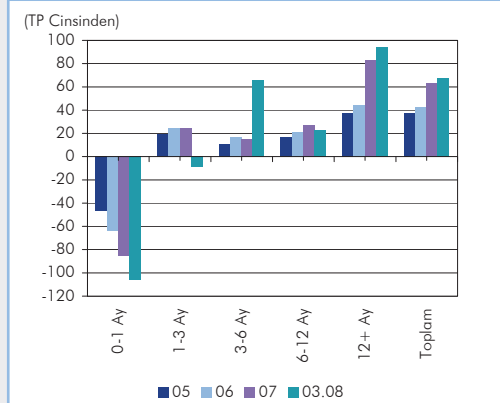
Kaynak: TCMB, İMKB ve TÜİK verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

- (1) Beklenen reel faiz oranı = $\frac{(1 + \text{nominal faiz oranı}) / (1 + \text{beklenen enflasyon oranı}) - 1}{100}$ (2) Gerçekleşen reel faiz oranı = $\frac{(1 + 1 \text{ yıl önceki nominal faiz oranı}) / (1 + \text{gerçekleşen enflasyon oranı}) - 1}{100}$ Beklenen enflasyon oranı olarak, Merkez Bankasının yayımladığı aylık Beklenti Anketinde yer alan yıllık beklenen TÜFE rakamları alınmıştır.

2007 yılı Eylül ayı ile 2008 yılı Şubat ayı arasında politika faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak mevduat ve kredi faiz oranları düşüş göstermiş ancak uluslararası piyasalardaki gelişmelere paralel olarak Mart ayından itibaren artmaya başlamıştır (Grafik III.18).

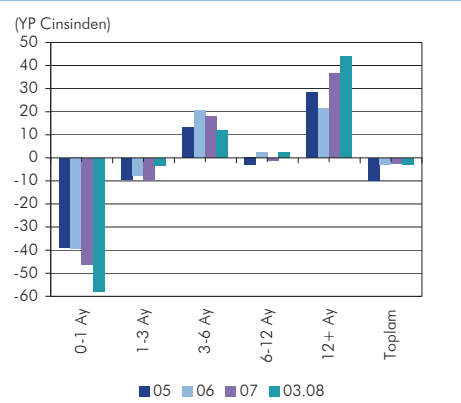
2007 yılı sonunda yüzde 9,8 olan beklenen reel faiz oranı 2008 yılı Nisan ayı itibarıyla yüzde 11,3'e yükselmiştir (Grafik III.19).

Grafik III.20. Bankacılık Sektörünün Faize Duyarlı Açık (Fazla) Gelişimi (Milyar YTL)^{1,2}

Kaynak: TCMB-BDDK

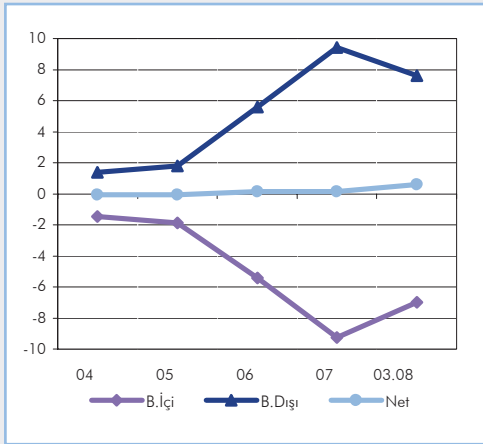
- (1) Yeniden fiyatlama dönemine kalan gün sayısı esas alınmıştır.
(2) TMSF bankası hariç tutulmuştur.

Bankacılık sektörünün yeniden fiyatlama dönemine kalan gün sayısına göre, Türk parası ve yabancı para cinsinden faize duyarlı açıklarının, önceki dönemlerde olduğu gibi 0-1 ay vadede yoğunlaştığı görülmektedir (Grafik III.20).

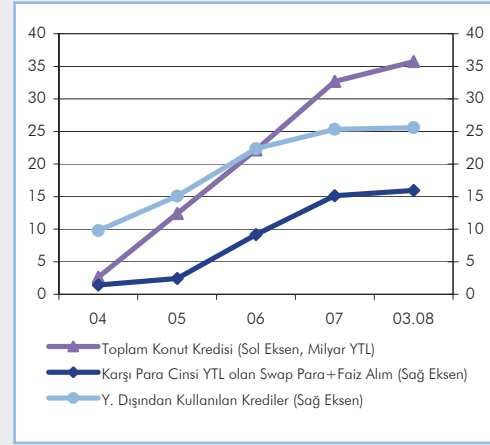
1-3 ay vade diliminde ise 2007 yılı sonu itibarıyla sektörün Türk parası cinsinden faize duyarlı fazlası, Mart 2008 döneminde pozisyon açığına dönüşmüştür. Toplamda ise Türk parası cinsinden faize duyarlı pozisyon fazla iken, yabancı parada açıktır (Grafik III.20).

Grafik III.21. Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi¹
(Milyar ABD doları)

Kaynak: BDDK
(1) Katılım Bankaları dahildir.

Grafik III.22. Konut Kredilerinin Finansmanı ve Swap İşlemleri (%)^{1,2,3}
(Milyar YTL, Milyar ABD doları)

Kaynak: BDDK-TCMB
(1) "Y. Dışından Kullanılan Krediler" sendikasyon ve sekürütizasyon kredilerini içermektedir.
(2) "Konut Kredisi" kullandıran bankalar dikkate alınmıştır.
(3) Katılım Bankaları hariçtir.

Bankacılık sektörünün yabancı para net genel pozisyonu denk pozisyona yakın seyretmekle birlikte, bilanço içi pozisyonu açıktır (Grafik III.21).

Bankacılık sektörünün bilanço içinde yüksek açık pozisyon taşımasının temel sebebi, Türk parası cinsinden kredilerin yabancı para kaynaklarla fonlanmasıdır. Bankalar yurt dışından sağladıkları uzun vadeli yabancı para kredilerin bir kısmını swap işlemleri ile Türk parasına dönüştürmekte ve uzun vadeli konut kredisi kullanılmaktadır (Grafik III.22).

Bilanço içi açık pozisyonunu bilanço dışı pozisyon fazlasıyla dengeleyen bankacılık sektörünün, karşı para kodu YTL olan (YTL/döviz olarak yapılan) seçilmiş türev varlıkları toplamı 2008 yılı Mart ayı itibarıyla yaklaşık 40,3 milyar ABD doları olup, bunun 35,4 milyar ABD dolarlık kısmı mali sektör kuruluşlarıyla yapılmıştır.

III.2.2. Senaryo Analizleri

III.2.2.1. Faiz ve Kur Artışları

Bu bölümde, faiz ve kur artışlarının birbirinden bağımsız olarak gerçekleşmeleri durumunda, bankacılık sektörüne ayrı ayrı ve toplam etkileri iki farklı senaryo altında incelenmiştir.

Senaryo A'da, Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybettiği, Türk parası cinsinden faizlerin 6 puan, yabancı para cinsinden faizlerin 5 puan birden arttığı ve Eurobond fiyatlarının yüzde 5 azaldığı durum incelenmektedir.

Senaryo B'de ise Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybettiği, faiz artışlarının 2006 yılı Mayıs ve Haziran aylarında piyasalarda yaşanan faiz dalgalanmalarından yaklaşık 2 kat yüksek gerçekleştiği ve Eurobond fiyatlarının yüzde 5 azaldığı durum ele alınmıştır¹⁰.

Tablo III.9. Faiz ve Kur Artış Senaryoları

	SENARYO A	SENARYO B
A. Kur Artışı	Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybetmesi	Türk parasının diğer para birimlerine karşı yüzde 30 değer kaybetmesi
B. Faiz Artışı - TP	0-1 ve 1-3 ay vadeli faize duyarlı Türk parası aktif ve pasiflerin 6 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması	Faize duyarlı Türk parası aktif ve pasiflerin 0-1 ay vadede 9 puan; 1-3 ay vadede 8 puan; ve 3-6 ay vadede 11 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması
C. Faiz Artışı - YP	0-1 ve 1-3 ay vadeli faize duyarlı yabancı para aktif ve pasiflerin 5 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması	Faize duyarlı yabancı para aktif ve pasiflerin 0-1 ay vadede 1,1 puan; 1-3 ay vadede 0,7 puan; ve 3-6 ay vadede 1,1 puan yüksekte yeniden fiyatlandırılması
D. TP Ticari Portföy ¹	Ticari portföyde yer alan iskontolu Türk parası cinsinden menkul kıymetlerin piyasa faiz oranlarının 6 puan artması	Ticari portföyde yer alan iskontolu Türk parası cinsinden menkul kıymetlerin piyasa faiz oranlarının 0-1 ay vadede 9 puan; 1-3 ay vadede 8 puan; ve 3-6 ay ve üzeri vadede 11 puan artması
E. Eurobond Portföyü	Ticari portföyde yer alan Eurobondların fiyatlarının yüzde 5 değer kaybetmesi	Ticari portföyde yer alan Eurobondların fiyatlarının yüzde 5 değer kaybetmesi

Kaynak: TCMB

(1) Ticari portföy, gerçeğe uygun değer farkı kar/zarara yansıtılan menkul değerler ile satılmaya hazır menkul değerlerden oluşmaktadır.

Döviz kuru artışlarının sektöre etkileri hesaplanırken bankaların YPNGP verileri kullanılmış, faiz artışlarının sektöre olan etkilerinin hesaplanmasında ise standart yöntemin tamamlayıcısı olan ve Basel Bankacılık Komitesi'nin uygulanmasını önerdiği yeniden fiyatlandırma yöntemi uygulanmıştır. Bu çerçevede, bankaların yeniden fiyatlandırma dönemine göre 0-1, 1-3 ve 3-6 ay vade dilimlerindeki faize duyarlı aktifleri ve pasifleri arasındaki fark tutarları kullanılmıştır.

Yeniden fiyatlandırmaya dayalı senaryo analizlerinde,

- Bankaların varlık ve yükümlülüklerinin faiz duyarlılığının analiz dönemi boyunca değişmediği,
- Vadesiz mevduatların faize duyarlı olmadığı,
- Yeni kaynak giriş-çıkışının olmadığı ve
- Faiz artışlarının senaryo A'da 3 ay; senaryo B'de 6 ay süreceği, varsayılmıştır.

¹⁰ Mayıs-Haziran dalgalanmaları sonucu gerçekleşen faiz artışında DİBS faiz oranları esas alınmıştır.

Ayrıca, faiz artışlarının ticari portföyde yer alan Türk parası cinsinden iskontolu menkul kıymetler ve Eurobond portföyünde yaratacağı değer kayıpları da hesaplanmıştır.

Tablo III.10. Piyasa Riski Senaryo Analizi Sonuçları¹ (Milyon YTL)

	Senaryo A			Senaryo B		
	2006	2007	03.08	2006	2007	03.08
A. Kur Artışı						
a. Toplam	80,36	7,26	258,49	80,36	7,26	258,49
Kâr (Zarar) /Özkaynaklar (%)	0,16	0,01	0,36	0,16	0,01	0,36
b. Kâr Eden Bankalar	269,73	226,48	417,30	269,73	226,48	417,30
c. Zarar Eden Bankalar	-189,37	-219,21	-158,80	-189,37	-219,21	-158,80
Zarar Ed. Bank. Zarar Top./Özk. (%)	-1,41	-0,09	-0,13	-1,41	-0,09	-0,13
B. Faiz Artışı						
a. TP	-172,20	-466,29	-1.236,61	258,30	-725,14	-103,98
b. YP	-290,24	-425,69	-485,31	-1,97	-71,39	-145,79
Faiz Artışı Kaynaklı Kâr (Zarar) (a+b)	-462,44	-891,98	-1.721,92	256,33	-796,54	-249,77
Faiz Artışı Kaynaklı Kâr (Zarar)/ Özk. (%)	-0,89	-1,33	-2,43	0,49	-1,18	-0,35
C. TP Ticari Portföyü						
Faiz Artışı Kaynaklı Değer Azalışı	-1.549,42	-2.342,07	-2.569,87	-2.701,65	-4.058,21	-4.442,79
Faiz Artışı Kay. Değ. Azalışı/Özk. (%)	-3,00	-3,49	-3,63	-5,23	-6,04	-6,29
D. Eurobond Portföyü						
Değer Azalışı	-631,58	-695,99	-831,84	-631,58	-695,99	-831,84
Değer Azalışı/Özkaynak (%)	-1,22	-1,03	-1,17	-1,22	-1,03	-1,17
E. Toplam						
Kâr (Zarar)	-2.563,09	-3.922,78	-4.865,15	-2.996,54	-5.543,49	-5.265,91
Kâr (Zarar)/Özkaynak (%)	-4,96	-5,84	-6,88	-5,90	-8,26	-7,45
Sektörün Mevcut SYR'si (%)	19,78	17,44	16,01	19,78	17,44	16,01
Senaryo son. sektörün yeni SYR'si ² (%)	18,80	16,42	14,90	18,63	16,00	14,81

Kaynak: TCMB

(1) Birleşik Fon Bankası ile T. Kalkınma Bankası, İller Bankası ve Eximbank hariçtir.

(2) Senaryolar kapsamında verilen şoklar sonucu gerçekleşen kâr (zarar)'ın yalnızca sermayeyi etkilediği, risk ağırlıklı aktifler üzerinde etkisi olmadığı varsayılmıştır.

III.2.2.1.1. Kur Artışı

2008 yılı Mart ayı itibariyle, kur artış şoku sonucunda bankacılık sektörü pozisyon fazlasına bağlı olarak kar yazmaktadır. Şok sonucu pozisyon açıklarına bağlı olarak zarar eden bankaların zarar tutarının özkaynakları içindeki payında ise 2007 yılı sonuna kıyasla önemli bir değişiklik olmamaktadır (Tablo III.10).

III.2.2.1.2. Faiz Artışı ve Değer Azalışı

i) 2008 yılı Mart ayı itibariyle Senaryo A ve Senaryo B sonucunda TP cinsinden faiz gelirlerinde azalış meydana gelmektedir. Senaryo A sonucunda faiz gelirlerinde meydana gelen

azalış, 0-1 ay vade dilimindeki pozisyon açığındaki artışa ve 1-3 ay vade dilimindeki pozisyon fazlasının azalışa dönüşmesine bağlı olarak, 2007 yılı sonuna kıyasla oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Şokun 6 ay süreceği varsayımına dayanan Senaryo B'de ise 3-6 ay vade dilimindeki pozisyon fazlasındaki önemli artış, şok sonucu meydana gelen faiz gelirlerindeki azalışın 2007'ye kıyasla daha düşük olmasına neden olmuştur.

Yabancı parada ise şok sonucu her iki senaryoda da faiz gelirlerinde azalış meydana gelmektedir. Söz konusu azalışın düzeyi, Senaryo A sonucunda 2007 yılı sonuna kıyasla önemli bir değişiklik göstermezken, Senaryo B sonucunda 3-6 ay vade dilimindeki pozisyon fazlasındaki azalışa bağlı olarak artmaktadır.

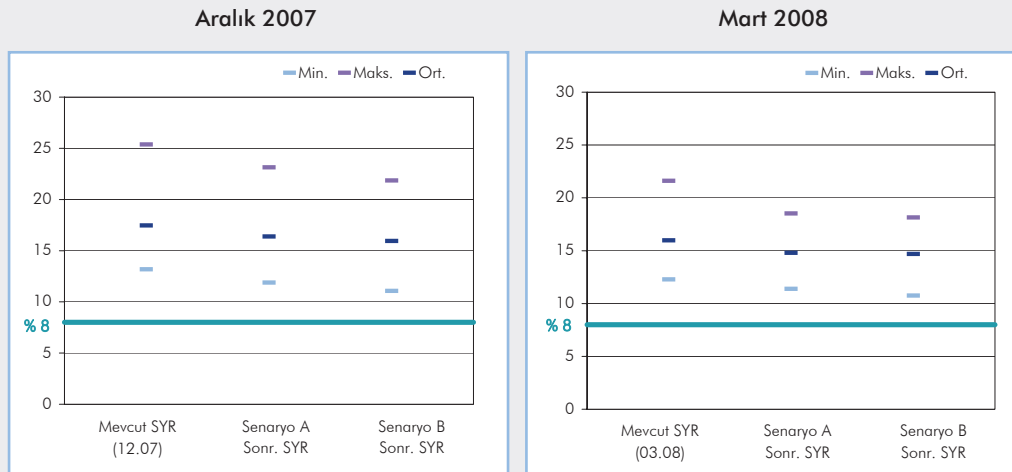
2008 yılı Mart ayı itibarıyla faiz artış şoklarının toplam etkisinin özkaynaklara oranı ise Senaryo A'da, faiz gelirlerindeki azalışın daha yüksek düzeyde gerçekleşmesine bağlı olarak artmakta, Senaryo B'de ise daha düşük olmasına bağlı olarak azalmaktadır.

ii) Faiz artışlarının Türk parası cinsinden iskontolu menkul kıymetlerin piyasa değerinde oluşturacağı kayıplar, 2008 yılı Mart ayında bir miktar artarken, söz konusu kayıpların özkaynaklara oranında özellikle Senaryo A sonucunda önemli bir değişiklik gerçekleşmemektedir.

iii) Eurobond portföyünde doğacak değer kayıpları, 2007 yılı sonu ile karşılaştırıldığında artmaktadır.

Sonuç olarak 2008 yılı Mart ayı itibarıyla, Senaryo A sonucu ortaya çıkan kayıplar 2007 yılı sonuna kıyasla artarken, Senaryo B sonucu azalmaktadır. Her iki senaryo sonucunda da sektörün sermaye yeterliliği rasyosunda yaklaşık 1 puanlık düşüş gerçekleşmektedir.

Grafik III.23.
Senaryoların Banka Bazında Etkisi (İlk 10 Banka)¹

1) Analize aktif paylarına göre bankacılık sektörünün ilk 10 bankası dahil edilmiştir.

A ve B senaryolarının, aktif paylarına göre ilk 10 bankanın SYR'leri üzerindeki etkileri incelendiğinde, maksimum, minimum ve ortalama SYR'lerin yasal sınırın üzerinde kalmakla birlikte 2007 yıl sonuna kıyasla daha düşük gerçekleştikleri görülmektedir.

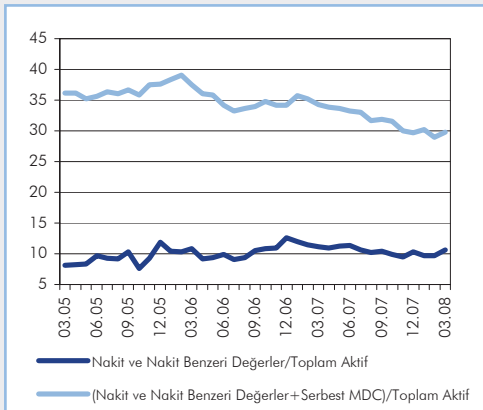

III.3. Likidite Riski¹¹

Bankacılık sektöründe nakit ve nakit benzeri değerlerden oluşan likit varlıkların toplam varlıklara oranı, 2007 yılı başından bu yana genelde azalış eğilimi sergileyerek, yüzde 10 seviyelerinde sürdürülmüş, 2008 yılı Mart dönemi itibariyle özellikle bankalardan alacaklar kaleminde izlenen artışla hafif bir ivme kazanarak, yüzde 10,6 olarak gerçekleşmiştir.

Teminata veya repoya konu olmayan serbest menkul değerlerin dikkate alınması durumunda da oranın azalış yönünde bir seyir izlediği, 2008 yılı Mart ayı itibariyle ise bankalardan alacaklar ve serbest menkul değerlerdeki artışa bağlı olarak sınırlı bir artışla, yüzde 29,8 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Grafik III.24).

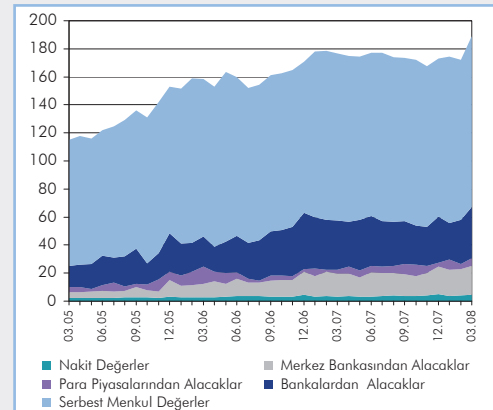
Grafik III.24.
Temel Likidite Göstergeleri (%)^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Nakit ve Nakit Benzeri Değerler=Nakit Değerler + TCMB'den Alacaklar + Para Piyasalarından Alacaklar + Bankalardan Alacaklar.
(2) Serbest MDC=Teminata ve Repo İşlemine Konu Olmayan Menkul Değerler Toplamı.

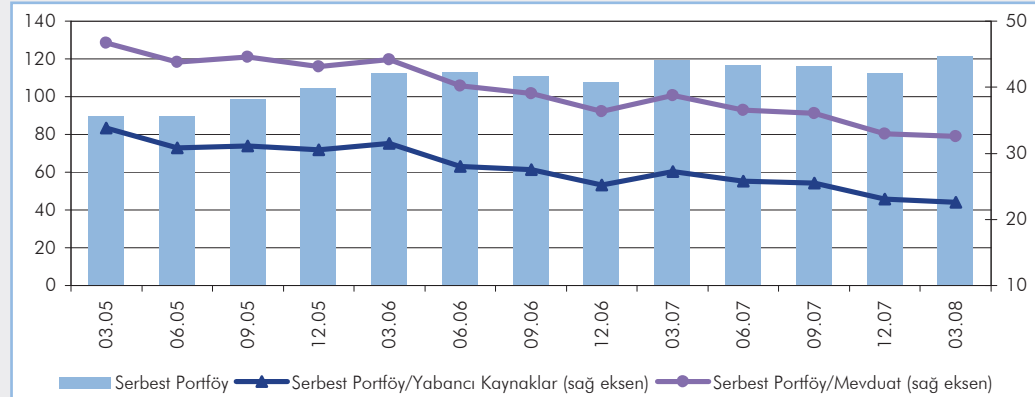
Grafik III.25.
Likit Aktiflerin Dağılımı (Milyar YTL)

Kaynak: BDDK-TCMB

Nakit ve nakit benzeri değerler arasında en büyük paya bankalardan alacaklar kalemi sahiptir (Grafik III.25). 2008 yılı Mart ayı itibariyle en belirgin gelişme bankalardan alacaklar kaleminin ve serbest menkul değerler portföyünün gösterdiği artıştır.

Grafik III.26.
Teminatların Yükümlülükleri Karşılama Oranı¹ (Milyar YTL, %)

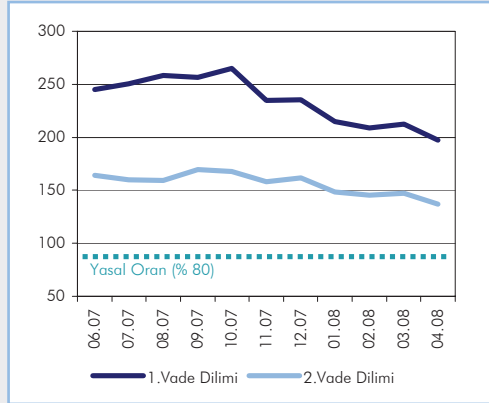
Kaynak: TCMB-BDDK

(1) Bu hesaplama katılmayan bankaları dahil edilmemiştir.

¹¹ Bu bölümde yapılan değerlendirmelere katılmayan bankaları da dahil edilmemiştir.

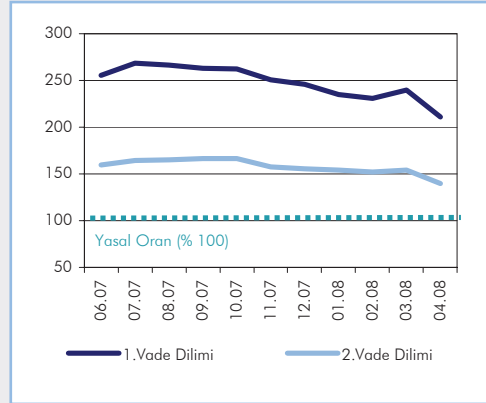
Geçici bir likidite sıkışıklığı durumunda, Merkez Bankası tarafından bankalara likidite temini için kabul edilebilecek teminatlar arasında yer alan serbest menkul değerlerin yabancı kaynaklara oranının 2008 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 22,6 seviyesinde olduğu görülmektedir. Serbest portföy/mevduat oranı ise aynı tarih itibarıyla yüzde 32,6 olarak gerçekleşmiştir (Grafik III.26). Her iki oran da yılsonundan bu yana aynı seviyeyi korumaktadır.

Grafik III.27.
YP Likidite Yeterlilik Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

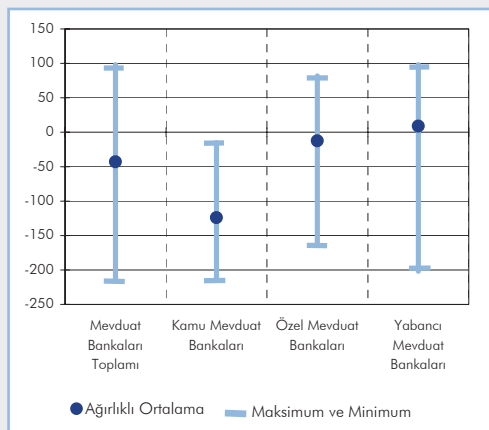
Grafik III.28.
Toplam Likidite Yeterlilik Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'e göre hesaplanan bankacılık sektörünün likidite yeterlilik oranları, 1. ve 2. vade dilimleri¹² için hem toplam hem yabancı parada, 2007 yılının son çeyreğinden bu yana düşüş eğilimine girmesine rağmen yasal oranların¹³ oldukça üstünde seyretmektedir (Grafik III.27 ve Grafik III.28). Söz konusu oranlarda 2008 yılı Nisan ayında görülen kırıma, esas itibarıyla 5 Nisan 2008 tarihinde mevzuatta yapılan değişikliktir kaynaklanmaktadır. (Kutu 13)

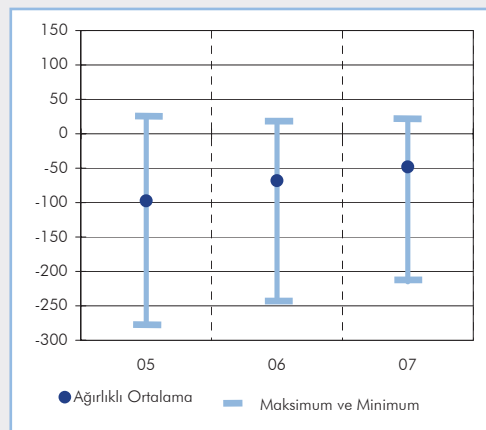
Grafik III.29.
Fonlama Fazlası (Açığı) (%)^{1,2}

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Fonlama Açığı = (Müşteri Kredileri-Mevduatları) /Müşteri Kredileri
(2) TMSF bünyesindeki banka dahil edilmemiştir.

Grafik III.30.
Aktif Büyüklüklerine Göre İlk 10 Bankanın
Fonlama Fazlası (Açığı) (%)

Kaynak: BDDK-TCMB

¹² Varlık ve yükümlülüklerden vadeye kalan süresi 0 ile 7 gün arasında olanlar 1. vade dilimini, 0 ile 31 gün arasında olanlar ise 2. vade dilimini oluşturmaktadır.

¹³ Bu oranlar, her iki vade diliminde, toplam likidite için yüzde 100, YP likidite için yüzde 80 olarak belirlenmiştir.

2007 yılı sonu itibarıyla, mevduat bankalarının mali kesim dışına kullandırılan toplam krediler, mali kesim dışına ait toplam mevduatlardan tutar olarak düşük seviyede olduğundan bu bankaların "fonlama fazlası" bulunmakla birlikte, bankalar arasında bu durum farklılık göstermektedir. Banka grupları itibarıyla incelediğimizde, kamu mevduat bankalarının yapısı gereği fonlama fazlası olduğu ve farklılığın nispeten daha düşük olduğu görülmektedir (Grafik III.29). Yabancı mevduat bankaları grubunda ise bazı bankalar oynaklığı nispeten yüksek olan bankalararası fonlara daha bağımlıdır ve dolayısıyla grubun fonlama açığı oluşmaktadır. Aktif büyüklüklerine göre ilk 10 banka incelendiğinde ise bankalar arasındaki farklılaşmanın 2007 yılı itibarıyla azaldığı dikkat çekmektedir (Grafik III.30).

Kutu 13.

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Yapılan Değişiklikler

Bankaların nakit çıkışlarını tam ve zamanında karşılayacak seviyede nakit mevcuduna ve nakit akışına sahip olmalarını ve likidite riskinin daha etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla BDDK tarafından yürürlüğe konan yönetmelikte 5 Nisan 2008 tarihinde bir değişiklik yapılmıştır.

Değişiklik ile likit varlıklar içinde yer alan borçlu cari hesap niteliğindeki kredilerin anapara tutarlarının vadesine bakılmaksızın stok değerleri üzerinden dikkate alınma oranı yüzde 90'dan yüzde 45'e düşürülmüş olup, bu düzenleme rasyoların aşağı yönlü hareketinde etkili olmuştur. Diğer etkiler hariç, yapılan değişiklik nedeniyle rasyoların, 25 Nisan 2008 haftası verileri esas alındığında toplam için 1. vadede yüzde 8, 2. vadede ise yüzde 7 azaldığı belirlenmiştir.

Getirilen bir diğer yenilik, stok değerler ile yüzde yüz dikkate alınma oranı üzerinden hesaplanan yeni bir rasyoya yöneliktir. Buna göre; vadelerine bakılmaksızın stok değerleri üzerinden günlük olarak hesaplanacak seçilmiş aktif kalemler toplamının, seçilmiş pasif kalemler toplamına oranının haftalık basit aritmetik ortalamasının yüzde yediden az olmaması gerekmektedir. Ancak, bu oranın ilk 3 ay için en az yüzde beş, ikinci üç ay için ise en az yüzde altı olarak uygulanması öngörülmüştür. Bu düzenleme kapsamında hesaplanmış olan söz konusu oran, 25 Nisan 2008 haftasında sektör için yüzde 10,1 olarak gerçekleşmiştir.

III.4. Finansal Sağlamlık Endeksi

Finansal Sağlamlık Endeksi (FSE), bankacılık sektörünün finansal yapısının sağlamlığının ne yönde hareket ettiğine ilişkin bir "bileşik gösterge" oluşturmak amacıyla hesaplanmaktadır. Endeksin oluşturulmasında; aktif kalitesi, likidite, kur riski, faiz riski, kârlılık ve sermaye yeterliliği endeksleri olmak üzere altı alt gösterge kullanılmıştır. Her bir alt gösterge altında ise bankacılık sektörünün risklerini ve kırılma noktalarını yansıtacak rasyolar seçilerek, bunlar belli ağırlıklar çerçevesinde endeksi oluşturmuştur (Tablo III.11).

Tablo III.11 Finansal Sağlamlık Endeksi Değişkenleri

	Finansal Sağlamlık Göstergeleri	Endekse Etkinin Yönü	Ağırlık
Aktif Kalitesi	Brüt Takipteki Alacaklar / Brüt Kredi	negatif	0,33
	Net Takipteki Alacaklar / Özkaynaklar	negatif	0,33
	Duran Aktifler / Toplam Aktifler ¹	negatif	0,33
Likidite	Likit Aktif / ToplamAktif ²	pozitif	1,00
Kur Riski	Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu / Özkaynaklar ³	negatif	0,50
	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu / Özkaynaklar ⁴	negatif	0,50
Faiz Riski	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Aktifler - 1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar ⁵	negatif	0,50
	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Aktifler - 1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar ⁵	negatif	0,50
Kârlılık	Net Kâr / Toplam Aktif	pozitif	0,50
	Net Kâr / Özkaynaklar	pozitif	0,50
Sermaye Yeterliliği	Serbest Sermaye / Toplam Aktif ⁶	pozitif	0,50
	Sermaye Yeterliliği Rasyosu	pozitif	0,50

(1) Duran Aktifler; iştirak, bağlı ortaklık, elden çıkarılacak kıymetler, sabit kıymetler ve net takipteki alacaklar toplamından oluşmaktadır.

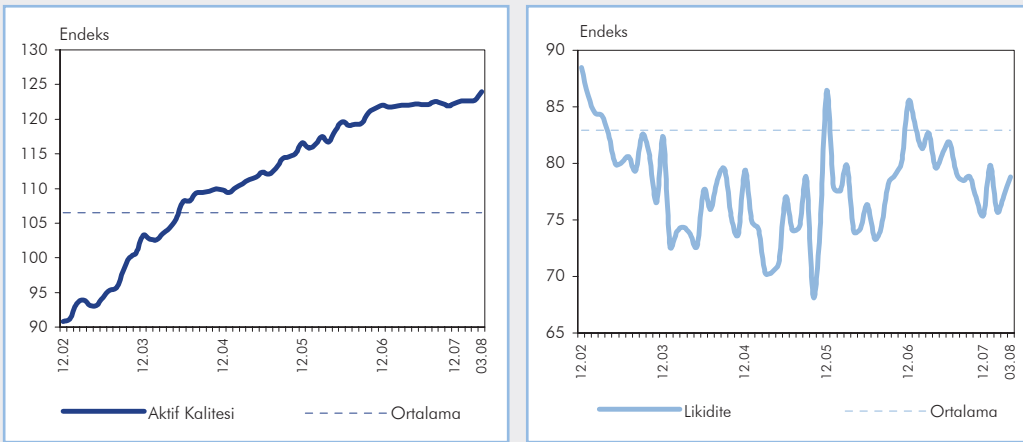
(2) Likit Aktifler; nakit değerler, Merkez Bankası, piyasalar, bankalar ve ters repo işlemlerinden alacaklar toplamından oluşmaktadır.

(3) Özkaynaklar, yasal özkaynak tanımı olup, bilançonun pasifinde yer alan özkaynak tanımından farklıdır. Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(4) Bilanço içi yabancı para pozisyonu ile bilanço dışı kalemlerin toplanması ile yabancı para net genel pozisyonu elde edilmektedir. Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(5) Hesaplama mutlak değer olarak yapılmıştır.

(6) Serbest sermaye, özkaynak tutarından duran aktiflerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır.

Grafik III.31. Finansal Sağlamlık Alt Endeksleri¹ (1999=100)

FSE'yi oluşturan alt endeksler incelendiğinde (Grafik III.31);

i. Aktif Kalitesi Endeksi: 2007 yılı sonunda 122,7 olan aktif kalitesi endeksi, 2008 yılı Mart ayında esas olarak takibe dönüşüm oranındaki iyileşme nedeniyle, 124'e yükselmiştir.

ii. Likidite Endeksi: 2007 yılı sonunda 79,8 olan likidite endeksi, likit aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payındaki kısıtlı düşüş nedeniyle 2008 yılı Mart ayında 78,8 olarak gerçekleşmiştir.

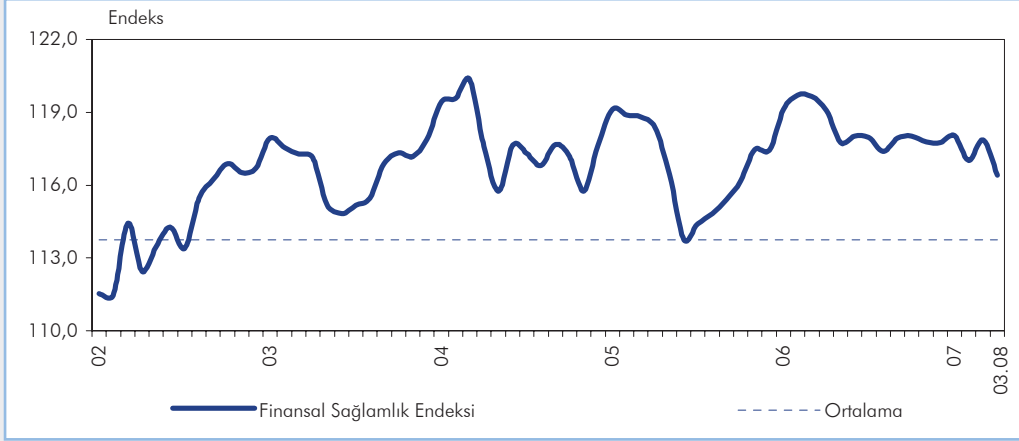
iii. Kur Riski Endeksi: 2007 yılı sonunda 125,6 olan kur riski endeksi, 2008 yılı Mart ayında 126,1'e yükselmiştir. Bankacılık sektörünün açık pozisyonunun sınırlı olması nedeniyle kur riski endeksi istikrarlı bir seyir izlemektedir.

iv. Faiz Riski Endeksi: 2007 yılı Aralık ayında 127,3 olan faiz riski endeksi, 2008 yılı Mart ayında 121,4'e düşmüştür. Faiz riski endeksinin azalışında, Türk parası ve yabancı para cinsinden 1 aya kadar faize duyarlı aktiflerin, 1 aya kadar faize duyarlı pasifler arasındaki farkın özkaynaklara oranındaki artış etkili olmuştur.

v. Kârlılık Endeksi: 2007 yılı sonunda 107,8 olarak gerçekleşen endeks, bankacılık sektörünün aktif kârlılığının azalmasına bağlı olarak 2008 yılı Mart ayında 107,5'e gerilemiştir.

vi. Sermaye Yeterliliği Endeksi: 2007 yıl sonu itibariyle 145 olan endeks, kredilerdeki artışın yanı sıra Ocak ayından itibaren uygulamaya giren geçici ve kesin teminat mektuplarıyla akreditiflerin risk ağırlığının değişmesine bağlı olarak 2008 yılı Mart ayında 140,7'ye gerilemiştir.

Grafik III.32.
Finansal Sağlık Endeksi¹ (1999=100)

Kaynak: BDDK-TCMB

(1) Kullanılan ortalama, finansal sağlık endeksinin Aralık 1999 – Mart 2008 ortalamasıdır.

Bankacılık sektörünün sağlamlığının bir göstergesi olarak izlediğimiz Finansal Sağlık Endeksi, kârlılık, sermaye yeterliliği ve faiz riski endekslerindeki azalışa bağlı olarak 2008 yılı Mart ayında 116,4 seviyesine gerilemiştir.

IV. FİNANSAL ALTYAPI

Son yirmi yılda, hızlı teknolojik gelişim, kısıtlamaların azaltılması ve finansal piyasaların küreselleşmesi finansal faaliyetlerde artışa neden olmuş, artan finansal faaliyetler, yurtiçi ve sınır ötesi ödemelerin hacmindeki ve tutarındaki artışı beraberinde getirmiştir. Ödeme sistemlerindeki işlem sayısının ve tutarının artması, bu sistemlerin önemini gün geçtikçe artırmaktadır.

Bu kapsamda, güvenli ve etkin işleyen ulusal ödeme sistemlerinin varlığı, merkez bankalarının para politikası uygulamaları, finansal istikrar ve ekonominin gelişimi açısından son derece önem taşımaktadır.

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Ödeme ve Mutabakat Sistemleri Komitesi'nin (CPSS) "Merkez Bankalarının Ödeme ve Mutabakat Sistemleri Gözetimi" konulu raporunda kamu sektörünün müdahalesi olmadan güvenli ve etkin bir şekilde işleyen birçok ödeme ve mutabakat sistemi bulunduğu ancak, yetkili otoritelerin ödeme sistemlerinden kaynaklanacak sistemik riskleri azaltmak, katılımcılar arasında koordinasyon sağlamak ve bu sistemlere ilişkin tekellerin oluşmasını engellemek amacıyla söz konusu sistemleri kontrol altında tutmalarında fayda görüldüğü belirtilmektedir.

Bu bölümde Yeni Türk Lirası ödeme işlemlerinin bankalar arasındaki gerçek zamanlı mutabakatının yapıldığı Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi, menkul kıymet aktarım ve mutabakatının elektronik ortamda, kaydi ve gerçek zamanlı olarak yapıldığı Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi, çeklerin bankalar arasında hesaben tesviyesinin sağlandığı çek takası sistemi ve kartlı ödeme sistemindeki gelişmelere yer verilmiştir.

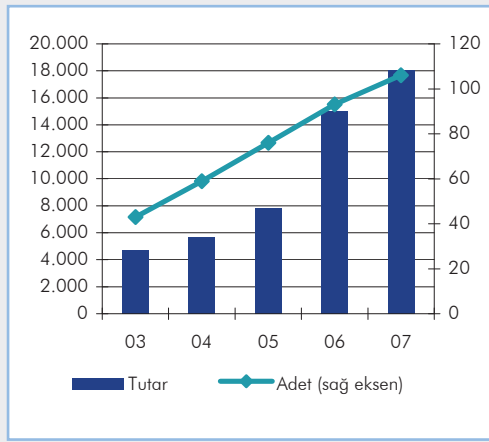
IV.1. Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi ve Elektronik Menkul Kıymet Transfer (EMKT) Sistemi

Merkez Bankası'nın sahibi ve işletim sorumlusu olduğu EFT sisteminin, Türkiye'deki yegane bankalararası büyük tutarlı ödeme sistemi olması, diğer ödeme sistemlerinin mutabakatının EFT aracılığıyla gerçekleşmesi ve sistemde gerçekleşen işlemlerin toplam tutarının çok yüksek olması nedeniyle sistemik öneme sahip bir ödeme sistemi olarak değerlendirilmektedir.

EFT sistemi ile bütünlük olarak çalışan EMKT sistemi, katılımcıların menkul kıymet aktarım ve mutabakatlarının yapılmasını sağlamaktadır. EMKT sisteminde işlemler teslimat ve ödemenin mutabakatının eş zamanlı olarak yapıldığı ödeme karşılığı teslimat (Delivery versus Payment-DvP) ilkesine göre gerçekleştirilmektedir.

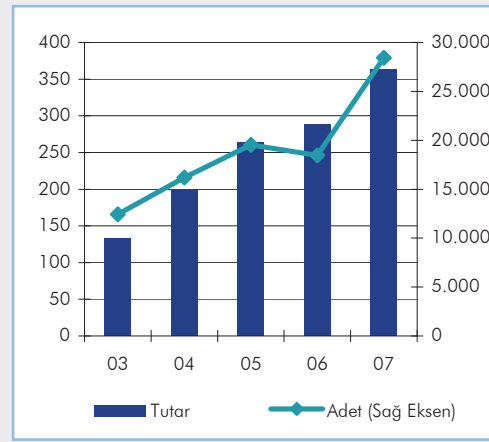
EFT ve EMKT sistemlerine “EFT-EMKT Sistemi İşletim Kuralları” uyarınca, sadece 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar katılabilmektedir.

Grafik IV.1
EFT İşlem Adet ve Tutarı
(Milyar YTL, Milyon Adet)

Kaynak: TCMB

Grafik IV.2
EMKT’de Gerçekleşen DvP¹ İşlem Adet ve Tutarı
(Milyar YTL, Adet)

Kaynak: TCMB
(1) DvP: Ödeme Karşılığı Teslimat (Delivery versus Payment)

EFT işlem tutarı, 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 19,9 artış göstererek 18.041 milyar YTL’ye ulaşmıştır. 2007 yılı içerisinde EFT’de gerçekleşen işlem adedi ise bir önceki yıla göre yüzde 13,9 artarak 106 milyon olmuştur (Grafik IV.1).

2007 yılında EMKT’de gerçekleşen ödeme karşılığı teslimat işlem tutarı yüzde 25,7, işlem adedi ise yüzde 54,1 artarak sırası ile 363 milyar YTL ve 28,4 bin olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.2).

EFT sisteminde gerçekleştirilecek işlemler için herhangi bir tutar sınırı bulunmaması nedeniyle sistemde hem küçük hem de büyük tutarlı ödemeler işlem görmektedir. Bundan dolayı, EFT işlem adedi birçok Avrupa ülkesinden yüksektir. 2007 yılında EFT sistemindeki 3.000 YTL’nin altındaki küçük tutarlı ödeme işlemlerinin toplam ödeme işlem adedine oranı yüzde 77 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, EFT işlem tutarının GSYH’ye oranı açısından bakıldığında, Türkiye’nin Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı, ancak bir önceki yıl GSYH’nin 12,1 katı olan EFT işlem tutarının 2006 yılında GSYH’nin 20 katına yükseldiği, 2007 yılında da artmaya devam ederek 21,1 katı olarak gerçekleştiği görülmektedir (Tablo IV.1). Türkiye’deki finansal piyasaların karşılaştırılan ülkelerdeki kadar gelişmiş olmaması EFT işlem tutarının ve bu tutarın GSYH’ye oranının diğer ülkelere göre düşük olmasının sebeplerinden biri olarak görülmektedir.

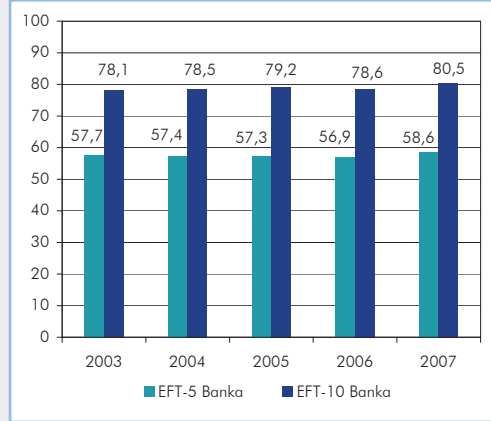
Tablo IV.1
Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat (RTGS) Gerçekleştiren Ödeme Sistemleri Ülke Karşılaştırması

Ülke – Ödeme Sisteminin Adı	2002	2003	2004	2005	2006
Belçika (ELLIPS)					
İşlem Adedi (Milyon)	1,7	1,8	1,8	1,8	1,7
İşlem Tutarı (Milyar USD)	12.573	15.307	18.233	21.448	24.373
İşlem Tutarı/GSYH	49,9	49,4	50,6	57,2	61,4
Fransa (TBF)					
İşlem Adedi (Milyon)	3,8	3,9	4,0	4,3	4,6
İşlem Tutarı (Milyar USD)	86.003	108.750	134.697	151.425	169.587
İşlem Tutarı/GSYH	58,9	60,4	65,3	71,0	75,4
Hollanda (TOP)					
İşlem Adedi (Milyon)	4,8	4,9	5,0	4,7	4,8
İşlem Tutarı (Milyar USD)	23.519	29.669	36.878	38.126	40.146
İşlem Tutarı/GSYH	53,7	55,1	60,5	60,3	59,9
Almanya (RTGS-Plus)					
İşlem Adedi (Milyon)	31,9	32,8	34,1	35,8	37,9
İşlem Tutarı (Milyar USD)	117.616	145.123	157.005	172.023	189.140
İşlem Tutarı/GSYH	58,2	59,4	57,2	61,7	64,9
İsviçre (SIC)					
İşlem Adedi (Milyon)	177,0	192,7	209,1	256,4	317,1
İşlem Tutarı (Milyar USD)	28.767	33.202	33.762	32.956	35.781
İşlem Tutarı/GSYH	103,1	102,2	93,0	88,6	92,2
TARGET					
İşlem Adedi (Milyon)	64,5	66,8	69,4	76,3	83,3
İşlem Tutarı (Milyar USD)	373.434	478.474	558.091	613.614	676.602
CLS					
İşlem Adedi (Milyon)	1,7	19,3	32,6	47,9	61,5
İşlem Tutarı (Milyar USD)	23.790	220.574	379.506	545.838	714.320
Türkiye (EFT)					
İşlem Adedi (Milyon)	33,9	43,0	58,7	76,4	93,1
İşlem Tutarı (Milyar USD)	2.214	3.122	3.986	5.806	10.528
İşlem Tutarı/GSYH	9,6	10,2	10,2	12,1	20,0

Kaynak: BIS, TCMB

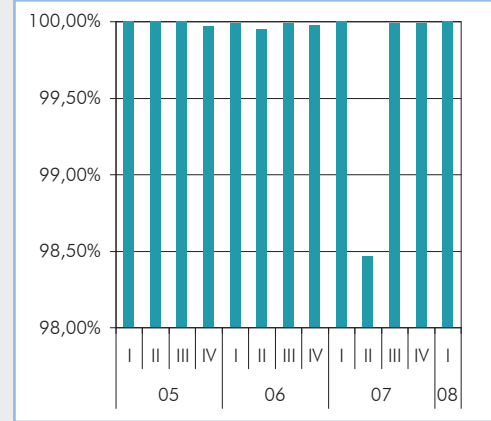
EFT sistemindeki bankaların işlem adedi bakımından toplam içerisindeki payını gösteren yoğunlaşma oranı da 2007 yılında ilk beş ve ilk on banka itibarıyla bir önceki yıla göre artış göstererek sırasıyla yüzde 58,6 ve 80,5 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.3).

Grafik IV.3
EFT Sisteminde İşlem Adedi Bakımından İlk Beş ve On Bankanın Yoğunlaşma Oranı (%)¹

Kaynak: TCMB
(1) TCMB işlemleri hariç tutulmuştur.

Grafik IV.4
EFT-EMKT Sisteminde Ulaşılabilirlik Oranı (%)

Kaynak: TCMB

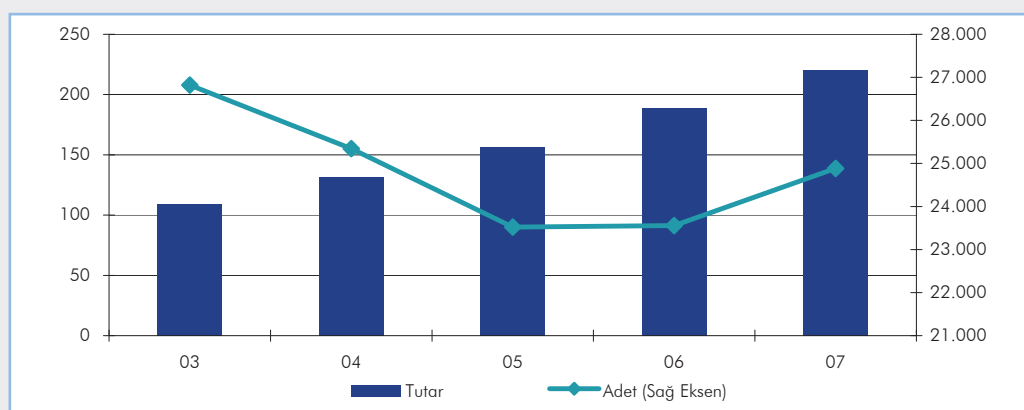
Ödeme sisteminin hizmet sunma sürekliliğini gösteren ve katılımcıların sistemi kullanabilme süresinin sistemin toplam çalışma saati süresine oranı olarak ifade edilen ulaşılabilirlik oranı, 2007 yılında EFT sistemi için ortalama yüzde 99,61 olmuştur (Grafik IV.4). 2007 yılının ikinci çeyreğinde ulaşılabilirlik oranında gözlenen düşüş, 14 Mayıs 2007 tarihinde saat 14.23'te başlayıp gün sonuna kadar devam eden donanım arızasından kaynaklanmıştır. Gerekli acil durum tedbirlerinin alınmasıyla sistem 15 Mayıs 2007 tarihinde saat 00.30'da sorunsuz şekilde gün sonu işlemlerine başlamıştır.

IV.2. Çek Takası Sistemi

Ödeme sistemleri içerisinde önemli bir yer tutan çek takası faaliyetleri Merkez Bankası'nın gözetimi altında Bankalararası Takas Odaları Merkezi (BTOM) tarafından yürütülmektedir.

2007 yılı sonu itibarıyla, bankalararası takas odaları faaliyetlerine katılan 41 bankadan 7'si sadece fiziken ibrazlı çek takasına katılırken, 34'ü fiziken ibraz edilmeksizin yapılan çek takasına da katılmaktadır.

Grafik IV.5
Çek Takası Sisteminde İşlem Gören Çek Adet ve Tutarı (Milyar YTL, Bin Adet)

Kaynak: TCMB

BTOM'de işleme alınan çek sayısı 2006 yılına göre yüzde 5,6 oranında artarak 2007 yılında 24.886 bin adet olmuştur. Söz konusu dönemde çek tutarı ise yüzde 17,1'lik bir artışla 220,5 milyar YTL'ye çıkmıştır (Grafik IV.5).

Çek takası sisteminde katılımcıların provizyon işlemlerini tamamlaması sonucunda yapılan netleştirme ile katılımcıların borç ve alacak durumu belirlenmektedir.

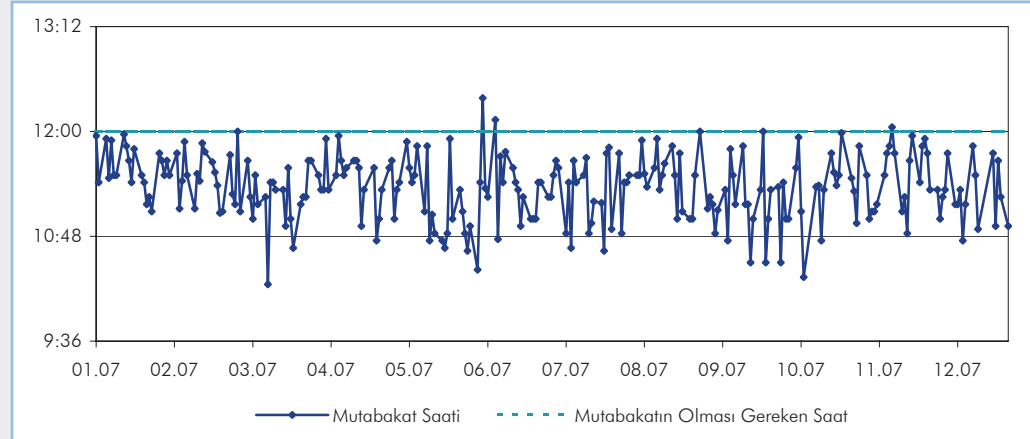
Tablo IV.2 Çek Takası Sistemi-Netleştirme Oranı

	2003	2004	2005	2006	2007
Netleştirme Oranı (%)	70,42	71,92	71,96	74,79	77,82
İşlem Hacmi (Milyar YTL)	109,5	131,9	156,2	188,3	220,5
Likidite Tasarrufu (Milyar YTL)	77,1	94,8	112,4	140,8	171,6

Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminin çok taraflı netleştirme yöntemine göre çalışması sonucu katılımcıların çek işlemlerinden kaynaklanan likidite ihtiyacı azalmaktadır. Çek takası sisteminde gerçekleşen işlemlerin netleştirme oranı 2007 yılında bir önceki yıla göre artarak yüzde 77,8 olmuştur (Tablo IV.2).

Grafik IV.6
Çek Takası Sistemi Mutabakat Saatleri – 2007

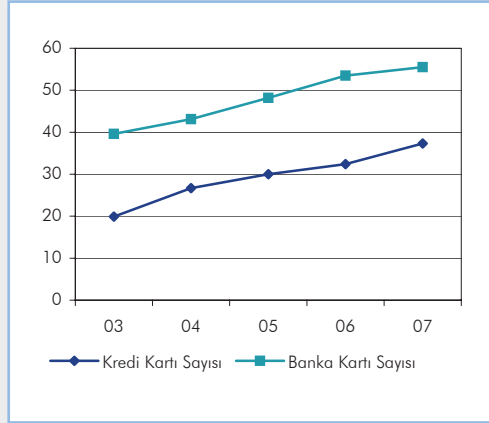
Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminde mutabakatın gerçekleşebilmesi için gün sonunda yapılan netleştirme sonucunda borçlu olan tüm bankaların en geç ertesi işgünü saat 12:00'ye kadar yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. 2006 yılı içerisinde borçlu katılımcıların yükümlülüklerini geç yerine getirmeleri sonucunda mutabakatın gerçekleşmesi dört kez, toplamda 95 dakika gecikmiş olup, 2007 yılında çek takası sisteminde mutabakatta üç kez, toplam olarak 34 dakikalık gecikme yaşanmıştır (Grafik IV.6). Çek takası sisteminde 2006 yılında 11:27 olarak gerçekleşmiş olan ortalama mutabakat saati 2007 yılında 11:22 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, 2007 yılında çek takası sisteminde hem mutabakatta yaşanan gecikme sayısı ve toplam gecikme süresinde hem de ortalama mutabakat saatinde olumlu gelişmeler gözlenmiştir.

IV.3. Kartlı Ödeme Sistemi

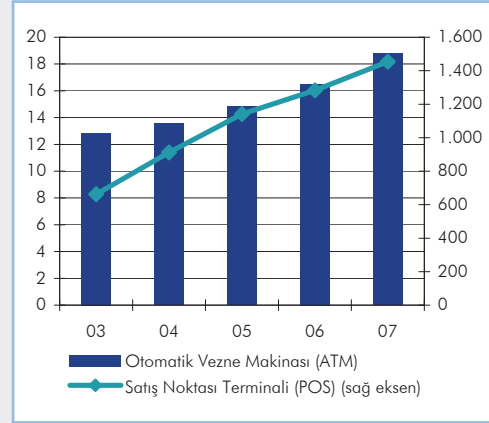
Nakit dışı ödeme araçları içerisinde önemli bir yer tutan banka ve kredi kartları işlemlerinin takası Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.'de (BKM) gerçekleşmektedir.

Grafik IV.7
Banka ve Kredi Kartı Sayılarının Yıllar İtibariyle Gelişimi (Milyon Adet)

Kaynak: BKM

Grafik IV.8
ATM-POS Sayıları (Bin Adet)

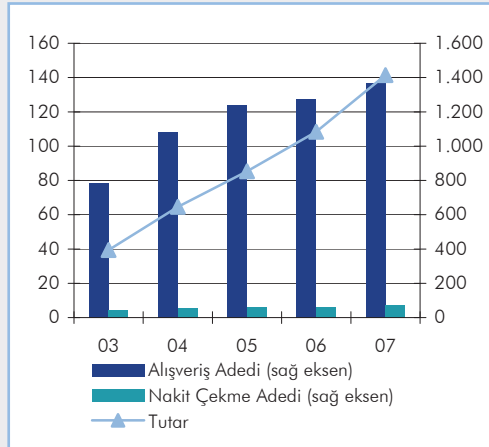

Kaynak: BKM

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de yıllar itibariyle banka ve kredi kartı sayıları önemli artış göstermiştir. 2006 yılı sonunda 32,4 milyon adet olan kredi kartı sayısı yüzde 15,1 oranında artarak 2007 yıl sonunda 37,3 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde banka kartı sayısı ise yüzde 3,7 artışla 55,5 milyona ulaşmıştır (Grafik IV.7).

Banka ve kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak satış noktası terminali (POS) ve otomatik vezne makinası (ATM) sayıları son yıllarda sürekli artmıştır. 2007 yılında 2006 yılına göre POS sayısı yüzde 13,3 artarak 1,5 milyon, ATM sayısı ise yüzde 13,9 artarak 18,8 bin olmuştur (Grafik IV.8).

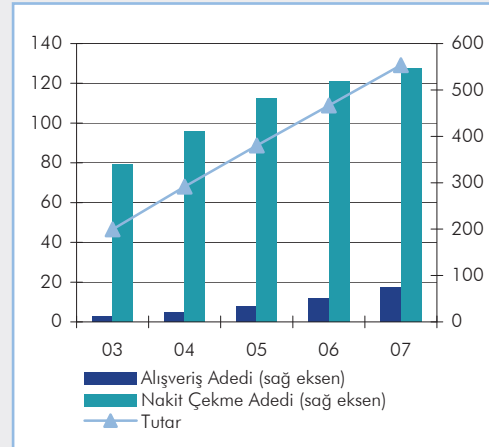
Grafik IV.9
Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları (Milyar YTL, Milyon Adet)¹

Kaynak: BKM

(1) Yurtiçinde ihraç edilen kredi kartlarının yurtiçi ve yurtdışı kullanımı

Grafik IV.10
Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları (Milyar YTL, Milyon Adet)¹

Kaynak: BKM

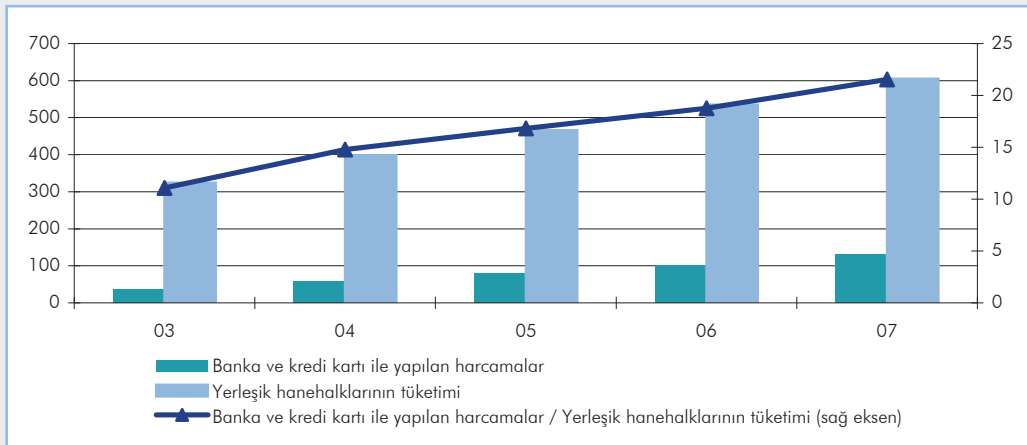
(1) Yurtiçinde ihraç edilen banka kartlarının yurtiçi ve yurtdışı kullanımı

Ülkemizde yaygın olarak kullanılan kredi kartları ile gerçekleştirilen işlem adedi 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 8,2, işlem tutarı ise yüzde 30,5 artış göstermiş ve sırasıyla 1.444 milyon adet ve 141.468 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında gerçekleşen kredi kartı işlemlerinin yüzde 94,9'unu, tutar bazında ise yüzde 90,5'ini alışveriş işlemleri oluşturmaktadır (Grafik IV.9).

Banka kartı işlem adet ve tutarları incelendiğinde, kredi kartlarındaki artışa benzer şekilde yıllar itibarıyla banka kartı kullanımının da arttığı görülmektedir. Bununla birlikte banka kartı kullanımının büyük oranda nakit çekim amacıyla gerçekleştiği, alışveriş amacıyla banka kartı kullanımının düşük olduğu görülmektedir. 2007 yılında gerçekleşen 619,7 milyon adet banka kartı işleminin yüzde 88,1'ini nakit çekimi oluşturmuştur (Grafik IV.10).

Grafik IV.11

Banka ve Kredi Kartlarıyla Yapılan Harcamalar ile Yerleşik Hanehalklarının Tüketiminin Yıllar İtibarıyla Gelişimi¹ (Milyar YTL, %)

Kaynak: TÜİK, BKM

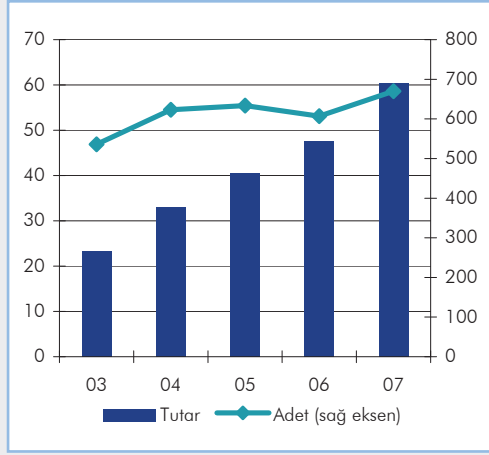
(1) Banka ve kredi kartları ile yapılan harcama tutarları için yurtiçinde ihraç edilen banka ve kredi kartlarının yurtiçi ve yurtdışı kullanım tutarları kullanılmıştır.

Ülkemizde kredi kartı ve banka kartı kullanımının harcamalar içerisindeki payının yıllar itibarıyla arttığı gözlenmektedir. 2006 yılında banka ve kredi kartları ile yapılan harcamaların özel nihai tüketim harcamalarına oranı yüzde 18,8 iken, 2007 yılında bu oran artmaya devam ederek yüzde 21,5'e ulaşmıştır (Grafik IV.11).

BKM, kart hamillerinin banka ve kredi kartı kullanımından doğan borç ve alacaklarının bankalar arasında takas işlemlerini gerçekleştirmek, kartlı ödeme sistemi içerisinde ortak sorunlara çözüm bulmak, ülkemizdeki banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek amacıyla 13 kamu ve özel Türk bankasının ortaklığı ile 1990 yılında kurulmuştur.

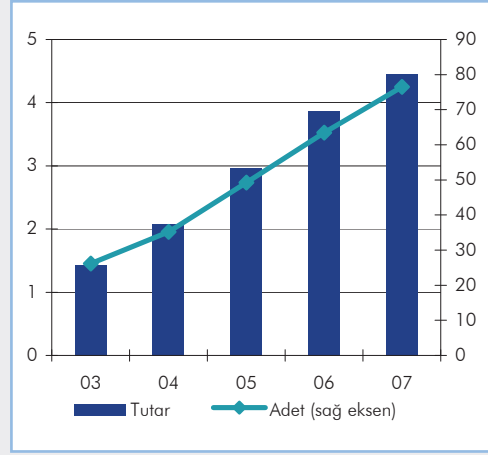
Banka ve kredi kartları, kartı ihraç eden bankanın ATM veya POS cihazı aracılığıyla kullanılabilmesi gibi üye işyerlerinin anlaşma yaptığı farklı bankalara ait cihazlar ile de kullanılabilir. Banka ve kredi kartlarının, kartı ihraç eden bankaya ait olmayan bir ATM veya POS cihazı aracılığıyla kullanılması durumunda, yapılan işlemlerin takas ve hesaplaşması BKM'de, tesviyesi ise Merkez Bankası nezdinde BKM adına açılan hesaplar üzerinden yapılmaktadır.

Grafik IV.12
Kart Takas Sisteminde İşlem Gören Kredi Kartı
Adet ve Tutarları (Milyar YTL, Milyon Adet)

Kaynak: BKM

Grafik IV.13
Kart Takas Sisteminde İşlem Gören Banka Kartı
Adet ve Tutarları (Milyar YTL, Milyon Adet)

Kaynak: BKM

2007 yılında kredi kartı takasına konu işlem adedi bir önceki yıla göre yüzde 10,3 oranında artarak 669,8 milyona, işlem tutarı ise yüzde 27,2 oranında artarak 60,4 milyar YTL'ye ulaşmıştır (Grafik IV.12).

BKM verilerine göre, 2007 yılında banka kartları takasına konu işlem adedi bir önceki yıla göre yüzde 20,5 oranında artarak 76,5 milyona, işlem tutarı ise yüzde 15 oranında artarak 4,5 milyar YTL'ye yükselmiştir (Grafik IV.13).

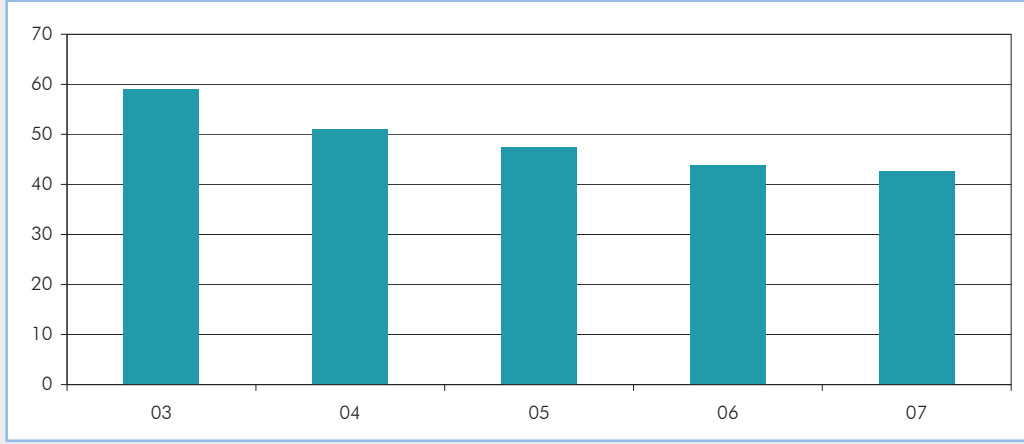
Tablo IV.3 Kart Takas ve Hesaplaşma Sistemi - Netleşirme Oranı

	2003	2004	2005	2006	2007
Kredi Kartı Takas ve Hesaplaşması					
Netleşirme Oranı (%)	77,7	78,6	77,7	81,7	78,3
İşlem Hacmi (Milyar YTL)	23	33	41	48	60
Likidite Tasarrufu (Milyar YTL)	18	26	32	39	47
Banka Kartı Takas ve Hesaplaşması					
Netleşirme Oranı (%)	59,7	59,4	58,3	60,8	64,0
İşlem Hacmi (Milyar YTL)	1,4	2,1	3,0	3,9	4,5
Likidite Tasarrufu (Milyar YTL)	0,9	1,2	1,7	2,4	2,9

Kaynak: TCMB

Çek takası sisteminde olduğu gibi kart takası da çok taraflı netleşirme yöntemine göre çalışmakta ve bu nedenle katılımcıların kart işlemlerinden kaynaklanan likidite ihtiyacı azalmaktadır. Sistemde gerçekleşen kredi kartı işlemlerinin netleşme oranı 2007 yılında yüzde 78,3 olmuş ve kredi kartı işlemleri ile ilgili likidite ihtiyacı 47 milyar YTL azalmıştır. Aynı oran banka kartı işlemlerinde yüzde 64 olarak gerçekleşmiş ve 2,9 Milyar YTL likidite tasarrufu sağlanmıştır (Tablo IV.3).

Grafik IV.14
Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Tutarının Toplam Kredi Kartı İşlem Tutarına Oranı (%)

Kaynak: BKM

Takasa konu kredi kartı işlem tutarının toplam kredi kartı işlem tutarına oranı incelendiğinde, 2003 yılında yüzde 59,1 olan oranın 2007 yılında yüzde 42,7'ye gerilediği görülmektedir (Grafik IV.14). Bu azalış uygulanan promosyonların da etkisiyle kredi kartlarının bankaların kendi POS ve ATM cihazlarında kullanılma eğilimini artırdığını göstermektedir.

Kutu 14.

Türkiye Mali Sektör Değerlendirme Programında Ödeme Sistemlerine İlişkin Değerlendirmeler

IMF ve Dünya Bankası tarafından ortak yürütülen Mali Sektör Değerlendirme Programı (FSAP) sonucunda, finansal sektöre ilişkin değerlendirmeleri içeren Finansal Sistem İstikrarının Değerlendirilmesi (FSSA) Raporu IMF'nin internet sitesinde yayımlanmıştır¹.

Raporda ödeme sistemlerine ilişkin olarak, sistemik öneme sahip EFT-EMKT sistemi ve çek takası sistemi değerlendirilmiştir.

Raporda, Merkez Bankasının finansal istikrar kapsamındaki görevleri çerçevesinde ödeme ve mutabakat sistemlerinin güvenliğini ve etkinliğini artırma konusuna büyük önem verdiği, sistemik olarak önemli ödeme sistemlerinin BIS-CPSS Komitesi'nin belirlediği temel ilkeler ile büyük ölçüde uyumlu olduğu, ödeme ve mutabakat sistemlerinin, teknik olarak etkin ve güvenilir olduğu, uygun düzenleyici çerçeve ve etkin gözetim ile desteklendiği ve ödeme sistemlerinde sağlam hukuksal alt yapının sağlandığı belirtilmiştir.

Raporda, EFT-EMKT sistemi ile ilgili olarak; söz konusu sistemde yer alan katılımcıların likidite riskini azaltmak amacıyla gün içi likidite imkanı, kuyruklama imkanı ve kilitleme çözümlerine ilişkin düzenlemelerin uluslararası uygulamalarla uyumlu, güvenlik, operasyonel güvenilirlik ve acil durum düzenlemeleri standartlarının yüksek ve ödeme sistemlerine katılımın adil, objektif ve kamuya açık olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, katılımcıların sisteme üye olmaları nedeniyle maruz kalacakları finansal, operasyonel ve itibar risklerini tamamen

anlamaları için EFT-EMKT sistemine ilişkin erişilebilir bilgilerin yeterli olduğu, gün sonunda sistemde mutabakatı yapılmamış işlem kalmadığı, Merkez Bankası tarafından gün içi likidite imkanının teminat karşılığı sağlanması nedeniyle Merkez Bankası'nın kredi riskine maruz kalmadığı vurgulanmıştır.

Çek takas sistemi ile ilgili olarak ise sistemin sorunsuz çalıştığı, mutabakat sürecini de kısıltacak teknolojik gelişmelerin uygulandığı ve görüntü transferine imkan verecek yeni sistemin işleme alındığı, çek takas sisteminin sağlam ve operasyonel olarak güvenilir olduğu, katılımcılarına likidite ve kredi risklerini proaktif olarak yönetme imkanı verdiği belirtilmiştir.

Raporda, ödeme sistemlerinde ödemelerin nihailiği tanımının Merkez Bankası Kanununda açıkça yer almadığı, çek takası sisteminde bir katılımcının yükümlülüğünü yerine getiremediğinde takasın bozulmasını önleyecek mekanizmaların geliştirilmesi gerektiği, çek takas sistemi piyasa ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmakla birlikte, teknolojik gelişmeler doğrultusunda mutabakat sürecinin daha da kısıtlanabileceği, ödeme sistemleri konusunda tüketicinin korunmasına ilişkin politikaların oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.

(1) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2007/cr07361.pdf>

GRAFİK LİSTESİ

Grafik I.1.	VIX Endeksi	1
Grafik I.2.	iTraxx Europe Crossover Endeksi	1
Grafik I.3.	Gelişmiş Ülke Borsa Endeksleri	2
Grafik I.4.	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Büyüme Oranları	2
Grafik I.5.	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Enflasyon Oranları	3
Grafik I.6.	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Politika Faiz Oranları	3
Grafik I.7.	Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Ülke Risk Primleri ve Kredi İflas Takası (CDS) Spreadleri Gelişimi	4
Grafik I.8.	Cari Denge'nin GSYH'ye Oranı ve Enerji Fiyatlarının Etkisi	8
Grafik I.9.	İhracat-İthalat Artış Hızları ve Karşılama Oranının Gelişimi	8
Grafik I.10.	Cari Açık ve Sermaye Girişleri	8
Grafik I.11.	Cari Açığın Ana Finansman Kalemlerinin Gelişimi	8
Grafik I.12.	Kısa Vadeli Dış Borçlar ve Uluslararası Rezervler	11
Grafik I.13.	Rezervlerin İthalatı Karşılama Oranı	11
Grafik I.14.	Uluslararası Bankaların Seçilmiş Bazı Ülkelerden Net Alacakları	12
Grafik I.15.	Yabancıların Net YTL Tahvil İhraçlarının Gelişimi	12
Grafik I.16.	Büyüme Hızı ve Büyümenin Kompozisyonu	13
Grafik I.17.	Sektörlerin Büyümeye Katkıları	13
Grafik I.18.	Sanayi Üretim Endeksi Gelişimi	14
Grafik I.19.	İmalat Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranı	15
Grafik I.20.	İmalat Sektöründe Kısmi Verimlilik ve Üretimde Çalışanlar	15
Grafik I.21.	12 Aylık ÜFE ve TÜFE Gerçekleşmeleri	16
Grafik I.22.	12 Ay Sonrasındaki TÜFE Beklentileri	16
Grafik I.23.	Toplam Kamu Net Borç Stoku ve Kompozisyonu	19
Grafik I.24.	Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku	19
Grafik I.25.	İç Borç Stokunun Kompozisyonu	19
Grafik I.26.	İç Borç Stokunun Vade Yapısının Gelişimi	19
Grafik I.27.	İç Borç Stokunun Mülkiyete Göre Dağılımı	20

Grafik I.28.	Hanehalkı Yükümlülüklerinin GSYH'ye Oranı	21
Grafik I.29.	Bireysel Kredilerin Hanehalkı Tüketim Harcamalarına Oranının Gelişimi	21
Grafik I.30.	Hanehalkı Borcunun Dağılımı	23
Grafik I.31.	Mevduat Bankalarının Kredi Kartı Bakiyeleri ve Krediyeye Dönüşüm Oranı	23
Grafik I.32.	Dövizle Endeksli Tüketici Kredisi ve Konut Kredilerinin Gelişimi	24
Grafik I.33.	Hanehalkı TP-YP Yatırım Araçlarının Oranı	25
Grafik I.34.	Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi	25
Grafik I.35.	Reel Kesim Güven Endeksi	28
Grafik I.36.	Reel Sektörün Yabancı Para Pozisyonuna İlişkin Oranlar	31
Grafik I.37.	İMKB Firmalarının Net Yabancı Para Pozisyonlarının Gelişimi	32
Grafik I.38.	İMKB Firmalarının Kullandıkları Nakdi Kredilerin Gelişimi	32
Grafik II.1.	Mali Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı	35
Grafik II.2.	Bankacılık Sektörünün Gelişimi	35
Grafik II.3.	Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklüğünün Grup Bazında Dağılımı	36
Grafik II.4.	Bankacılık Sektörü Aktif Toplamının HisseYapısına Göre Dağılımı	36
Grafik II.5.	Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı	37
Grafik II.6.	Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı	37
Grafik II.7.	Net Faiz Marjı	38
Grafik II.8.	Aktif ve Özkaynak Kârlılığı	38
Grafik II.9.	Seçilmiş Ülkelerde Bankacılık Aktif ve Özkaynak Kârlılığı (Eylül 2007)	39
Grafik II.10.	Özkaynak Kârlılığı ve Hazine Faiz Oranı	39
Grafik II.11.	Özkaynak Kârlılığı ile Devlet Tahvili Getiri Farkı	39
Grafik II.12.	Bankaların Özkaynak Kârlılıklarına Göre Aktif Payları	40
Grafik II.13.	Mevduat Bankalarının Özkaynak Kârlılığının Dağılımı	40
Grafik II.14.	Özkaynak Kârlılığı: Maksimum ve Minimum (Aralık 2007)	40
Grafik II.15.	Sermaye Yeterliliği Rasyosu (Solo)	42
Grafik II.16.	Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyolarına Göre Aktif Payları	42
Grafik II.17.	Sektörün Serbest Sermaye Gelişimi	43
Grafik II.18.	Riske Esas Tutarların Dağılımı	43

Grafik III.1.	Brüt Kredilerin Gelişimi, Kullanıcılarına Göre Dağılımı ve Yıllık Reel Büyüme Hızları	45
Grafik III.2.	Seçilmiş Ülkelerde Kredi Büyümesi ve Kredi/GSYH Değişim	46
Grafik III.3.	Kullandırılan Kredilerin TP-YP Kompozisyonu	47
Grafik III.4.	Yabancı Para Kredilerin Gelişimi	47
Grafik III.5.	Kredilerin İllere Göre Dağılımı	48
Grafik III.6.	Bireysel Kredilerin Gelişimi	49
Grafik III.7.	Bireysel Kredilerin Reel Büyüme Hızları	49
Grafik III.8.	Kredi Kartlarının Krediye Dönüşüm Oranı	49
Grafik III.9.	Tüketici Kredilerinin Türlerine Göre Gelişimi ve Reel Büyüme Hızları (TGA Hariç)	50
Grafik III.10.	Faiz Oranları	50
Grafik III.11.	Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı	52
Grafik III.12.	Bireysel ve Firma Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranı	52
Grafik III.13.	Bireysel Kredilerin TGA Dönüşüm Oranı	54
Grafik III.14.	Tüketici Kredileri TGA Dönüşüm Oranı	54
Grafik III.15.	Gayrinakdi Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi	56
Grafik III.16.	Kredi Şoklarının Sektörün SYR'sine Etkileri	57
Grafik III.17.	Döviz Kurları, Faiz Oranları ve Hisse Senedi Fiyatlarındaki Gelişmeler ve Oynaklıklar	57
Grafik III.18.	Faiz Oranları	58
Grafik III.19.	Beklenen ve Gerçekleşen DİBS Reel Faizleri	58
Grafik III.20.	Bankacılık Sektörünün Faize Duyarlı Açık (Fazla) Gelişimi	58
Grafik III.21.	Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi	59
Grafik III.22.	Konut Kredilerinin Finansmanı ve Swap İşlemleri	59
Grafik III.23.	Senaryoların Banka Bazında Etkisi (İlk 10 Banka)	62
Grafik III.24.	Temel Likidite Göstergeleri	63
Grafik III.25.	Likit Aktiflerin Dağılımı	63
Grafik III.26.	Teminatların Yükümlülükleri Karşılama Oranı	63
Grafik III.27.	YP Likidite Yeterlilik Rasyosu	64
Grafik III.28.	Toplam Likidite Yeterlilik Rasyosu	64
Grafik III.29.	Fonlama Fazlası (Açığı)	64
Grafik III.30.	Aktif Büyüklüklerine Göre İlk 10 Bankanın Fonlama Fazlası (Açığı)	64

Grafik III.31.	Finansal Sağlık Alt Endeksleri (1999=100)	66
Grafik III.32.	Finansal Sağlık Endeksi (1999=100)	68
Grafik IV.1.	EFT İşlem Adet ve Tutarı	70
Grafik IV.2.	EMKT'de Gerçekleşen DvP İşlem Adet ve Tutarı	70
Grafik IV.3.	EFT Sisteminde İşlem Adedi Bakımından İlk Beş ve On Bankanın Yoğunlaşma Oranı	72
Grafik IV.4.	EFT-EMKT Sisteminde Ulaşılabilirlik Oranı	72
Grafik IV.5.	Çek Takası Sisteminde İşlem Gören Çek Adet ve Tutarı	72
Grafik IV.6.	Çek Takası Sistemi Mutabakat Saatleri – 2007	73
Grafik IV.7.	Banka ve Kredi Kartı Sayılarının Yıllar İtibarıyla Gelişimi	74
Grafik IV.8.	ATM-POS Sayıları	74
Grafik IV.9.	Kredi Kartı İşlem Adet ve Tutarları	74
Grafik IV.10.	Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları	74
Grafik IV.11.	Banka ve Kredi Kartlarıyla Yapılan Harcamalar ile Yerleşik Hanehalklarının Tüketiminin Yıllar İtibarıyla Gelişimi	75
Grafik IV.12.	Kart Takas Sisteminde İşlem Gören Kredi Kartı Adet ve Tutarları	76
Grafik IV.13.	Kart Takas Sisteminde İşlem Gören Banka Kartı Adet ve Tutarları	76
Grafik IV.14.	Takasa Konu Kredi Kartı İşlem Tutarının Toplam Kredi Kartı İşlem Tutarına Oranı	77

TABLO LİSTESİ

Tablo I.1.	Ödemeler Dengesi	7
Tablo I.2.	Cari İşlemler Açığını Finanse Eden Taraflar	12
Tablo I.3.	Konsolide Kamu Sektörü Faiz Dışı Fazla Hedefleri ve Gerçekleşmeleri	17
Tablo I.4.	Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	17
Tablo I.5.	Hanehalkı Harcanabilir Geliri, Borçluluğu ve Faiz Ödemeleri	22
Tablo I.6.	Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Borcunu Ödemeyen Kişi Sayısı	22
Tablo I.7.	Hanehalkı Finansal Varlıklarının Kompozisyonu	24
Tablo I.8.	Mali Oranlar	27
Tablo I.9.	Reel Sektörün Döviz Varlık ve Yükümlülükleri	31
Tablo II.1.	Bankacılık Sektörünün Derinlik ve Aracılık Fonksiyonu Göstergeleri	36
Tablo II.2.	Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi	38
Tablo II.3.	Net Kâr ve Bileşenlerinin Gelişimi	41
Tablo III.1.	Kredilerle İlgili Seçilmiş Bazı Oranlar	46
Tablo III.2.	Kullandırılan Kredilerin Büyüklüklerine Göre Gelişimi	48
Tablo III.3.	Kredilerin Vade Dağılımı	48
Tablo III.4.	Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı (TGA Hariç)	51
Tablo III.5.	Toplam TGA'ların Dağılımı	52
Tablo III.6.	Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı ve Karşılıkların TGA İçindeki Payı	53
Tablo III.7.	Firma Kredilerinin Sektörel Bazda TGA Dönüşüm Oranları	54
Tablo III.8.	Firma Kredilerinin Temerrüde Düşme Oranları	55
Tablo III.9.	Faiz ve Kur Artış Senaryoları	60
Tablo III.10.	Piyasa Riski Senaryo Analizi Sonuçları	61
Tablo III.11.	Finansal Sağlamlık Endeksi Değişkenleri	66
Tablo IV.1.	Gerçek Zamanlı Toptan Mutabakat (RTGS) Gerçekleştiren Ödeme Sistemleri Ülke Karşılaştırması	71
Tablo IV.2.	Çek Takası Sistemi-Netleştirme Oranı	73
Tablo IV.3.	Kart Takas ve Hesaplaşma Sistemi - Netleştirme Oranı	76

KUTU LİSTESİ

Kutu 1.	Finansal İstikrar Forumu'nun Politika Önerileri	5
Kutu 2.	ABD Hazine Bakanlığı'nın Finansal Hizmetler Gözetim ve Denetim Reform Taslağı	6
Kutu 3.	Doğrudan Yatırımlar ve Kâr Transferleri	9
Kutu 4.	Milli Gelir Güncellemesi	15
Kutu 5.	Orta Vadeli Mali Çerçeve	18
Kutu 6.	Nihai Tüketim Harcamalarının Dağılımı	21
Kutu 7.	Türkiye'de İstihdamın Gelişimi ve İstihdam Paketi	25
Kutu.8.	Protostolu Senetler ve Karşılıksız Çekler	29
Kutu 9.	Reel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredilerin Sektörel Dağılımı	33
Kutu 10.	Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Yapılan Değişiklikler	44
Kutu 11.	Karşılıklara İlişkin Yönetmelik Değişikliği	53
Kutu 12.	Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşların Müşterilerinin Risk İşlemleri Hakkında Yönetmelik Değişikliği	55
Kutu 13.	Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Yapılan Değişiklikler	65
Kutu 14.	Türkiye Mali Sektör Değerlendirme Programında Ödeme Sistemlerine İlişkin Değerlendirmeler	77

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Otomatik Vezne Makinası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
CDS	: Kredi İflas Takası
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DPT	: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
DvP	: Ödeme Karşılığı Teslimat
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EFT	: Elektronik Fon Transfer
EMBI	: Gelişmekte Olan Ülkeler Tahvil Endeksi
EMKT	: Elektronik Menkul Kıymet Transfer
EU	: Avrupa Birliği
FED	: ABD Merkez Bankası
FIF	: Finansal İstikrar Forumu
FDIC	: ABD Federal Mevduat Sigorta Kurumu
FSAP	: Mali Sektör Değerlendirme Programı
FSE	: Finansal Sağlık Endeksi
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HM	: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
POS	: Satış Noktası Terminali
ROA	: Aktif Kârlılığı
ROE	: Özkaynak Kârlılığı
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	: Türk Parası
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kurumları Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VIX	: Şikago Opsiyon Borsası Oynaklık Endeksi
YP	: Yabancı Para
YPNGP	: Yabancı Para Net Genel Pozisyon
YTL	: Yeni Türk Lirası

